Istraživanje NSPM: Beograd

POLITIČKE POSLEDICE "ANŠLUSA"

Izbor rektora Univerziteta u Beogradu

ŠTA VLAST ŽELI, VLAST I DOBIJE

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

VREME

broj 1587

3. jun 2021.

INTERVJU: SVETLANA CECA BOJKOVIĆ

KADA SU NAPALI PRIRODU, PREŠLI SU CRVENU LINIJU

Maestralno

Od najkvalitetnije pšenične durum krupice

VREME

BROJ 1587
3. jun 2021.

Dragoljub Žarković (1951–2020), glavni urednik od 1991. do 2020.

Zoran Jeličić (1945–2018), glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Uroš Mitrović, Vukašin Obradović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Ova situacija: Nastup Politbiroa u Sava centru

06 Istraživanje – Beograd, proleće 2021: Političke posledice jednog "anšlusa"

10 Intervju: Svetlana Bojković

13 Nuspojave: Ctrl + Alt + Del = SNS

14 Izbor rektora Univerziteta u Beogradu: Što vlast želi, vlast i dobije

16 Primer iz Niša: Autonomija ili autokratija

20 Lični stav: Život u zemlji Dejana Vuka Stankovića

22 Intervju: Oliver Stojković

25 Posebna zatvorska odeljenja: Na staranju države

26 Krijumčarenje ljudi: Štekovi, nasilje i veze sa bezbednosnim službama

31 TV Manijak: Gde su zvezde

32 Lični stav: Alternativne sankcije i potreba za stručnim izveštajima o učiniocu krivičnih dela

KULTURA

34 Opera: Danonoćni ciklus Filipa Glasa

36 Serije: Škotska vuna, engleska pređa

38 Bioskop: Lihvar i Zakon geta

40 Teatrologija: Šta je, molim vas, pozorište?

41 Četrdeset godina prvog albuma Električnog orgazma: Zauvek električni

SVET

44 Belorusija: Duga ruka Aleksandra Lukašenka

48 SAD: Pobeda nad koronavirusom

51 Grenland: Poprište sudara velikih sila

MOZAIK

54 Umetnička igra: Telo je predstava

56 Razglednica: Gladni galebovi Venecije

59 Opstanak: Pametnjakovići pod svetlima reflektora

61 Navigator: AmaZen, kol'ko košta kad unutra plačem

62 Vreme uživanja: Bilans

Od beogradskih lokala pod kontrolom turskog državljanina, preko trošnog hostela u Somboru, pa do graničnog prelaza na Kelebiji, BIRN otkriva kako se odvija unosna operacija krijumčarenja izbeglica preko Balkana – uz zaštitu pripadnika državne bezbednosti

SAŠA DRAGOJLO

Melanholičnost Glasove muzike i njena prilagodljivost vizuelnim sadržajima i ovoga puta su uspele da preoznače kontekst čitavog spektakla i postave relevantna pitanja u vezi sa operom, cirkusom, muzikom, ali i svetom danas

JELENA NOVAK

Prinudno prizemljenje Rajan erovog aviona u Minsku zarad hapšenja beloruskog opozicionara Romana Protaseviča izazvalo je talas osuda "poslednjeg diktatora u Evropi" zbog "otmice aviona jedne članice EU" i uvođenje sankcija Belorusiji. S tim što prinudno prizemljavanje putničkog aviona i nije baš bio neki presedan

MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Strahinja Aćimović**

FILIP ŠVARM

Nastup Politbiroa u Sava centru

Šta spaja Crveni trg u Moskvi i Glavni odbor SNS-a u Beogradu? Zašto su naprednjački odbori morali raspravljati o Nebojši Stefanoviću iako nisu znali što mu partija stavlja na teret? Kako se neko penje i kako pada sa lestvice političke moći? I na osnovu čega javnost to može znati u zemlji gde je politički život na respiratoru

Nebojša Stefanović ima jednu obavezu manje – više nije na čelu beogradskih naprednjaka. Kad je šef države i partije Aleksandar Vučić saopćio da mu je dao ostavku, odjeknuo je aplauz članova Glavnog odbora Srpske napredne stranke. Isto bi se desilo – bez ikakve sumnje – i da im je rekao kako Stefanović ostaje na funkciji. Nije od nekog značaja, ali bilo bi interesantno baciti pogled na tekst ostavke. Šta li je to dojučerašnji prvi naprednjak Beograda naveo kao razlog za povlačenje? I da li je ponešto prkosno nagovijestio, onako "za istoriju"?

Uglavnom, slučaj Stefanović je u antiklimaksu. Razočarani su mnogi. Izvan SNS-a je šarolika ekipa priželjkivala da Stefanović izazove ozbiljan partijski potres i tako oslabi Vučića... Nada umire posljednja: sada se naglašava da je i dalje ministar obrane, koordinator službi bezbjednosti i član predsjedništva stranke. Drugim riječima, nije rekao posljednju riječ, tko zna čega tu još ima...

Mnogi naprednjaci također djeluju razočarano i smušeno. Biće da im ne ide u glavu kako je Stefanović opstao nakon izjašnjavanja članstva i navodnog prisluškivanja predsjednika države iz MUP-a... A da su mnogi bili sigurni da je đavo došao po svoje, svjedoči i panično brisanje postova sa društvenih mreža u kojima mu se "njegovi ljudi" kunu na vjernost do groba. Sada – poslije Glavnog odbora i Stefanovićeve ostavke – teško da znaju šta da o tome misle.

Sve u svemu, desilo se ono što je većina političkih analitičara prognozirala. Razlika između njih je samo u tome što su jedni u prvi plan stavljali Stefanovićeva pipava saznanja velikog ucjenjivačkog kapaciteta, a drugi Vučićevu potrebu da u izbornu godinu uđe s prividom monolitne stranke, odnosno da uskrati opoziciji naslađivanje zbog obračuna među naprednjacima.

Zašto je ovo važno?

Zato, poštovani čitaoče, što je Srbija učmala jednopartijska država, a javnost mora imati supstitut za politički život na respiratoru. U tom kontekstu, bavljenje udruživanjima i razdruživanjima opozicije tužna je i depresivna zanimacija. Mnogo manji problem od slabe vidljivosti tih partija i činjenice da ni na šta ne utiču jeste široko rasprostranjeno uvjerenje da će tako – sva je prilika – i ostati. Bez novih ideja i lica, sa toliko puta ponovljenim političkim greškama, jednostavno nisu percipirani kao faktor promjena.

Šta onda preostaje?

Ništa osim "kremljološkog" studiranja režimske nomenklature – vlast drže bezmalo deset godina, pa je sasvim razumljiva potreba građana da koliko-toliko saznaju za pomjeranja unutar nje. Tako Goran Vesić, koji sjedi dok svi na Glavnom odboru stoje i aplaudiraju Aleksandru Šapiću zbog pristupanja SNS-u, na primjer, predstavlja političku činjenicu. Jedni u njoj već vide novi frakcionaški rat unutar naprednjaka u Beogradu. Drugi pak nisu sigurni kako da protumače gestu zamjenika gradonačelnika – kao demonstraciju vlastite važnosti ili potez razočaranog funkcionera gurnutog u stranu zbog Šapića?

Sličnih primjera gatanja ima bezbroj. Ipak, u posljednjih pola godine, najveću pažnju su privukla nestajanja i ukazivanja Nebojše Stefanovića. Njegov izostanak iz javnosti na samom početku afere s prisluškivanjem Vučića doživljen je kao nepobitan dokaz da je politički zglajznuo. A onda preokret: Stefanović se pojavljuje na pojedinim manifestacijama, daje izjavu za javnost poslije jedne sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost... Pa opet hladan tuš: već na sljedećoj, onoj gdje su pokazane obezglavljene žrtve za čije je likvidacije optužena banda Veljka Belivuka, ministra obrane i koordinatora tajnih službi nema za konferencijskim stolom ispred novinara. I sada čovjek treba biti pametan...

Među svim ovim nepoznanicama, jedna činjenica je dobro poznata svim građanima. A to je da se prava politička moć u Srbije ne crpi iz državnih i funkcija unutar SNS-a, nego iz bli-

skosti sa Aleksandrom Vučićem. Stefanović upravo njoj i duguje svoj uspon. Zato u "kremljološkoj" analizi nije moguće zanemariti taj lični odnos, očito vrlo kompleksan i nimalo lak. Naime, Vučić niti jednom jedinom riječju nije javno kritizirao Stefanovića i najdalje dokle je došao jeste mlako spočitavanje "objektivne odgovornosti". Sa druge strane, organizirao je do sada nezapamćeno izjašnjavanje o svom prijatelju a da ogroman broj članova odbora SNS-a nije stvarno znao šta mu se stavlja na teret.

Zašto Vučiću sve ovo treba, pogotovo što je svaki napredњak svjestan da suprotstavljanje svom lideru predstavlja političko samoubojstvo? Možda je riječ o psihološkom problemu da, poslije svega, starom prijatelju pokaže vrata? Ili je u pitanju izlazak u susret nekome tko je mnogo bliži Aleksandru Vučiću od Nebojše Stefanovića, ali nije zgodno da baš tako ispadne u javnosti.

Čitalac lako pogađa da se misli na brata šefa države, Andreja Vučića. Dugo je javna tajna da on i Stefanović, najblaže rečeno, nisu u najboljim odnosima. Potvrdu tih abera politička čaršija pronašla je i u korona žurci SNS-a poslije posljednjih izbora prošle godine. Naime, dok je Andrej Vučić slavio sa stranačkim drugovima, Stefanovića nije bilo u prostoriji; ušao je tek kad je šefov brat izišao... Razlog sukoba i netrpeljivosti između njih dvojice nije poznat izvan užeg naprednjačkog vrha, a javnost ih prati na osnovu nepouzdanih priča iz druge ruke, nagađanja i "umjetničkih dojmova".

Andrej Vučić nema nikakvu javnu funkciju. Ali da posjeduje ogromnu stvarnu moć iz sjenke unutar SNS-a a i mnogo šire, potvrđuje i njegov brat stalno ističući njihovu neizrecivu uzajamnu povezanost. Ovo vodi ka sljedećem: razlike između Andreja Vučića i Nebojše Stefanovića postale su nepremostive; kako bi se predupredile optužbe za nepotizam, došlo je do afere "Prisluškivanje" i izjašnjavanja naprednjačkih odbora; Stefanović – da upotrijebimo korporativni termin – uz zlatni padobran postepeno ostaje bez funkcija. I to bi lako mogla biti suština glavne političke drame od početka godine.

Slučaj Nebojše Stefanovića samo je najpoznatiji primjer spletki na dvoru jednog jedinog čovjeka koji u Srbiji odlučuje o svemu. Tko vjeruje da je drugačije, neka pogleda rasprave na zasjedanjima Narodne skupštine. Može se zapitati kako je i zbog čega Ana Brnabić postala premijerka. Također, i čime su toliki funkcionari zaslužili svoje položaje. Racionalan odgovor neće naći ni u čemu nalik na normalan politički život u normalnoj demokratskoj i parlamentarnoj državi.

Građanima zato ne preostaje ništa nego da, kao nekad na osnovu rasporeda sovjetske nomenklature prilikom parada na Crvenom trgu, traže u naprednjačkim okupljanjima nagovještaje nečijeg uspona ili otklizavanja u nemilost. Na primjer, kome je Aleksandar Vučić srdačno pružio ruku a kome Andrej nije, tko stoji a tko sjedi poput Vesića na posljednjem Glavnom odboru, zašto je ovaj prisutan a onaj odsutan i slično. Nalik na Kremlj onomad, ni ovdje iznenađenja nisu samo neizbježna nego su i nužna. Nema opuštanja. ¶

POLITIČKE POSL JEDNOG "ANŠLUS

Da Vučić zbilja veruje javno prezentovanim brojkama (gde SNS sam ima preko 50 i 60 odsto), ne bi se ni upuštao u "operaciju Šapić" – niti bi mu ona bila potrebna

IZVOĐENJE POJAČANJA: A. Vučić i A. Šapić sa članovima GO SNS Foto: Lidija Antonović

Ima nešto pomalo frustrirajuće u pisanju ovakvih tekstova. Većinu čitalaca u njima zanimaju samo brojke, sladokusci će obratiti pažnju na vazda zanimljiv "izbor iz komentara ispitanika". A propratni tekst, realno, pogledaće tek pod "c", kao neku vrstu "utehe" ili, u najboljem slučaju, dopunskog objašnjenja.

Ali, ma koliko da nam se često čini kako "brojevi govore sami za sebe" (posebno kada se radi o rezultatima izbora, stopama rasta BDP-a ili našim ličnim primanjima, na primer), istraživačke brojke su često mnogo više nalik rendgenskom snimku, skeneru ili ultrazvuku nego svima jasnoj i razgovetnoj fotografiji.

Pored ovog, hroničnog i podrazumevanog, u konkretnom slučaju postoji još jedan dodatni frustrirajući faktor. Naime, istraživanja javnog mnjenja postala su sastavni deo političke borbe i političke kampanje. I bez obzira što taj aspekt odavno postoji, čini se da se u poslednje vreme istraživanja sve više – da ne kažem, isključivo – kroz tu prizmu gledaju i analiziraju. I u tome se neretko preteruje. Jer, kao što je još pre više decenija konstatovao jedan mudri Francuz: "Istraživanja javnog mnjenja su kao parfem. Može da se miriše, ali ne može da se pije."

Da li ste zadovoljni kako se Beograd razvija poslednje četiri godine?	
Da	43,9
Ne	39,4
ne znam / nema stav	16,7
ukupno	100 %

Da li, prema Vašoj proceni, sadašnja gradska vlast može da reši najveće probleme u Beogradu?	
sigurno ne	19,6
verovatno ne	18,0
verovatno može	29,1
sigurno može	18,9
ne znam / nema stav	14,4
ukupno	100 %

Da li je, prema Vašem mišljenju, za Beograd bolje da stranke sadašnje vladajuće koalicije ostanu na vlasti, ili da dođe do promene?	
da ostane na vlasti koalicija oko SNS	36,9
da dođe do promena	39,9
ne znam / nema stav	23,2
ukupno	100 %

LETEĆE ZARUKE

Ovo istraživanje je rađeno NAKON što je zvanično objavljena politička veridba i obavljeno venčanje Šapićevog "Patriotskog saveza" i SNS-a. Ali su i u pitanjima i u našoj prezentaciji njihovi rezultati dati odvojeno – ne zbog toga da bi delovali "manje", već zato što se iz ovakve, odvojene prezentacije mnogo bolje može videti razlog zbog kojeg je Vučić išao na ovako brzu veridbu, formalizaciju i "konzumaciju" svoje višegodišnje veze sa Šapićem.

Bez Šapića, izborni rezultat SNS-a u Beogradu ne samo da bi počinjao sa brojem tri (što je za Vučića i psihološki i politički neprihvatljivo), nego bi bilo vidljivo da je od prošlih gradskih izbora izgubio najmanje desetak procenata i da će mu za formiranje vlasti biti neophodni Šapić i – što mu je verovatno još mučnije – Dačić i SPS.

"Ali u čemu je razlika?", pitate se vi. Osim ukoliko Vučić ne sumnja u Šapićevu vernost i pomišlja da bi ovaj mogao da obrne ćurak i vrati se svojoj staroj i prvoj

LEDICE SA”

Beograd
10 – 20. maj 2021.
istraživanje telefonsko
reprezentativni uzorak
ispitanika: 800

Da se u nedelju održavaju beogradski izbori – za koga biste glasali? (bez neizjašnjenih)	
Srpska napredna stranka – Aleksandar Vučić	34,5
Opozicija koja je bojkotovala parlamentarne izbore (SSP, NDBGD, DS, NS, Dveri)	22,6
Opozicija, ali ne znam tačno za koga	15,9
SPAS – Aleksandar Šapić*	11,7
Stranke koje su izašle na prošle parlamentarne izbore (DJB, POKS/DSS, SRS...)	7,1
SPS/JS – Ivica Dačić – D.M. Palma	6,7
ostali	1,5
ukupno	100 %

* 29. maja 2021. kolektivno pristupio SNS-u

Ko bi od navedenih ličnosti, prema Vašem mišljenju, najbolje upravljao Beogradom? (sa neizjašnjenima)	
Aleksandar Šapić	20,2
Goran Vesić	11,0
Zoran Radojičić	10,4
Dragan Đilas	9,8
Dobrica Veselinović	7,0
Vuk Jeremić	2,1
ostali	6,7
ne znam/nema stav	32,7
Ukupno	100 %

(“žutoj”) političkoj ljubavi? Jedino u tom slučaju bi ova hitnja i ovo čvrsto i nepovratno vezivanje (takoreći, “anšlus”) Šapića imali racionalnog smisla i opravdanja. No, ja ne verujem da je to u pitanju. Njihov odnos je ionako već bio dovoljno snažan da je obojici bilo više nego jasno da iz tog čvrstog političkog zagrljaja Šapić niti sme, niti želi i pomišlja da izađe.

Pa zašto se onda uopšte išlo na ovu, radikalno integrativnu varijantu koja, ma koliko se to trenutno iz našeg nalaza ne vidi (ali se može naslutiti iz pojedinih priloženih komentara), Šapiću ipak može skinuti poneki procenat podrške i

Da li ste zabrinuti zbog zagađenja vazduha u Beogradu?	
uopšte ne	7,3
uglavnom ne	17,4
uglavnom da	24,2
veoma zabrinut	47,1
ne znam/nema stav	4,0
ukupno	100 %

tako umanjiti njegov glasački doprinos zajedničkoj listi?

Kao što rekosmo, ne bi Šapić otišao nigde. Štaviše, možda bi sa formalno odvojenim nastupom uspeo zavesti ponekog novobeogradskog penzionera da veruje kako glasajući za “našeg Acu” istovremeno ne glasa za onog drugog “Acu”. Ali Vučić je ovako rešio tri problema i, bar teoretski, ubio tri muve. Njegova lista u Beogradu neće imati – za njega – “bedan” rezultat od tridesetak odsto. Rešio je problem sa kandidatom za gradonačelnika (jer trik sa nekim novim “čičićićem” verovatno ne bi mogao dva puta zaredom proći). I, konačno, našao je način da se “elegantno” oslobodi balasta u vidu nepopularnog Vesića i aferama opterećenog Stefanovića.

A eventualnu štetu po zajednički rezultat Šapić će u međuvremenu da pegla svakodnevnim gostovanjima i odmerenim posipanjem pepelom po jutarnjim i večernjim emisijama televizija sa nacionalnom frekvencijom.

OPOZICIJA ILI – KO U KLIN, KO U PLOČU

Za razliku od vlasti koja se, ionako moćna i krupna, dodatno udružuje i ukrupnjava, na opozicionoj strani imamo dalje podele i cepanja. I to ne samo na onu “pravu” (bojkotašku) i “konstruktivnu” opoziciju, nego se podele produbljuju čak i unutar one pr(a)ve. Naime, na već postojeću podelu na one koji su prošlogodišnje izbore bojkotovali i one koji su se polakomili na Vučićev danajski dar u vidu smanjenja cenzusa (što se još i moglo principijelno braniti i pravdati distanciranjem u odnosu na svesne ili nesvesne režimske saučesnike), sada se nadovezala nova – na one koji prihvataju i koji ne prihvataju dijalog o izbornim uslovima bez stranih posrednika.

Kao što je prošle godine bojkotaški blok u poslednjem trenutku oslabio “preumlje-

Kako biste ocenili rekonstrukciju Trga Republike?	
Veoma loše	27,3
Uglavnom loše	12,8
Osrednje	17,7
Uglavnom dobro	11,9
Veoma dobro	20,2
ne znam / nema stav	10,1
ukupno	100 %

Kako biste ocenili ukidanje železničke stanice – izmeštanje u Prokop?	
Veoma loše	36,0
Uglavnom loše	9,8
Osrednje	15,0
Uglavnom dobro	14,4
Veoma dobro	11,3
ne znam / nema stav	13,5
Ukupno	100 %

Kako biste ocenili podizanje spomenika Stefanu Nemanji na Savskom trgu?	
Veoma loše	18,0
Uglavnom loše	8,6
Osrednje	15,3
Uglavnom dobro	16,6
Veoma dobro	33,9
ne znam / nema stav	7,6
ukupno	100 %

Kako biste ocenili izgradnju Beograda na vodi?	
Veoma loše	22,9
Uglavnom loše	13,8
Osrednje	14,4
Uglavnom dobro	15,9
Veoma dobro	27,2
ne znam / nema stav	5,8
ukupno	100 %

Kako biste ocenili uvođenje sistema “Oko sokolovo”?	
Veoma loše	38,2
Uglavnom loše	11,0
Osrednje	10,4
Uglavnom dobro	7,0
Veoma dobro	14,7
ne znam / nema stav	18,7
ukupno	100 %

»

njem" Sergeja Trifunovića, DJB-a, Nove stranke i pokreta "Jedan od 5 miliona", tako je i sada na temi "paralelnog dijaloga" o izbornim uslovima još dodatno "uštinuo" tvrdo opoziciono jezgro. A da nevolja bude veća, ni u onom preostalom delu opozicionog fronta, najblaže rečeno, ne cveta cveće ljubavi i sloge (pa čak ni elementarnog političkog instinkta i racionalnosti).

Realan uspeh beogradskog bojkota prošlogodišnjih izbora kao da je pomalo uspavao opozicione prvake, a njihove simpatizere opio dozom donekle korisnog, ali možda preteranog optimizma. Daleko od toga da "opozicija u Beogradu sigurno pobeđuje". Ne. Čak i pre, a pogotovo posle ovog Šapićevog (ne)očekivanog transfera, najviše što se može reći jeste samo to da "ima šanse". I ništa više od toga.

Sve u svemu, moglo bi se konstatovati sledeće: (1) Vučić je u Beogradu zbilja i realno imao problem sa brojkama, odnosno SNS rejtingom i kadrovima. Ali je (2) Šapićevim transferom i prisajedinjenjem taj problem u najvećoj meri rešio. Tačnije, rešio ga je "matematički". Jer će Šapićev procenat i lični rejting, čak i uz određeno osipanje kojeg će sigurno biti, ali u ovom trenutku niko ne može pouzdano znati u kolikoj meri, najverovatnije omogući-

Da li ste se vakcinisali protiv korona virusa?	
da, vakcinisao sam se	55,6
nisam još, ali nameravam	19,0
nisam i neću	19,3
ne želi da odgovori	6,1
Ukupno	100 %

Kako se najčešće informišete o dešavanjima u Srbiji i Beogradu?	
televizija	37,6
internet portali	35,8
dnevne novine	7,6
fejsbuk	6,1
preko prijatelja/ukućana/kolega	3,7
tviter	3,4
radio	2,4
ne pratim vesti/dešavanja	3,4
ukupno	100 %

Izbor iz komentara ispitanika

"Ja bih Njega proglasio za sveca"

PROBLEMI U BEOGRADU

MUŠKARAC IZ ZEMUNA, 58 godina: "Pa, kakvi problemi? Nema problema, sve je odlično."

ŽENA SA ZVEZDARE, 38 godina: "Ne razumem da su uspeli da razore i unište grad i to je nekom lepo."

MUŠKARAC SA PALILULE, 73 godine: "Ne znam ja to, meni dobro, vidim samo ponešto kroz televiziju."

ŽENA SA STAROG GRADA, 48 godina: "Glavni problem je što se ne gleda na ljude, nego samo na infrastrukturu."

ŽENA SA PALILULE, 58 godina: "Pa, objasnite mi kakve to probleme treba da rešava vlast? Ja ne vidim da ikakvih problema ima."

"BEOGRAD NA VODI"

ISPITANIK IZ GROCKE, 53 godine: "Veličanstveno."

ISPITANICA IZ RAKOVICE, 57 godina: "Tu se vidi napredak Beograda."

ISPITANICA SA PALILULE, 56 godina: "Molim Vas, tu su podzemne vode, koriste se pumpe da bi se voda izbacila. Mene interesuje ko troši i ko to plaća?!"

ISPITANIK SA VOŽDOVCA, 55 godina: "Grandiozno."

PENZIONERKA IZ RAKOVICE, 66 godina: "To jeste atrakcija, ali meni se lično ne sviđa."

ISPITANIK SA ZVEZDARE, 42 godine: "Brate, ono je super!"

ŽENA SA ČUKARICE, 52 godine: "Možda bih i pozdravila, da znam poreklo novca".

ŽENA SA NOVOG BEOGRADA, 75 godina: "Ne razumem zidanje visokih zgrada na obali. Tako ćemo zatvoriti grad".

ŽENA SA NOVOG BEOGRADA, 67 godina: "Totalni promašaj. Tolika neusklađenost zgrada. Kao i neusklađenost železničke stanice i onog spomenika."

MUŠKARAC SA NOVOG BEOGRADA, 42 godine: "Podržavam, jer je tu bilo ruglo, ali način na koji se gradi je infrastrukturno katastrofalan."

MUŠKARAC SA VOŽDOVCA, 51 godina: "Ne znam, možda je to i lepo, ali nije to za nas buraniju. Mi tamo možemo da odemo samo da se slikamo. I kafa im preskupa."

ŽENA SA NOVOG BEOGRADA, 67 godina: "Taj Beograd na vodi je za prazilukoviće i za ovu nekulturnu i nepismenu garnituru koja trenutno vlada."

MUŠKARAC SA SAVSKOG VENCA, 61 godina: "E, samo kad su očistili onaj zmijarnik."

MUŠKARAC SA NOVOG BEOGRADA, 28 godina: "Pa možda i nije OK, ali za nas mlade je to odlično zbog noćnog života."

ISPITANICA IZ GROCKE, 56 godina: "Debelo pranje para."

O PROMENI VLASTI

MUŠKARAC SA STAROG GRADA, 47 godina: "Promene su uvek dobrodošle, ali mi smo ih toliko izmenjali, da ja ne verujem da bi ikakva promena bila dobra."

ŽENA SA PALILULE, 62 godine: "Ma, kakvi da se menja vlast, pa ovi su tek došli i počeli da rade kako valja."

ŽENA IZ RUŠNJA, 49 godina: "Meni su svi dobri, ali smo navikli svi pod brojem jedan da glasamo, a vidim da tako i ostali ljudi, nisam ja jedina. Ali ja ne kažem ni da su ovi drugi loši, da mi ne zamerite."

ALEKSANDAR VUČIĆ

ŽENA SA ČUKARICE, 48 godina: "Vučić laže na kilo. Počela pomno da pratim šta priča i zapisujem sve njegove laži."

ŽENA SA VRAČARA, 87 godina: "Ja sam za Vučića dušom i telom."

PENZIONERKA SA NOVOG BEOGRADA, 72 godine: "Smučio mi se."

ISPITANICA SA NOVOG BEOGRADA, 56 godina: "Meša se tamo gde mu nije mesto."

ŽENA SA STAROG GRADA,77 godina: "Ja bih našem predsedniku dala život a ne ocenu."

ŽENA IZ MLADENOVCA, 60 godina: "Greota je da Vučiću neko nađe manu."

ŽENA IZ BARAJEVA, 42 godine: "Ja se slabo razumem u njima, ali ovi što su sad su dobri."

ŽENA IZ OBRENOVCA, 73 godine: "Glasala sam za Vučića, ali sad bih ga pljunula. Ma, ne smem da pričam mnogo."

ISPITANICA IZ MLADENOVCA, 59 godina: "Vučić je super, ali ovi oko njega sve kvare."

PENZIONER IZ RAKOVICE, 78 godina: "Dajte mu 2, samo zbog vakcine. Inače, svuda gde se otvara ve-ce on ide. Nervira me."

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 58 godina: "Daje ljudima da se pokažu, daje im prostora."

PENZIONERKA SA STAROG GRADA, 79 godina: "Za sada nemamo boljeg."

ISPITANICA SA PALILULE, 56 godina: "Svuda se gura. Ne radi svoj posao."

ŽENA IZ MLADENOVCA, 74 godine: "Da nije on tu gde jeste, bilo bi krvi na ulici!"

MUŠKARAC IZ SOPOTA, 77 godina: "Bojim se za njega, da ne nabelaji od ovih ludaka! On ništa u rukavicama ne radi, sve pošteno – zato može da nastrada."

MUŠKARAC IZ OBRENOVCA, 68 godina: "Ja bih ga proglasio za sveca! Čovek se bori i radi, ne uzima za sebe ništa."

ŽENA SA ČUKARICE, 52 godine: "Reši, čoveče, ove afere, pa možda i dobiješ sledeći mandat!"

KOALICIJA SA IZBORA 2018: D. Đilas, S. Janković, V. Jeremić...
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

ti ovako "prostoproširenom" SNS-u da u Beogradu prebaci kvotu od 40 odsto – a što bi, uz pretpostavljeni rastur na opozicionoj strani, moglo biti dovoljno za još jedan mandat u prestonici.

E, sad. Kao što se mnogo puta pokazalo – politika nije matematika i tu 2 + 2 ne mora biti 4, nego može ispasti i 3 (ili 5). Pogotovo je to slučaj kod mehaničkih spajanja i koalicija (na primer, zajednički nastup DJB-a i Dveri na prošlim beogradskim izborima doneo im je u zbiru znatno manje nego što su pojedinačno imali). No, ni tu se ne treba previše zanositi. Vučić svakako nije ušao u ovu "aneksiju" Šapića a da pre toga nije barem nekoliko puta istraživački premerio šta mu ta operacija donosi i odnosi.

Tako da ostaje samo nada da su se njegovi "merači" ovaj put preračunali, odnosno da će Vučić da poveruje brojkama koje njemu naklonjeni istraživači svakodnevno serviraju javnosti. Ali se ni u to ne treba previše uzdati. Uostalom, da Vučić zbilja veruje tim javno prezentovanim brojkama (gde SNS sam ima preko 50 i 60 odsto), ne bi se ni upuštao u "operaciju Šapić" – niti bi mu ona bila potrebna. ¶

ĐORĐE VUKADINOVIĆ

ŽENA SA NOVOG BEOGRADA, 80 godina: "Ja njega zamišljam kao čoveka koji hoće da uđe u istoriju – i on će to uraditi. On nema svoj život, njemu je Srbija cilj!"

DRAGAN MARKOVIĆ PALMA

MUŠKARAC IZ ZEMUNA, 48 godina: "Malo je iskompromitovan, pa ne bih da ga ocenjujem."

ŽENA IZ ŽARKOVA, 64 godine: "Ma mogu Palmi da pljunu pod prozor, pa nema tog muškarca koji ne bi nešto i sa strane, ali šta, kao on jedini pa bi sad ona zmija da ga razapne."

ŽENA SA NOVOG BEOGRADA, 38 godina: "Ahahaha, pa on sad ima reputaciju velikog zavodnika, da se ne izrazim malo prostije."

ŽENA SA VOŽDOVCA, 71 godina: "Meni se on mnogo dopada, a sad ovo što pričaju o njemu, e pa, ja u to ne verujem."

ISPITANIK SA ZVEZDARE, 60 godina: "Njemu petica zato što je protiv gej!"

ŠAPIĆ

PENZIONER IZ LAZAREVCA, 75 godina: "Patriota."

PENZIONERKA SA VOŽDOVCA, 68 godina: "Kameleon."

PENZIONER IZ SOPOTA, 72 godine: "Prevarant."

ISPITANIK IZ RAKOVICE, 65 godina: "Čuo sam da se penzioneri sa Novog Beograda kunu u njega."

ISPITANICA IZ STAROG GRADA, 58 godina: "Ne lupa, staložen."

MUŠKARAC IZ BARAJEVA, 72 godine: "Išao je na to – ako ne mogu protiv vlasti, pridružiću im se."

ŽENA IZ GROCKE, 66 godina: "Nepismen čovek."

MUŠKARAC SA NOVOG BEOGRADA, 70 godina: "Šapić je redak političar koji je čist i jasan, poput Šešelja, možda i bolji od njega."

ŽENA IZ ZEMUNA, 49 godina: "Kakav je on fakultet završio i kad? Pa on je gradio sportsku karijeru a diplomu kupio, i sad on treba da bude nekom primer!"

MUŠKARAC IZ SURČINA, 37 godina: "Voleo sam ga i mislio da je pošten, ali sad je pokazao pravo lice otkad se slizao sa Vučićem. Moj glas je izgubio."

ISPITANIK SA NOVOG BEOGRADA, 62 godine: "Ranije bi dobio bolju ocenu, sada dvojka."

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 54 godine: "Možda će ovu družinu malo da razmrda."

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 42 godine: "Razočarao."

ISPITANIK SA VOŽDOVCA, 52 godine: "I on se sad uvukʼo kod Vučića."

GORAN VESIĆ

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 54 godine: "To zlo ne pominjite."

ISPITANICA IZ LAZAREVCA, 53 godine: "Ničeg se ne stidi. Pečenog obraza."

PENZIONER IZ SOPOTA, 72 godine: "Energičan, radi."

ISPITANIK SA VOŽDOVCA, 65 godina: "Jeste preletač, ali aktivan je, bori se. Malo više priča nego što bi trebalo."

ISPITANIK SA ZVEZDARE, 40 godina: "Mnogo se presvlači."

ISPITANIK IZ ZEMUNA, 34 godine: "Radi kako mu je naređeno."

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 58 godina: "Duhovit, kritičan, samokritičan, ima petlju."

ŽENA IZ GROCKE, 74 godine: "Zbog njega su zapostavili Radojičića."

ISPITANIK SA ZVEZDARE, 42 godine: "Koza koja čuva kupus."

ĐILAS

PENZIONERKA SA VOŽDOVCA, 70 godina: "Njega biʼ prebila."

ISPITANIK SA VOŽDOVCA, 65 godina: "Uništio GSP."

PENZIONERKA SA VOŽDOVCA, 68 godina: "Ako je sve tačno ovo što se piše, onda 1."

ISPITANIK IZ GROCKE, 59 godina: "Nogirao biʼ ga što dalje; nek ide tamo gde drži račune i krade narod."

ISPITANICA SA NOVOG BEOGRADA, izbeglica iz Bosne, 63 godine: "Ne volim ga, jer sam u njegovo vreme ostala bez posla."

ISPITANIK IZ ZEMUNA, 34 godine: "Pa, zašto ga ne uhapse ako je sve tako kako pišu i govore?!"

PENZIONERKA IZ RAKOVICE, 66 godina: "Bio mi je drag nekada. Ipak ne mogu tolike brojke da se izmisle, i u toliko zemalja – pa to ne može da se izmisli."

PENZIONERKA SA ZVEZDARE, 71 godina: "Bilo mi je žao kad su ga skinuli. Ali sad kad sam sve ovo čula i pročitala, ne znam šta da mislim."

PENZIONERKA SA ČUKARICE, 69 godina: "On nas je savetovao da izlazimo za vreme korone. Ne trebaju nam vakcine – tako je pričao."

ISPITANICA SA PALILULE, 53 godine: "Uradio Bulevar za nekoliko meseci, a ne četiri godine!"

ŽENA IZ MLADENOVCA, 74 godine: "Krije pare po strane zemlje!"

MUŠKARAC IZ LAZAREVCA, 65 godina: "Nije mi ništa zgrešio, ali ne mogu da ga smislim!"

ŽENA IZ GROCKE, 66 godina: "Sposoban, ali samo za sebe."

ŽENA IZ LAZAREVCA, 46 godina: "Đilasa napadaju jer ga se plaše."

MUŠKARAC SA VOŽDOVCA, 52 godine: "Neki dan je Maja Gojković na TV-u, verujte, brojao sam, osam puta pomenula Đilasa. Pa, dokle više da on bude kriv za sve?!"

ŽENA SA VRAČARA, 62 godine: "Đilas je domaćin, obrazovan i kulturan, za razliku od mnogih drugih."

ISPITANICA IZ ZEMUNA, 54 godine: "Moj favorit."¶

Istraživački tim NSPM

KADA SU NAPAL PREŠLI SU CRVE

“Ljudima je postalo jasno da moraju braniti svoju prirodnu sredinu, jer to je pitanje našeg opstanka na ovoj planeti. I mislim da su ovi protesti znak da ljudi izlaze iz letargije. Kada je zaštita životne sredine u pitanju, to onda nije ni pitanje ideologije, niti pitanje političkih stranaka, već – ponavljam – stvar našeg prirodnog opstanka. To je borba za ono što ćemo da jedemo, kakvu ćemo vodu da pijemo, onu iz zdrave ili bolesne zemlje, te kakav ćemo vazduh da dišemo. A to su tri bazične stvari života”

Filmska, pozorišna i televizijska glumica Svetlana Ceca Bojković u svojoj filmografiji ima oko 120 odrednica, a izuzetno su brojne i veoma uspešne i njene pozorišne uloge, pre svega u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Narodnom pozorištu i Ateljeu 212. Diplomirala je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju u Beogradu 1970. godine, a glumačku karijeru je započela tri godine ranije, u filmu Aleksandra Đorđevića *Jednog dana moj Jamele*. Valjda ne postoji nijedna naša značajnija pozorišna i filmska nagrada za glumu koju u svojoj petipodecenijskoj karijeri nije dobila.

U jednom periodu, nekoliko godina, kao supruga ambasadora Srbije u Finskoj Slavka Kruljevića, živela je u Helsinkiju, ali se 2016. vratila u Beograd jer su joj – kako kaže – nedostajali gluma i kolege. U jednom intervjuu je rekla da “u Finskoj brinu o svakom cvetiću, a da ovde kod nas vladaju divljaštvo i primitivizam”. Nedavno je dospela u žižu javnosti jer se pridružila građanima u borbi za očuvanje bare Reve, od koje su vlasti želele da naprave deponiju. Stala je ispred kamiona i sprečila ga da istovari šut u ovoj ekološkoj oazi.

“VREME”: Protekle nedelje ste sopstvenim telom branili baru Revu. To je bio odista hrabar i nesvakidašnji potez, koji je izazvao snažne, pozitivne reakcije u jednom delu javnosti. Zašto ste imali potrebu da se priključite borbi građana za zaštitu ove ekološke oaze?

SVETLANA BOJKOVIĆ: Svedoci smo da se kod nas, nažalost, već duže vreme sprovode akcije koje narušavaju i ranjavaju našu životnu sredinu. Tu su reke koje se stavljaju u cevi zbog mini-hidrocentrala, tu je zagađenje vazduha zbog industrijske proizvodnje, tu su pregovori za otvaranje rudnika litijuma sa firmom Rio Tinto, tu je plan da se povredi beogradsko vodočvorište Makiš, tu je sečenje šuma... Zbog svega ovoga, sasvim je bilo prirodno da se pridružim borbi građana za zaštitu bare Reve, a protiv divlje deponije.

Rekli ste da ćete se i ubuduće uključivati u ekološke akcije. Kako uopšte gledate na sve češće proteste građana koji štite svoju životnu sredinu? Da li je to znak da se građani počinju buniti, da izlaze iz letargije i očaja?

Da, uključivaću se i u buduće ekološke akcije. Naši građani su navikli da dosta trpe, ali to, nikako, ne daje zeleno svetlo vlasti da radi šta hoće! Kada su napali prirodu, prešli su crvenu liniju. Ljudima je postalo jasno da moraju braniti svoju prirodnu sredinu, jer to je pitanje našeg opstanka na ovoj planeti. I mislim da su ovi protesti znak da ljudi izlaze iz letargije. Kada je zaštita životne sredine u pitanju, to onda nije ni pitanje ideologije, niti pitanje političkih stranaka, već – ponavljam – stvar našeg prirodnog opstanka. To je borba za ono što ćemo da jedemo, kakvu ćemo vodu da pijemo, onu iz zdrave ili bolesne zemlje, te kakav ćemo vazduh da dišemo. A to su tri bazične stvari života.

Ali, treba reći da se i borba za zdravu životnu sredinu, barem na Zapadu, takođe smatra politikom. Imate ekološke stranke, koje učestvuju na izborima i u poslednje vreme ostvaruju dosta dobre rezultate...

LI PRIRODU, NU LINIJU

Foto: Strahinja Aćimović

“Imam poverenja u mlade snage, jer neće svi napustiti ovu zemlju. Oni će se boriti zato što hoće da ostanu i zato što hoće da naprave svoju, bolju Srbiju. Jer, i njihova je ovo država. Nije Srbija vlasništvo ovih sa Akademije za mlade političke lidere. Šta ih tamo uče? Uče ih samo da ne daju sagovorniku da dođe do reči. To je jedino što sam videla da su tamo naučili”

Ovo je, bar u ovom trenutku, ipak samo borba građana. Ne znam u šta će sve to kasnije prerasti, ali za sada je to tako. Ne bih želela da taj angažman ima političku, odnosno stranačku konotaciju, jer je to što se dešava najprirodnija reakcija građana. Mi treba da shvatimo kakva je naša uloga na Zemlji. Mi nismo vlasnici prirode, ona poseduje nas. Mi smo samo njen deo.

Mislite li da u toj borbi građani imaju šansu? Ipak su se sukobili sa velikim, moćnim kompanijama i moćnim političarima.

Verujem da imaju šansu, i moraju da imaju šansu. Ako nemaju šansu, onda će to prouzrokovati čitav niz drugih, neprijatnih stvari. Ne znam u ovom trenutku kojih, ali sigurno neprijatnih. Ekologija danas postaje sve važnija, u celom svetu. Prema tome, povlačenja građana neće biti.

Rekli ste da je za vas sasvim prirodno da se priključite toj borbi. A da li smatrate da je prirodno da se toj borbi priključe i vaše kolege glumci, ali i druge javne ličnosti?

Naravno. I mislim da će se to i desiti. Prosto, treba biti strpljiv. Treba malo vremena da se što više omasovi ta borba.

Zašto, po vašem mišljenju, svedočimo ovako žestokom nasrtaju na životnu sredinu proteklih godina, tako snažnom da je izazvao revolt građana koji su inače veoma ćutljivi?

Jednostavan je odgovor. U pitanju je borba za profit, u kojoj ništa drugo nije važno.

Vaš čin i njegovi odjeci u javnosti pokazali su koliko je važno da poznate ličnosti podrže građanske inicijative i građanski otpor, i to ne samo u sferi ekologije. Kažete, treba vremena da se omasovi ta borba...

Angažovanje oko važnih društvenih problema je proces, koji zahteva od svakog, »

pa i od članova akademske zajednice i javnih ličnosti, da se opredele za ono što smatraju prioritetnim problemom u našem društvu. Ali, pošto problema ima veoma mnogo, očekujem da će se postupno širiti krug onih koji će se založiti za njihovo rešavanje putem građanskih akcija.

Neke vaše kolege koje su se suprotstavile samovolji vlasti prošle su pravi medijski linč. Da li se plašite da ćete i vi zbog ovog i nekih budućih angažmana takođe biti na meti režimskih tabloida i političara?

Ne plašim se. Šta i ako budem bila na meti napada!? Ko će me napasti? Nemam čega da se plašim, jer je moj rad stalno izložen javnosti i kritici – dobijao je od nje visoko vrednovanje. Moj rad traje više od pedeset godina i stariji je od životnog doba značajnog broja vodećih političara danas.

A kako vama izgleda naša politička, društvena i medijska scena? Gde ljude malo-malo pa linčuju, vređaju, ponižavaju...

Izgleda mi više nego bedno.

Kako se boriti protiv toga?

Samo sopstvenim čvrstim integritetom, kredibilnošću i stručnošću. Stabilno stajati i dosledno se držati onoga u šta duboko verujete.

U jednom intervjuu ste rekli da je sve prolazno, pa i Vučić. Da li prepoznajete snagu u našem društvu koja može da se suprotstavi političkoj autokratiji u kojoj živimo? Gde se ta snaga nalazi?

Kada sam to izjavila, mislila sam na činjenicu da je prolaznost suštinska odlika demokratskih procesa i da je promena partija i ličnosti na vlasti u celom svetu, pa i kod nas, prirodna politička i društvena pojava. Sledeći izbori će pokazati da li opozicione partije uspevaju da artikulišu svoje programe, učine ih prihvatljivim za glasače i time steknu njihovo poverenje da će moći da stvore bolju državu i bolje društvo.

Šta se vama čini, da li će uspeti da artikulišu svoje programe? I da li je realno da ih artikulišu i da dospeju do građana u ovakvom okruženju, gde su izloženi konstantnim napadima, a za dobar deo stanovništva su i nevidljivi?

To je njihov zadatak. Ne mogu na sebe da preuzmem ulogu političkog analitičara. Ne mogu da predvidim šta će se dešavati i u kojem roku, niti da kažem ko šta treba da radi. Ali, opozicija mora da se bori da bude vidljiva i da artikuliše svoje programe! Sa druge strane, smatram da postoji snaga u ovom društvu koja može da se suprotstavi ovome u čemu živimo. To je moja duboka vera. Ona nije dovoljno artikulisana, ali tu ima dosta mladih ljudi. Pogledajte, recimo, "Ne davimo Beograd". To su uglavnom mladi ljudi i to je dosta omasovljen pokret. Građanski pokret. U tom smislu, ja imam poverenja u mlade snage, jer neće svi napustiti ovu zemlju. Oni će se boriti zato što hoće da ostanu i zato što hoće da naprave svoju, bolju Srbiju. Jer, i njihova je ovo država. Nije Srbija vlasništvo ovih sa Akademije za mlade političke lidere. Šta ih tamo uče? Uče ih samo da ne daju sagovorniku da dođe do reči. To je jedino što sam videla da su tamo naučili.

Šta biste poručili tim mladim ljudima u kojima prepoznajete snagu?

Poručila bih im samo da izdrže u svom uverenju. Ako treba podrška od nas starijih i nas koji zdravo i normalno razmišljamo, tu smo.

Idemo malo do pozorišta. Da li sve ovo što nam se dešava – autokratski vođa, do krajnosti zagađeno javno mnjenje, sveopšta apatija, dominacija kič-kulture – ima neki pandan u svetu dramske umetnosti. Koji bi komad najbolje odslikao našu stvarnost?

Svako društvo u svetu, pa i naše, vrlo je slojevito. To znači da istovremeno postoje elementi za pisanje različitih žanrova: tragedije, komedije, apsurda, farse, satire... Složenost i kompleksnost našeg društva danas, u zagađenom javnom prostoru, onemogućavaju da se jednim dramskim delom obuhvate njegova simbolika i karakterizacija. Ne može, prosto, sve to stati u jedno dramsko delo!

Koliki je uticaj vlasti na pozorišni svet u Srbiji danas? U kojoj se meri repertoari prilagođavaju ukusu i potrebama vladajuće elite?

Otkad je sveta i veka, pozorište je ukazivalo na slabosti, greške i nesavršenstvo, kako vlasti tako i društva i pojedinaca. U tom smislu, naše pozorište diše! Pozorišnu funkciju, to jest njegovu kritiku, treba shvatiti kao dobronamernu, a ne kao povod za blaćenje i maliciozno etiketiranje pojedinaca i grupa.

Ipak, postoji li taj politički uticaj?

Ako posmatramo institucionalna pozorišta, ne vidim da vlast utiče na njih i njihov repertoar. Jer, kada bi uticala, mi bismo svi pravili predstave a la rijaliti sa Pinka. A mi ne pravimo takve predstave. Naravno da postoje neke off-scene gde postoji politički uticaj. Ali, ono što predstavlja mejnstrim – nije tome izloženo. I kada se bazirate na klasici, i u klasici uvek imate – počevši od Šekspira, koji je tvrdio da je ovo vreme "izašlo iz zgloba" još pre 400 godina, pa do 19. i 20. veka – subverzivne i vazda aktuelne komade. U istoriji se sve ponavlja, u raznim varijantama. Nemamo mi ni zabrane, niti uticaj na repertoare. Živela sam ja i u vremenu kada su bile zabranjivane predstave. Recimo, *Kad su cvetale tikve*. A to je i danas aktuelna predstava. Sve u svemu, nisu se još bacili na pozorište, a mislim da neće ni smeti.

Bili ste društveno aktivni i devedesetih, bili ste predsednica Udruženja dramskih umetnika Srbije od 1992. do 1996. godine. Kada poredite devedesete sa ovim našim dobom, šta zaključujete?

Zaključujem da je sticanje profita ljudima na vlasti i njima bliskima, započeto devedesetih godina, danas eskaliralo do te mere da na jedan bolestan način nastoji da nam određuje živote, zdravlje i budućnost. To smatram najmalignijom pojavom u našoj takozvanoj tranzicionoj zemlji. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

■ **"Sticanje profita ljudima na vlasti i njima bliskima, započeto devedesetih godina, danas je eskaliralo do te mere da na jedan bolestan način nastoji da nam određuje živote, zdravlje i budućnost"**

TEOFIL PANČIĆ

CTRL+ALT+DEL = SNS

Da biste pristupili ovoj stranci, ako imate neku prethodnu i drugačiju političku istoriju, neophodno je da obavite što je moguće više samodegradirajući obred pokajanja i odricanja od svih ranijih gledišta

Nekim ljudima treba baš mnogo vremena da gledaju u nešto da bi shvatili šta je uopšte to što gledaju. Evo, recimo, Šapić Aleksandar, predsednik opštine Novi Beograd, dugo je sa svoje obale Save gledao nastajanje tzv. Beograda na vodi, i uopšte mu nije dolazilo do svesti u šta zapravo gleda. Mislio je, jadničak, da gleda nešto ružno, skupo, nepotrebno, štetno, koruptivno, pogrešno locirano, i sve u svemu, četirima rečima u jednoj reči, nešto budibogsnama.

A onda je, pre neki dan, obilazeći teren u svojstvu lokalnog spahije, ponovo pogledao preko reke kao granice svojih nadležnosti, i odjednom mu se tkz. Beograd na vodi ukazao u svoj njegovoj divoti, impozantnosti, neophodnosti, modernosti, korisnosti i uopšte multipraktičnoj fenomenalnosti. Sada Šapić kaže da mu je baš žao i da se duboko izvinjava (zna-se-kome) što je dugo bio u tako groznoj zabludi, sve dok nije progledao. A kad je najzad progledao, imao je šta i da vidi! Sva je sreća – uskliknuo bi Šapić da kliktati ume – što Srbija ima vizionara koji je razumeo divotu BNV-a i pre nego što je ovaj (po njegovoj promisli) nastao, dok on, Šapić, neoprostivo dugo nije mogao da je vidi čak ni gledajući je kako mu se ukazuje doslovno pred nosom!

Šta se, dakle, desilo u međuvremenu? Da li je to ugledni dr Šapić promenio dioptriju naočara? Ili je nekom specijalnom autooperativnom tehnikom skinuo mrenu s očiju? Ili je stekao nova saznanja, tj. estetsko-intelektualni kapacitet kojim može adekvatnije da proceni vrednost i značaj viđenog? Ili je u pitanju nešto deseto, nama običnim i neprogledalim smrtnicima nedokučivo?

Bojim se da je u pitanju jedan mnogo manje paranormalan fenomen, tačnije, jedna jednostavna koliko i opasna sistemska anomalija, da ne kažem patologija. A da je Šapić, kao vrhunski plivač po baruštini srpskog političkog i društvenog života Vučićeve ere, samo prilagodio svoj *pogled na stvari* onome za šta očekuje da se od njega očekuje.

Elem, o čemu se radi? O prirodi tzv. Srpske napredne stranke, u koju je Aleksandar Šapić svečano i ritualno utopio svoje telo i dušu, kao i tela i duše svih ostalih koji su pripadali nečemu što se zvalo SPAS, a sada se spaslo tako što se više nikako ne zove. Možda, naime, SNS i nije osnovan kao sekta za obožavanje jednog čoveka i tretiranje svakog njegovog hira ili potrebe kao svete istine koja važi beskonačno kroz prostor i vreme (dakle, i unazad) sve dok se ne kaže drugačije, ali se u to bez sumnje pretvorio najkasnije negde tokom prve godine njegove vladavine i strankom i državom; a od tada do danas je ta patološka promena samo eskalirala.

Šta ovo konkretno znači? U normalnoj, demokratskoj dinamici političkog života stranke nastaju i nestaju, udružuju se i razdružuju, ljudi ulaze i izlaze iz njih. Svako, međutim, ima ličnu političku istoriju, uspone i padove, uverenja i zablude; naposletku, svako ima svoj integritet i autonomiju ličnosti, kao i izvesne poglede na stvari koje zadržava nezavisno od političkog angažmana. Ako ste ušli u neku političku stranku, pa makar i zato da budete njen potpredsednik, to ne mora da znači da se slažete sa ama baš svim što je dominantan politički pravac te stranke, a pogotovo ne znači da se s njom morate složiti retroaktivno, posipajući se pepelom kako ste ranije, eto, bili u kobnoj zabludi samo zato što neku stvar niste videli onakvom kakvom je ona vidi, nego onakvom kakva jeste. Zato što politička stranka nije bizarna verska sekta nego jedna vrsta slobodnog građanskog udruženja. Osim, izgleda, ako je u pitanju tzv. Srpska napredna stranka: da biste pristupili njoj, ako imate neku prethodnu i drugačiju političku istoriju, a pogotovo ako treba u njoj da zauzete neko istaknuto mesto, neophodno je da obavite što je moguće više samodegradirajući obred pokajanja i odricanja od svih ranijih gledišta koja se ne slažu s vašom sadašnjom verom. Setimo se, uostalom, onog nesrećnog Martinović Aleksandra i njegovog nazivanja samog sebe magarcem zato što je u nekom prethodnom – mračnom i paganskom – političkom životu bio na nekoj drugoj strani od SNS-ove, tačnije, od one na kojoj je njeno vrhovno božanstvo.

Naivno bi, dakle, bilo pitanje zašto Šapić, ili bilo ko drugi, ne bi mogao da pristupi SNS-u a da pri tome zadrži izdvojen stav o nekom pojedinačnom pitanju (npr. o BNV) – pa valjda ne mogu svi sve vreme o svemu misliti isto? U normalnom demokratskom ambijentu stranke imaju formalne ili neformalne frakcije, svakakvih i nimalo nevažnih unutrašnjih razlika ima među torijevcima i među laburistima, među demokratama i republikancima, među Angelinim demohrišćanima i među socijaldemokratama, čak i među uglednicima bitnih stranaka po tzv. regionu, pa bogme u nekom kržljavijem vidu i među ovdašnjim demokratama, socijalistima, pokretnim građanima i ostalima. Sa SNS to, megjutoa, ne može tako: prolazak kroz dveri te političke crne rupe podrazumeva odricanje od svega što je tom činu prethodilo, a što mu je protivrečilo. Neophodno je pritisnuti "clear history", potom i ctrl+alt+delete, a onda resetovati ceo sistem na nove postavke. Nije to, doduše, teško, naprotiv, lako je, pod uslovom da vaša reč, misao i stav ionako nemaju nikakvu težinu. Sve je lako kad ostane prazno! Nepodnošljivo lako, rekao bi jedan pisac koji se dobro razumeo u sisteme zasnovane na samoponištavaju. ¶

Što vlast želi, vlast i dobije

Ivanka Popović nije reizabrana za rektorku Univerziteta u Beogradu. Glasovima Saveta Univerziteta, novi rektor je Vladan Đokić, dekan Arhitektonskog fakulteta. Prvi put u istoriji Univerziteta u Beogradu dogodilo da Savet glasa suprotno Senatu. Kako god bilo, Ivanka Popović ostala je dostojanstvena u porazu, a da li je Đokić čovek SNS-a ili ne, videće se po tome kako se ponaša u pobedi. Jer, dostojanstvo ni u pobedi nije karakteristika ljudi iz SNS-a

Očekivani reizbor rektorke Ivanke Popović nije se dogodio. Umesto nje, prvi čovek Univerziteta u Beogradu sada je Vladan Đokić. Ni deset dana od ovog događaja mnogi još nisu upamtili ime novog rektora, ali oko jedne stvari postoji saglasnost: u izbor rektora umešala se vlast, kod koje nije stvar u tome da baš želi Vladana Đokića na mestu rektora, već u tome što apsolutno ne želi Ivanku Popović.

Reizbor Ivanke Popović bio je praktično gotova stvar. Senat Univerziteta dao joj je većinu glasova i očekivalo se da isto potvrdi i Savet. Međutim, prvi put u istoriji Univerziteta u Beogradu dogodilo se da Savet glasa suprotno odluci Senata. I tako je Vladan Đokić postao rektor. Izbor je u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju i to niko ne spori. Problem je, međutim, sve što se u vezi sa ovim izborom događalo, a nije obuhvaćeno zakonom. Ili, u pojedinim segmentima, zahvata zakon, ali samo zahvaljujući njegovim izmenama iz 2017. godine, o kojima i dan-danas postoji polemika u smislu da li narušava autonomiju univerziteta.

Evo kako to zapravo izgleda. Senat je najviši stručni organ Univerziteta i ima 46 članova: rektora, četiri prorektora iz reda redovnih profesora, 31 dekana fakulteta, četiri predsednika veća grupacija fakulteta, predsednika Veća instituta i pet direktora naučnih instituta. Dakle, to je stručni organ i čine ga isključivo članovi akademske zajednice. Sa druge strane, Savet je organ upravljanja Univerziteta i ima 41 člana, od kojih su 23 predstavnici Univerziteta, 12 članovi koje imenuje Vlada Republike Srbije i šest članovi koje bira Studentski parlament Univerziteta. Ovih 12 koje imenuje Vlada, posledica su izmena Zakona o visokom obrazovanju iz 2017. pa je tako ove godine, kao član kog je imenovala Vlada, na izborima za rektora glasao gradonačelnik Zoran Radojičić. Istina, niko ne zna kako je glasao, baš kao što niko ne zna ni kako su glasali predstavnici Studentskog parlamenta, koji je Srpska napredna stranka preuzela tiho i iz zasede još 2014. godine, o čemu su mediji intenzivno pisali.

Ivanka Popović je, na dan kada njen reizbor nije izglasan, u emisiji "Pregled dana" NewsMax Adria čestitala novom rektoru na pobedi i rekla da "nije zahvalno naći se večeras u emisiji": "Izbori su formalno bili fer, ali je neobično da Savet nije ispoštovao odluku Senata, to se do sada nije dešavalo. Na Savetu je došlo do preokreta. Važno je reći da sam se uvek zalagala da se Univerzitet sam bavi svojim stvarima, želim da verujem da je tako i bilo, ali je činjenica da su postojali partikularni interesi u vezi sa mojim prethodnim radom", rekla je Ivanka Popović i dodala da, kao poražena strana, smatra da ima pravo da ponešto kaže i o tome. Ona je dodala da nijedan problem nije smeo da se "gura pod tepih".

A upravo je ta praksa odlazeće rektorke da nijedan problem ne gura pod tepih i dovela, po mišljenju dela javnosti, do toga da ne bude ponovo izabrana.

"Nije stvar u tome koga vlast hoće da vidi na mestu rektora, nego koga više neće", rekao je za TV N1 profesor Filozofskog fakulteta Žarko Korać.

Profesorka Elektrotehničkog fakulteta u penziji Srbijanka Turajlić u intervjuu za "Danas" nije imala dileme da je Ivanka Popović smenom sa mesta rektora Univerziteta u Beogradu kažnjena zato što je čvrsto branila njegovu autonomiju i što nije dozvolila da se ta autonomija naruši: "Skoro 60 godina pratim dešavanja na Univerzitetu i Ivanka Po-

pović spada među najbolje rektore. Neverovatna je šteta po Univerzitet što joj nije dozvoljeno da nastavi ono što je započeto, da se napravi pomak. Žao mi je Univerziteta, ali njih to ne pogađa preterano. Ono što je šteta za Univerzitet u celini je da se vlast direktno meša u izbor rektora, ovde se radi o prikrivenom napadu na njegovu autonomiju. Neobično je da neko ko dobro radi ima protiv-

Još jedan "greh" Ivanke Popović je i uspešno okončana blokada Rektorata, koja je trajala 12 dana, u septembru 2019. godine. Grupa studenata zaključala se u zgradi Rektorata tražeći hitno rešavanje slučaja doktorata Siniše Malog, te onemogućivši i rektorku i sve zaposlene da posao rade u tom prostoru. Ivanka Popović je tada u intervjuu za "Vreme" praktično odgovorila predsedniku Vučiću koji se vrate, pa da se opet isele. Iako to niko nije najavio, na stepeništu Platoa pojavila se Ivanka Popović. Pre nego što je išta rekla, dočekana je ovacijama. Da, definitivno je bila rektorka koju studenti vole i znaju da će sve raditi u njihovom najboljem interesu. Tada im je saopštila da je od Kriznog štaba dobila obećanje da nijedan student neće biti iseljen i da će svi ispitni rokovi biti održani po ranije

BIVŠA REKTORKA, NOVI REKTOR I BIVŠI MINISAR: Ivana Popović, Vladan Đokić i ministar Mladen Šarčević

Foto: Sava Radovanović/ Tanjug; Rade Prelić/ Tanjug; Rade Prelić/ Tanjug

kandidata, mora da se ima razlog za to", smatra profesorka Turajlić i ističe kako Ivanka Popović smenom lično ništa nije izgubila, a Univerzitet jeste.

KUVALO SE

A za šta je tačno Ivanka Popović kažnjena, već je opšte mesto: u njenom mandatu, doktorat Siniše Malog, aktuelnog ministra finansija, poništen je posle višegodišnjeg natezanja jer je nedvosmisleno ustanovljeno da je reč o plagijatu. Kada je izabrana za rektorku, Ivanka Popović dala je nekoliko obećanja, od kojih je jedno bilo i rešavanje problema spornih doktorata. Nijedno obećanje nije ostavila neispunjeno.

je optužio kako dozvoljava studentima da joj ne daju da radi svoj posao, rekavši da Rektorat radi neometano, samo koristi druge univerzitetske prostorije. Problem blokade rešila je bez konfrontacije i teških reči, isključivo strpljenjem i dijalogom sa studentima, koji su joj vratili ključeve i od tada nosi i auru rektorke koju studenti vole.

Da je to istina, pokazalo se i u julu 2020. u jeku pandemije kovida 19, kada je Krizni štab došao na ideju da (ponovo) iseljava studente iz domova. Na Platou ispred Filozofskog fakulteta organizovan je protest studenata kojima je dozlogrdilo da ih vlast tokom pandemije maltretira naredbama da se isele, pa da

izrađenom planu. Studenti su se razišli, zadovoljni. Jedan deo, nekoliko dana kasnije, gutaće suzavac i biće premlaćivan na protestima ispred Skupštine Srbije, nakon najave Aleksandra Vučića da će ponovo uvesti policijski čas, ali to je neka druga priča.

Da vlast kopa "i rukama i nogama" ne bi li diskreditovala Ivanku Popović, postalo je jasno u februaru ove godine kada je protiv nje Državna revizorska institucija (DRI) podnela krivičnu prijavu, dva meseca nakon što su objavili izveštaj »

IZNENAĐENJE NA SEDNICI: Savet BU
Foto: FoNet

kojim se utvrđuje da je Univerzitet u Beogradu nenamenski trošio novac isplaćujući plate zaposlenima bez pravnog osnova, kao i da nije poštovao sve procedure u postupku javnih nabavki.

Aleksandar Popović, profesor Hemijskog fakulteta i član Saveta Univerziteta u Beogradu, kazao je za BIRN da "niko dinara nije uzeo" i da su primedbe tehničke prirode i da se ne radi o pronevери. Popović je podsetio kako su mediji dobili informacije o podnošenju krivične prijave pre nego što je tužilaštvo to zvanično saopštilo i da je važno da se ispita ko je odavao informacije. Popović se takođe zapitao kako je DRI postupala u nekim ranijim slučajevima očiglednih pronevera sa mnogo većim iznosima. Upitan da li krivičnu prijavu povezuje sa pritiskom, kaže "kako ne povezuje ništa", ali da ga "ništa ne iznenađuje od ove vlasti".

Jedini medij za koji je Ivanka Popović tada pristala da govori bilo je "Vreme": "Onespokojava činjenica da su nekim novinama dostavljene informacije pre no što je procedura uopšte započeta. Trebalo bi očekivati da Univerzitet u Beogradu i njegov rukovodilac budu tretirani na isti način kao i sve druge ustanove i pojedinci kojima se bavi Državna revizorska institucija."

Upitana da li je reč o odmazdi zbog doktorata Siniše Malog, poslovično uzdržana i odmerena, Ivanka Popović je odgovorila kako veruje da o tome već svako ima svoje mišljenje.

A KO JE NOVI REKTOR

Novi rektor Univerziteta u Beogradu Vladan Đokić izjavio je da nije bio kandidat vlasti na izborima za to mesto, niti je pravio bilo kakve separatne dogovore sa bivšim ministrom prosvete Mladenom Šarčevićem. Ta tvrdnja posledica je brojnih izjava u medijima o tome kako je bivši ministar prosvete Šarčević u poslednja dva meseca održao bezbroj sastanaka sa predstavnicima različitih fakulteta, na kojima je davao svakojaka obećanja i lobirao za Đokića.

Vladan Đokić na mesto rektora dolazi sa pozicije dekana Arhitektonskog fakulteta, gde je profesor u Departmanu za urbanizam. Godine 2018. izabran je i za člana Skupštine FK Crvena zvezda.

Kako je pisao BIRN, 2014. godine imenovan je za člana radne grupe za stručnu kontrolu Nacrta prostornog plana područja posebne namene uređenja priobalja grada Beograda – za projekat Beograd na vodi. To telo je formirano kako bi detaljno regulisalo, uklopilo masivni – finansijski i gabaritima – projekat u urbanu celinu centra prestonice.

"Uloga Saveta nije da potvrđuje ili ne potvrđuje odluke Senata", rekao je odmah nakon što ga je Savet izabrao za rektora. Premda to formalno jeste tačno, ostaje činjenica da se prvi put u istoriji Univerziteta u Beogradu dogodilo da Savet glasa suprotno Senatu. Kako god bilo, Ivanka Popović ostala je dostojanstvena u porazu, a da li je Đokić čovek SNS-a ili ne, videće se po tome kako se ponaša u pobedi. Jer, dostojanstvo ni u pobedi nije karakteristika ljudi iz SNS-a.¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

RPS Audit & Consulting

Primer iz Niša

Autonom

Apsolutna većina zaposlenih na Fakultetu umetnosti u Nišu glasala je da profesorka dr Milena Injac bude nova dekanica, ali je Savet odbio da je izabere. Ispostavilo se da bi pobedila i u drugom izbornom krugu da nije protivno zakonu u tome sprečena

Pozivanje na demokratiju i na autonomiju univerziteta kao izgovor za autokratsku vladavinu i za odbijanje da se sa vlasti siđe, vidljivo je ovih dana na Fakultetu umetnosti u Nišu.

U toku je izbor za dekana. Sadašnja dekanica profesorka dr Suzana Kostić nakon tri mandata nije u mogućnosti da se kandiduje i četvrti put, mada bi po zakonu to mogla da učini (vidi okvir), zbog rešenja Agencije za borbu protiv korupcije iz marta 2016, a i zbog još nekoliko svojih rezultata o kojima će biti reči kasnije u tekstu. Međutim, to što nije u mogućnosti da se sama kandiduje, ne znači da odustaje od vlasti. Tokom aktuelnog izbora za dekana Fakulteta umetnosti, prema kazivanjima zaposlenih, dekanica pokušava da eliminiše kandidate koji joj nisu po volji i da faktički zadrži kontrolu nad fakultetom, uz gotovo neverovatna kršenja Zakona o visokom obrazovanju i Statuta Fakulteta umetnosti. Zbog toga je ovog petka Fakultetu stiglo rešenje Inspekcije Ministarstva prosvete, čija sadržina nam nije dostupna. Po rečima dekanice (vidi okvir), to neće biti prepreka da se raspiše i treći krug izbora za dekana.

NAMEŠTANJE IZBORA

Dosadašnja dva kruga protekla su nedolično po univerzitetsku zajednicu. U prvom, konkurisale su profesorke dr Milena Injac i mr Anđela Danković. Nastavno-umetničko veće Fakulteta, koje čine svi zaposleni nastavnici u stalnom radnom odnosu, telo koje po Statutu bira dekana,

ija ili autokratija

ODBRANA VLASTI PO SVAKU CENU: Fakultet umetnosti u Nišu

Foto: Vanja Keser

izabralo je na sednici 8. marta profesorku Milenu Injac. Dobila je 42 glasa nasuprot 32 glasa protivkandidatkinje, uz tri nevažeća glasačka listića. Kako na Fakultetu umetnosti radi ukupno 82 nastavnika, 42 glasa koje je dobila profesorka Injac nisu bili samo većina od prisutnih na sednici, nego apsolutna većina svih zaposlenih nastavnika u kolektivu. Nova dekanica je primila čestitanja protivkandidatkinje i članova kolektiva, održala pozdravni govor i ostalo je bilo samo da Savet Fakulteta formalno potvrdi volju kolektiva. Ali, na sednici održanoj 13. marta, Savet Fakulteta umetnosti, bez ikakvog obrazloženja, odbio je da verifikuje odluku Nastavno-umetničkog veća i doneo odluku o raspisivanju novih izbora za dekana.

Za drugi krug izbora, departmani i katedre Fakulteta – stručna tela koja, prema Statutu, predlažu kandidate za dekana, kandidovali su dvoje kolega: profesorka dr Milena Injac bila je izbor pet stručnih tela, a profesor mr Bojan Živić – četiri. Pošto je postalo očigledno da će profesorka Milena Injac opet pobediti, delegatsko Nastavno-umetničko veće, čija je uloga da evidentira kandidate, glasalo je da se njena kandidatura ne evidentira bez obzira što je pre toga konstatovalo da profesorka Injac ispunjava sve uslove. Da bi stvar bila još apsurdnija, to isto delegatsko veće je u prethodnom izbornom ciklusu evidentiralo kandidaturu profesorke Injac. Sednica je održana 29. aprila elektronskim putem, bez kvoruma, a odluka je doneta bez obrazloženja.

Zanimljivo je da ova tehnika eliminisanja kandidata za dekana nije primenjena prvi put. U prethodnom izboru za dekana 2016. godine protivkandidat profesorki dr Suzani Kostić bio je profesor mr Jovan Bogosavljević. Delegatsko Nastavno-umetničko veće »

Šta ministar ne može

Zanimljivo je da Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja potpuno drugačije regulišu prava i neophodne uslove za obavljanje funkcije rukovodećeg organa institucije. Na primer, Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja onemogućava da lice koje je osuđeno zbog diskriminatornog i zlostavljačkog ponašanja bude direktor osnovne ili srednje škole, dok dekani i rektori nemaju ova ograničenja. Takođe, ministar može da smeni direktora osnovne ili srednje škole ukoliko je "namerno ili krajnjom nepažnjom učinio propust prilikom donošenja odluke u disciplinskom postupku, koja je pravnosnažnom sudskom presudom poništena kao nezakonita i ako je ustanova obavezana na naknadu štete", dok ovo ne važi za rektore i dekane.

U ranijim Zakonima o visokom obrazovanju bila je odredba da dekan ne može da bude lice koje je povredilo Kodeks profesionalne etike, dok u važećem zakonu ovo ograničenje važi samo za težu povredu kodeksa, meru koja se izriče samo za plagiranje, a sve ostalo izgleda kao da ne povlači skoro nikakve sankcije. I na kraju, u čestim izmenama Zakona o visokom obrazovanju, koji propisuju da dekan i rektor mogu da budu na funkciji u dva uzastopna mandata, ova odredba je brisana pa im se sad ne računaju mandati provedeni za vreme važenja prethodnog zakona. Zato sada pojedini dekani i rektori ulaze u svoj četvrti mandat.

Suzana Kostić: "Sve je po zakonu"

Foto: Fakultet umetnosti Niš

U telefonskom razgovoru, dekanica u odlasku Suzana Kostić ovako je prokomentarisala rešenje inspekcije Ministarstva prosvete: "Rešenje nije važno. Od toga ne zavisi raspisivanje trećeg kruga izbora za dekana." To jeste tačno, ali pod uslovom da pre toga Fakultet dopuni Savet fakulteta i delegatsko Nastavno-umetničko veće članovima do punog sastava. "Pun sastav nije neophodan. To sada inspektorke izmišljaju neka nova pravila. Mi od 2018. godine radimo sa smanjenim brojem članova ta dva tela, da vam ne objašnjavam zašto. Kažem vam da to nije važno za izbor. Naše sve odluke su pravosnažne."

Kako komentariše odluku Saveta da ne verifikuje izbor kolektiva i izabere profesorku dr Milenu Injac za dekanicu, i odluku delegatsko Nastavno-umetničkog veća da ne evidentira njenu kandidaturu? "Sve je bilo po zakonu", ponavlja dekanica u odlasku i kaže: "Imamo problematične uzbunjivače, svašta pišu po Fejsbuku. I 'Južne vesti' svašta pišu, to je žuta štampa gde se tekstovi naručuju. Oni pišu protiv nas zato što nismo platili pretplatu, to je reketiranje. Neću ni dinara da im dam, ima ko njih plaća." Primedbu da su "Južne vesti" portal, dakle, da nemaju pretplatu, ne komentariše.

» tada je konstatovalo da on ispunjava sve zakonom propisane uslove da bude kandidat za dekana, a potom glasalo da se njegova kandidatura ne evidentira. Tako je profesorka dr Suzana Kostić, kao jedini kandidat, izabrana i za treći mandat.

Međutim, ovog puta se ispostavilo da taj oprobani metod eliminacije protivkandidata neće značiti da će profesor Živić biti izabran za novog dekana. Na sednici Nastavno-umetničkog veća Fakulteta, koje čine svi zaposleni nastavnici u stalnom radnom odnosu, održanoj 10. maja, 44 člana kolektiva precrtalo je glasačke listiće, te sa preostalih 35 glasova za njegov izbor, profesor mr Bojan Živić nije postao naslednik dekanice Suzane Kostić. Da bi podsmevanje zakonima Republike Srbije i Inspekciji Ministarstva prosvete bilo potpuno, profesor Bojan Živić je član delegatskog Nastavno-umetničkog veća koje je u drugom krugu odbilo da evidentira kandidaturu profesorke Milene Injac, i predsednik je Saveta fakulteta koji je odbio da verifikuje njenu pobedu u prvom krugu izbora.

NEMOĆNA INSPEKCIJA

Drugi krug izbora za dekana održan je uprkos upozorenju Inspekcije Ministarstva prosvete da se prekine. Naime, tri dana pre već pomenute sednice delegatskog Nastavno-umetničkog veća na kojoj nije evidentirana kandidatura profesorke Injac, Fakultetu umetnosti dostavljen je Zapisnik o vanrednom inspekcijskom nadzoru Inspekcije Ministarstva prosvete u kome su navedene mere za uklanjanje uočenih nezakonitosti: da se prekine sa izborom dekana, a da se sa ovim procesom nastavi tek nakon što se Savet fakulteta i delegatsko Nastavno-umetničko veće dopune do punog sastava. Naime, Savet fakulteta i delegatsko Nastavno-umetničko veće rade u nepotpunom sastavu: nema predstavnika Departmana za likovne umetnosti jer petoro kandidata nisu bili prihvatljivi dekanici Kostić, pa je ovo veće odbilo da ih evidentira iako po Statutu fakulteta takva mogućnost ne postoji, donedavno je radilo i bez šest predstavnika Republike Srbije, a još uvek u svom članstvu nema predstavnike Studentskog parlamenta. Osim toga, osmoro članova Saveta fakulteta su i članovi delegatskog Nastavno-umetničkog veća fakulteta.

Kako nam je dokumentovao uzbunjivač Vladimir Stanimirović, samostalni stručno-tehnički saradnik za studije i studentska pitanja zadužen za master studije, ovo nije prvi put da Savet fakulteta odbija da sprovede naloge Inspekcije Ministarstva prosvete. Na primer, odbili su da sprovedu nalog inspekcije od 13. 1. 2016. godine da razreše dužnosti dekanicu Kostić, jer joj je zbog mobinga izrečena javna opomena Veća Komiteta za profesionalnu etiku Univerziteta u Nišu, što su prema članu 54, stav 3 tadašnjeg Zakona o visokom obrazovanju bili u obavezi da učine. Zatim, odbili su da je razreše dužnosti i time sprovedu nalog inspekcije od 26. 9. 2018. godine jer prema Zakonu o visokom obrazovanju, član 64, stavovi 5–7, dekan fakulteta ne može biti lice za koje je Agencija za borbu protiv korupcije dala preporuku za razrešenje. Takođe su odbili da sprovedu rešenje inspekcije od 5. oktobra 2020. godine da utvrde odgovornost dekanice Kostić u kašnjenju Fakulteta više od godinu dana sa reakreditacijom, čime je funkcionisanje ustanove bilo dovedeno u opasnost.

Pred Fakultetom umetnosti je, po svoj prilici, treći krug izbora za dekana. Prema navodima zaposlenih, sve molbe rektoru Univerziteta u Nišu, prof. dr Draganu Antiću i prethodnom i sadašnjem ministru prosvete Mladenu Šarčeviću i Branku Ružiću da spreče nezakonitosti koje se događaju na Fakultetu umetnosti u Nišu, dočekivane su odgovorom da su fakulteti autonomni i da oni nemaju nadležnost da se mešaju. Činjenicu da autonomija univerziteta podrazumeva da zaposleni imaju pravo da sami izaberu svoje rukovodstvo, ne pominju. ¶

SONJA ĆIRIĆ

RPS Audit & Consulting

Više od 500 učesnika na vebinaru "Pokreni znanje za samopuzdanje"

Coca-Cola podrška mladima još snažnija u 2021. godini

U okviru programa Coca-Cola podrška mladima, održan je dvodnevni online vebinar "Pokreni znanje za samopuzdanje" čime, petu godinu zaredom, kompanija Coca-Cola HBC Srbija pokazuje privrženost profesionalnom osnaživanju mladih. Tokom ovog festivala znanja, svoja poslovna iskustva i korisne smernice u razvoju karijere, podelili su vrhunski stručnjaci iz brojnih oblasti, a čulo ih je više od 500 mladih ljudi, koliko je učestvovalo na vebinaru.

Osim inspirativnih predavača iz kompanije Coca-Cola HBC Srbija **Dragane Bojić**, eksperta za učenje i razvoj i **Bojane Bolović**, eksperta za akviziciju i razvoj talenata, mladi su imali priliku da prate i predavanja **Aleksandra Grašića**, osnivača online Excel kursa "Microsoft Excel od početnog do naprednog nivoa na praktičnim primerima" i **Vladimira Popovića**, osnivača Epic CV-ja koji su objasnili važnost prvog utiska i neophodnih znanja u procesu pronalaska posla. O izgradnji samopouzdanja i autentičnosti, govorile su psihološkinja **Mia Popić** i profesionalni kouč **Stella Karl Ćosić**. O svom razvojnom putu govorili su i poznata blogerka **Anastasija Grujić** i popularni glumac **Ammar Mešić**, a učesnici su mogli da uživaju i uz interesantan muzički performans koji je specijalno za ovu priliku pripremila **DJ Dada Selectah**.

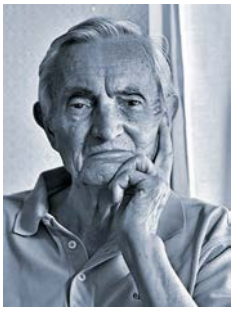
"Kroz platformu Coca-Cola mladima, do sada je osnaženo više od 4000 nezaposlenih mladih ljudi, a posebno nam je drago što smo sa profesionalnom podrškom nastavili i tokom izazovnih vremena, u online izdanju. Kompanija pokazuje da zaista oseća realne potrebe zajednice u kojoj posluje i radi na stvaranju boljeg i prosperitetnijeg društva zasnovanog na obrazovanim mladim ljudima spremnim da uče i napreduju", rekla je Nina Elezović, direktorka sektora za odnose sa javnošću i komunikacije, Coca-Cola HBC Srbija.

Više informacija o programu Coca-Cola podrška mladima možete pogledati na *https://coca-colapodrskamladima.com*

Život u zemlji Dejana Vuka Stankovića

Bez najvišeg mogućeg vrednovanja i bezuslovnog poštovanja Ustava očigledno ne može biti reči o vladavini prava. Vladavina prava znači izgradnju i doslednu primenu široko razuđenog spleta zakona koji su jednako primenjivi na sve, i to tako da doslovno niko ne može biti od te primene izuzet

Piše:
Ljubomir Madžar
Profesor emeritus Alfa BK univerziteta u Beogradu

U vrlo temperamentnoj raspravi koja se vodila 17. maja o.g. u "Temi jutra" u okviru emisije "Tema dana" na TV N1, dao sam se sablazniti jednom tvrdnjom, zapravo nizom ponavljanih tvrdnji Dejana Vuka Stankovića, političkog analitičara, kako već biva predstavljan. Naime, on se suprotstavio britkoj kritičkoj opasci svog sagovornika Cvijetina Milivojevića o flagrantnom kršenju Ustava koje se sastoji u tome da Predsednik Republike, najviši funkcioner ove zemlje, istovremeno obavlja i funkciju predsednika najjače stranke, SNS-a, iako to Ustav jednim jasno formulisanim članom izričito zabranjuje. Svoj stav o prihvatljivosti takvog kršenja Ustava Stanković je obrazlagao tako što je isticao da je Predsednik izabran kao funkcioner Stranke, i da je prirodno da nastavi da rukovodi svojom strankom i nakon izbora za predsednika Republike.

Dao sam se zapanjiti tako pogrešnim, iskrivljenim i gramatički neprihvatljivim tumačenjem ovog najvišeg pravnog akta. U zemlji koja pretenduje da bude civilizovana, Ustav je svojevrsna svetinja i njegovo poštovanje ne može se – niti to ikome sme da padne na pamet – baš ničim usloviti. Bilo je poučno pratiti debatu u američkom kongresu povodom pokušaja da se okupira Kapitol Hil, kada je "ustav" bila najfrekventnija reč i kada se odista mogao steći utisak da SAD i ova naša besudna zemlja nisu na istoj planeti.

SVI SMO *ROBOVI* ZAKONA DA BISMO MOGLI BITI SLOBODNI

Bez najvišeg mogućeg vrednovanja i bezuslovnog poštovanja Ustava očigledno ne može biti reči o vladavini prava. Vladavina prava znači izgradnju i doslednu primenu široko razuđenog spleta zakona koji su *jednako primenjivi na sve*, i to tako – neka ovde bude dozvoljeno jedno tautološko iskliznuće – da doslovno niko ne može biti od te primene izuzet. Nije zgorega ponoviti sentenciju visokog rimskog zvaničnika koji je zbog povrede jednog zakona dao da mu se pogubi sin: *Dura lex, sed lex* (*Strog zakon, ali zakon*). Stankovića i verovatno brojne njegove istomišljenike treba podsetiti na to da je vladavina prava jedina institucionalna odbrana društva od samovolje političkih silnika, da je rezultat i neodvojivi deo milenijumskog razvoja civilizacije i da je nezamenljivi mehanizam širenja i obezbeđivanja ljudskih sloboda.

Američka fondacija *Liberty Fund* izdaje izvanrednu publikaciju koja se nimalo slučajno naziva "Law and Liberty", pokadšto se u učenim pravnim spisima da naći i epohalna sentencija *Omnes legum sevi sumus ut libari esse possimus* (*Svi smo robovi zakona da bismo mogli biti slobodni*). Za političkog analitičara g. Stankovića i njegove istomišljenike – među kojima je bio i Lenjin kad je izrekao onu čuvenu opscenost "Nećemo se valjda držati zakona kao pijan plota" – zakon očigledno predstavlja nekakav drugorazredni element društvene organizacije. Evidentno je da društveni razvoj ne ide uvek uzlaznom linijom i da se povremeno javljaju kobni intervali kad taj razvoj krene retrogradno, u smeru davno prevladanog divljaštva.

Neprijatno je upuštati se u razjašnjavanje važnosti vladavine prava, jer bi valjda moglo da se pretpostavi da je to jasno svakom pismenom čoveku. Važan deo vladavine prava jeste načelo da je slobodnim građanima dozvoljeno sve što zakon izrekom ne zabranjuje, a da je zvaničnicima i položajnicima dozvoljeno samo ono što zakon i pripadajući propisi *izričito* postuliraju, te tako i dozvoljavaju. Možda je manje poznato koliko je zakon važan u koordinaciji privrednih aktivnosti, bez čega nema efikasnog poslovanja i dovoljno brzog održivog ekonomskog razvitka. Tržišna privreda na koju smo neopozivo orijentisani nužno je decentralizovana, ali i u njoj treba u granicama mogućeg leva ruka da zna šta radi desna. Zakoni u privredi pružaju dragocene informacije o tome kakve mogu da budu i u kojim granicama, u okviru onoga što nije u sukobu sa propisima, mogu da se kreću odluke privrednih subjekata. Nemoguće je preceniti važnost ovog mehanizma za koordinaciju privrednih odluka.

NEPOŠTOVANJE ZAKONA USPORAVA RAZVOJ

Zakoni su izuzetno važni i kao instrument suočavanja sa neizvesnošću. Privreda je ogroman stohastički sistem, a neizvesnost je svagdanji i neizbežni modalitet njenog stanja i funkcionisanja. Odsustvo ili nedovršenost zakonskog okvira, kao i nedoslednost u njegovoj primeni, ogromno je izvorište tzv. in-

stitucionalne neizvesnosti. Ako se uz objektivno datu neizvesnost opredeljenu stohastičkom prirodom ekonomskog sistema doda i ta institucionalna neizvesnost, tada se javljaju ozbiljne pretnje po razvitak, a kadikad i sam opstanak privrede. Malo je stvari koje privredni razvoj mogu toliko da blokiraju, pa i unazade, kao što je to slučaj sa neizvesnošću. Prenebregavanje zakona, a posebno podrška kršenju Ustava kao najvišeg pravnog akta, očigledan je način zlokobnog podizanja neizvesnosti, pa tako i antistrategija podrivanja privrednog razvitka i opšteg društvenog napretka. Voleo bih da g. Stanković, politički analitičar, potpuno shvati ovaj jasan elementarni iskaz.

Kad se nekome, pa makar to bio i predsednik Republike, dâ podrška u kršenju Ustava, otvara se širok prostor za selektivnu primenu propisa. Dozvoljavanje kršenja Ustava, uz paralelnu primenu brojnih njegovih drugih odredbi, nije ništa drugo do selektivna primena ovog najvišeg pravnog akta. Selektivna primena zakona svodi se na doslovno pogibeljan način pretvaranja zakona iz instrumenta zaštite ljudskih prava i sloboda u sredstvo za njihovo potiranje. Kad se utopi u režim selektivne primene, zakon postaje sekira kojom se bez zazora i rizika progone i uništavaju nepoželjni. Selektivna primena zakona je povratak u hobsovski svet sa poznatim *Bellum omnium contra omnes* (*Rat svih protiv svih*), pri čemu su akteri ove bespoštedne borbe u tragično neravnopravnom položaju: jedni zakon koriste kao ubitačno oružje, dok su drugi goloruki i nemoćni.

Mora se, najzad, i ovde citirati jedan rad Pavla Petrovića, Danka Brčerevića i Mirjane Gligorić, rad toliko značajan da mu se važnost ne može preceniti, a istovremeno rad koji sam mnogo puta citirao i nastaviću i dalje da ga citiram. Reč je o članku "Zašto privredni rast Srbije zaostaje", objavljenom u časopisu "Ekonomika preduzeća" LXVII, br. 1-2 iz 2019. godine. "Tout court", u tom sjajnom radu autori pokazuju da zbog nedovoljne afirmacije vladavine prava i korupcije Srbija gubi 1,5–2 procentna poena svoje stope rasta BDP-a. Budući da je u relevantnom srednjoročnom periodu privreda Srbije rasla po stopi od 3,5 odsto, a da je s obzirom na svoje resursne mogućnosti i razvojne performanse sličnih zemalja trebalo da ostvari stopu rasta BDP-a od pet odsto, sledi da je zbog odsustva doslednog sprovođenja vladavine prava i korupcije, koja spada u isti *genus proximum*, Srbija izgubila otprilike 35 odsto, ili oko jedne trećine svog tempa rasta. Ako politički analitičar g. Dejan Vuk Stanković misli da je to beznačajno, onda nas dvojica nismo iz iste galaksije.

Ova razmatranja nije teško rezimirati. Pravo i zakoni imaju daleko veći značaj za privredni razvoj zemlje i za opšti društveni napredak nego što se to čini g. Stankoviću. Moj *ceterum censeo* u poslednjih pet-šest godina jeste da se bitne determinante privrednog razvoja nalaze daleko izvan same privrede. Izuzetno važno područje lokacije ovih determinanti jeste upravo ustavni sistem i zakonski poredak i sposobnost društva da svoja pravno formalizovana pravila dosledno primenjuje. G. Stanković i njegovi istomišljenici nisu svesni da svojim javnim nastupima i dejstvovanjem deluju kao snažan i očito neugodan činilac usporavanja razvoja i napretka svekolike društvene zajednice. ¶

Intervju: Oliver Stojković, rukovodilac DNK laboratorije Instituta za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta

Sve DNK tajne ritopečke mašine za mlevenje mesa

"Kod kompleksnih tragova poreklom od većeg broja osoba, kod kojih se ne izdvaja većinska komponenta, nemoguće je izdvojiti DNK svake pojedinačne osobe, pa je i pouzdanost identifikacije znatno manja. Tako, na primer, kod tragova čiji DNK profili izgledaju kao da su četvorokomponentne mešavine, nemoguće je sa sigurnošću utvrditi da li je trag zaista poreklom od četiri osobe ili se u tom tragu nalazi biološki materijal poreklom od pet, šest ili više osoba"

"Nijedan zločin klana Belivuk–Miljković neće ostati neraspetljen. Nakon što smo u kući strave u Ritopeku pronašli tajnu prostoriju u kojoj se osim oružja i eksploziva nalazila industrijska mašina za mlevenje mesa, pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova i Tužilaštva za organizovani kriminal definitivno su potvrdili da se u toj mašini nalazilo više DNK različitih žrtava ovog klana", izjavio je nedavno Aleksandar Vulin, ministar unutrašnjih poslova. Prema njegovim rečima, ova "ubilačka grupa" ljude je mučila, ubijala i na kraju na najstrašniji način mlela njihove ostatke da bi ih dalje uništila i razbacala.

Tužilaštvo, kako se nezvanično saznaje, sumnja da je ova grupa namamila, a potom u kući u Ritopeku ubila Milana Ljepoju, navijača Gorana Veličkovića i Zdravka Radojevića.

Oliver Stojković, molekularni biolog, redovni profesor na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i rukovodilac DNK laboratorije Instituta za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta, u razgovoru za "Vreme" kaže da biološki tragovi mogu biti vidljivi, poput komadića tkiva, mrlja krvi na svetloj podlozi i slično, ili nevidljivi golim okom. Neki od tih golim okom nevidljivih tragova mogu da se uoče pomoću alternativnog izvora svetla. To su one lampe koje bacaju filtrirano, najčešće plavo svetlo, koje viđamo u televizijskim serijama. Tragovi krvi, naročito isprani ili prekrečeni, mogu da se prethodno tretiraju jednom supstancom (luminolom) koja pojačano svetli kada dođe u kontakt sa krvlju. I to se često vidi na televiziji.

Tragovi otisaka papilarnih linija (prstiju) mogu se videti tek nakon što se tretiraju određenim prahom (argentoratom) ili isparenjima od superlepka (cijanoakrilata), pri čemu uspeh u uočavanju takvih otisaka zavisi od vrste podloge. Iako otisci prstiju uglavnom predstavljaju tragove masti i proteina sa prstiju, ovi tragovi mogu da imaju ćelijsku komponentu, a DNK se nalazi u ćelijama, pa mogu poslužiti, sa određenim stepenom uspeha, za DNK analize. Na kraju, neki tragovi se ne mogu uočiti ovim metodama, ali se njihovo prisustvo može pretpostaviti, na primer tragovi ćelija kože na rukohvatu ili okidaču pištolja. U zavisnosti od okolnosti slučaja, kao i na osnovu stručnog iskustva, tragovi se mogu, praktično nasumično, izuzimati i sa takvih mesta.

"VREME": Kako je objavljeno, u "slučaju Belivuk", u industrijskoj mašini za mlevenje mesa, pronađeni su određeni DNK tragovi. Kako u ovim slučajevima praktično izgleda analiza?

OLIVER STOJKOVIĆ: Postupak započinje tako što policijski kriminalistički tehničari, koje u novije vreme, zbog CSI serija na televiziji, kolokvijalno zovu "forenzičari", tokom uviđaja lica mesta obavljaju fiksiranje, dokumentovanje i izuzimanje bioloških tragova. Ako se ovi tragovi nalaze na predmetima koji se u celini mogu odneti sa lica mesta, onda će kao takvi biti fotografisani, popisani, zapakovani i obeleženi. Sa predmeta koji se ne mogu preneti u celini, uočeni tragovi se izuzimaju na podoban način, brisom pomoću vlažnog sterilnog štapića ili struganjem sterilnim nožićem. Tragovi se sa lica mesta, na osnovu naredbe tužilaštva, predaju veštaku, koji ih dalje analizira u laboratoriji. Iz ćelija se izdvajaju molekuli DNK, iz tih molekula se umnožavaju određeni njihovi delovi (geni), da bi se potom sprovela tipizacija (utvrđivanje varijanti) tih gena. Finalni rezultat analize predstavlja DNK profil, koji predstavlja spisak svih varijanti gena koje su u tom tragu pronađene. DNK profili iz tragova se potom porede sa DNK profilima određenih ljudi, a rezultat može biti njihova međusobna nepodudarnost, kao i delimična ili kompletna podudarnost.

Šta se dešava u slučaju podudarnosti?

U slučaju podudarnosti, rezultati se dalje matematički obrađuju, statistički se ocenjuje snaga takvog dokaza. Rezultati takve ocene se, u formi zapisnika o veštačenju sa nalazom i mišljenjem, dostavljaju tužilaštvu koje je odredilo veštačenje. Sve ovo se dešava tokom pretkrivičnog postupka, tako da tužilac, na osnovu ovako prikupljenih dokaza, podnosi optužni predlog, ako je pripremena kazna manja od tri godine, ili optužnicu, za teža dela. Veštačenje se može odrediti i kasnije u toku sudskog postupka, od strane samog sudskog veća, ako neka činjenica ili okolnost nije u dovoljnoj meri utvrđena. Takođe, veštak može tokom samog glavnog pretresa da bude pozvan da pred sudom dodatno obrazloži ono što je našao i da pruži odgovore na eventualna pitanja stranaka i suda.

Pod pretpostavkom, kako se navodi, da je pronađeno DNK uzoraka više osoba, koliko je teško izdvojiti DNK za svaku osobu posebno?

Ako su tragovi fizički zasebni, na primer zub i dlaka, ili izdvojene mrlje krvi, onda se za svaki takav trag izdvaja jedinstven, poseban DNK profil, karakteristi-

Foto: Marija Janković

čan samo za tu osobu od koje potiče taj trag. Ako se, međutim, jedan trag sastoji od mešavine bioloških tečnosti ili tkiva poreklom od više osoba, onda je izuzetno teško, praktično nemoguće odvojiti pojedinačne delove takve mešavine. Posmatrajući neki trag, pre DNK analize, nemoguće je ustanoviti da li je takav trag pojedinačni ili "mešani". Međutim, ukoliko se nakon završetka DNK analiza ispostavi da je biološki trag predstavljao mešavinu tragova više ljudi, pojedinačni DNK profili se naknadno, kompjuterskom analizom rezultata, takozvanom dekonvolucijom, mogu izdvojiti, ali samo u slučaju da je neka osoba u toj mešavini značajno zastupljenija u odnosu na druge osobe. Na primer, ukoliko "mešani" biološki trag sadrži dva puta više ćelija od jedne osobe nego od svih drugih osoba zajedno. Takva izdvojena komponenta mešanog traga, ako postoji, zove se "glavna" ili "većinska" komponenta, i za nju je moguće utvrditi nedvosmisleno identitet, odnosno poreklo.

A ako ne postoji ta "glavna", "većinska" komponenta?

Kod kompleksnih tragova poreklom od većeg broja osoba, kod kojih se ne izdvaja većinska komponenta, nemoguće je izdvojiti DNK svake pojedinačne osobe, pa je i pouzdanost identifikacije znatno manja. Tako, na primer, kod tragova čiji DNK profili izgledaju kao da su četvorokomponentne mešavine, nemoguće je utvrditi sa sigurnošću da li je trag zaista poreklom od četiri osobe, ili se u tom tragu nalazi biološki materijal poreklom od pet, šest ili više osoba.

Može li se na osnovu bioloških tragova precizno utvrditi koliko je žrtava bilo samleveno u ovoj mašini?

Ukoliko su tragovi pojedinačni, poreklom od po jedne osobe, tada je prebrojavanjem jedinstvenih DNK profila moguće identifikovati i prebrojati svaku osobu. Kod "mešanih" tragova, poreklom od više osoba, uspeh u identifikaciji i prebrojavanju žrtava ili osoba koje su na drugi način doprinele tragovima zavisi od kompleksnosti takvih "mešanih" tragova. Često tragovi koji, na osnovu kompleksnosti DNK profila, izgledaju kao četvorostruki, vode poreklo od pet, šest ili sedam ljudi. Naime, broj osoba koje su doprinele mešanom tragu se ne utvrđuje, nego se procenjuje na osnovu genetičkih pravila poznatih iz srednjoškolske biologije: svaki čovek na svakom genu nosi dva genetička belega, obeležja, varijante – jedan nasleđen od majke, a drugi od oca. Ovi belezi u jednoj osobi mogu biti isti ili različiti. Dakle, ako u nekom tragu na svim analiziranim genima, od 15 do 20 koliko se analizira, ne nađemo više od dva različita belega, radi se o pojedinačnom tragu. Ako nema više od četiri različita belega, trag potiče od dve osobe, a tragovi poreklom od tri osobe nemaju više od šest različitih genetičkih belega. Naravno, ovaj broj različitih belega može biti i manji, jer čak i nesrodne osobe mogu da imaju neke zajedničke genetičke belege. Zbog toga u tragu u kome je uočeno osam različitih belega, pa izgleda kao da vodi poreklo od četiri osobe, svaka sa po dva belega, može biti sadržan biološki materijal većeg broja ljudi. ¶

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Andrew GARFIELD

Maya HAWKE

Nat WOLFF

Režija GIA COPPOLA

Mainstream

VOLELI GA. ILI NE.

SAMO U BIOSKOPIMA

Na staranju države

Bivši pripadnik obezbeđenja zatvora kaže za "Vreme" da ni sa kim od pripadnika Jedinice za specijalne operacije osuđenim za ubistvo premijera Zorana Đinđića nikad nisu imali nijedan problem – svoje zatvorske obaveze izvršavali su svakog dana u minut

"Što da se ne provozam malo", odgovorio je višestruko osuđeni ubica "zemunskog klana" Sretko Kalinić na pitanje suda da li pristaje da i ubuduće dolazi na suđenje po optužbi za pokušaj ubistva kolege mu Miloša Simovića. Svašta se dešavalo u krugu "kriminalne familije" – da se ne ulazi u to kako su jedan o drugom govorili i koje su nadimke njihovih supruga izgovarali – ali šta je sa zatvorima u kojima oni izdržavaju kazne?

Simović je zamolio sud da ga više ne dovoze na suđenje u Beogradu ukoliko ne dođe Kalinić, jer je to "veliki put, veliki je trošak i sve mu je mnogo stresno". "Postoji drugi način, saslušajte me video-linkom", rekao je Simović, koji već 11 godina izdržava kaznu u Posebnom odeljenju zatvora "Zabela" u Požarevcu.

Na zatvor se požalio i Kalinić. Neke zločine je priznao, druge nije: "Gospodine sudija, pa ja sam ionako osuđen na maksimalne kazne, jedno ubistvo više-manje ništa mi ne znači, ali to nisam počinio." Uglavnom, smeta mu što tamo tri meseca nema pasulja, a i da zatvor više ne funkcioniše kako treba, vlada korupcija...

Kako funkcioniše Sedmi paviljon, a kako posebno odeljenje "Zabele", nazvanog u medijima – "Alkatraz"? Autor ovog teksta je 2010. godine tamo bio "gost" uoči svečanog otvaranja. Tadašnji načelnik Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Milan Obradović izgovorio je opominjuću rečenicu: "Sad ste ovde kao novinari, a sledeći put možete doći samo kao osuđeni, što vam ne bih poželeo."

U zatvoru u Požarevcu je, kao i svuda, ključni ljudski faktor. Stražari u tom "srpskom Alkatrazu" dolazili su na ugovor od šest meseci – lepa plata, veća nego u drugima. Dalje, u tom Specijalnom odeljenju, pod posebnim merama nadzora, bio je onemogućen direktni kontakt osuđenika sa članovima porodice, morali su da se viđaju preko stakla.

MESTO GDE "LEŽE" NAJPOZNATIJI ZATVORENICI U SRBIJI: Zatvor u Požarevcu
Foto: Oliver Bunić/ Tanjug

"Sad je to promenjeno", kaže izvor iz Ministarstva pravde, "dozvoljeno je da imaju kontakt uz nadzor sudskih i zatvorskih stražara i uz saglasnost Ministarstva."

Advokat koji dugo zastupa slučajeve tih osuđenika navodi da izuzev branioca i porodice, o posetama drugih lica odlučuje uprava zatvora, te da je u tome presudno njegovo ponašanje i da li ima disciplinskih prepreka. Jedan od bivših upravnika zatvora za "Vreme" kaže da su ponekad u pitanju sitnice, jer je stroži režim ponašanja i kriterijuma u odlučivanju u Posebnom odeljenju u Zabeli nego u običnom.

Na priče o tome da advokati unose mobilne telefone zatvorenicima – oni se smeju. Pa, advokat ili član porodice ne može da unese ni obični USB sa fajlovima o predmetu. Otkud onda SMS poruke? Odgovaraju: "Pitajte stražare i njihove šefove."

U Srbiji je jedan od zatvorenika sa najdužim "stažom" nekadašnji načelnik Resora Državne bezbednosti Srbije Radomir Marković. On je od januara 2001. iza rešetaka zbog više krivičnih dela. Ne ulazeći u presudu, autor ovog teksta je pitao njegovog branioca Aleksandra Marinkova kako taj čovek sve to izdržava, u 7. Paviljonu "Zabele", koji ima teži režim čak i od onog u Specijalnom odeljenju.

"Kao advokat, moram da mu najavljujem posete, one su radnim danima i ne poklapaju se sa posetama članova porodice. Stražari nas gledaju iza staklene pregrade. Po zakonu, ne mogu da slušaju, ali imaju pravo da gledaju. I to se poštuje", naveo je Marinkov.

On je dodao i da se osnovna pravila poštuju, pogotovo što Marković ima u toku postupak za ubistvo vlasnika "Telegrafa" Slavka Ćuruvije. Marinkov upozorava da su, međutim, uslovi u Sedmom paviljonu zatvora u "Zabeli" sramotni za državu i njen pravosudni sistem – zatvorenici sami održavaju, kreče i sređuju prostorije, popravljaju sve – od WC šolja nadalje. Država ne ulaže adekvatna sredstva u održavanje postojećih, a prave nove zatvore, upozorio je Marinkov.

Bivši pripadnik obezbeđenja zatvora je za "Vreme" rekao da ni sa kim od pripadnika JSO osuđenim za ubistvo premijera Zorana Đinđića nikad nisu imali nijedan problem – svoje zatvorske obaveze izvršavali su svakog dana u minut. Što se Markovića tiče, on je ispunio sve uslove da pređe u poluotvoreno odeljenje požarevačkog zatvora, ali to mu ne dozvoljavaju zbog toga što je ponovljeni postupak za ubistvo Ćuruvije u toku.

Inače, što se zatvora tiče, uvek se znalo – koga poznaš, taj će ti pomoći u boljem tretmanu. Bilo je to u vreme socijalizma i svake naredne vlasti: ako imaš dovoljno para, srediće ti se bolji tretman u "kazneno-popravnim zavodima". ¶

DAVOR LUKAČ

Štekovi, nasilje i veze sa bezbednosnim službama

Od beogradskih lokala pod kontrolom turskog državljanina, preko trošnog hostela u Somboru, pa do graničnog prelaza na Kelebiji, BIRN otkriva kako se odvija unosna operacija krijumčarenja izbeglica preko Balkana – uz zaštitu pripadnika državne bezbednosti

Preko puta glavne autobuske stanice u Beogradu nalazi se parče Bliskog istoka – kafić "Mesopotamija", prepoznatljiv po narandžastoj fasadi. U njemu možete da pušite nargilu, igrate bekgemon i popijete tursku kafu kuvanu na vrućem pesku. No, prema obaveštajnim izvorima i svedočenjima izbeglica koje prelaze Srbiju na putu ka Zapadnoj Evropi, "Mesopotamija" pruža uslugu koja nije na meniju.

"Otišao sam tamo i ostavio novac za krijumčara", kaže Abdulah opisujući mehanizam tzv. "paket-dogovora", kojim izbeglice sa krijumčarima dogovaraju čitav put – od mesta plaćanja do krajnjeg odredišta u Evropskoj uniji. "Novac je na moje ime i postoji šifra. Kada stignete na odredište, šaljete šifru momku iz 'kancelarije' i on tačno zna ko treba da dođe da uzme novac. To je neka sigurnost da krijumčar neće uzeti novac pre isporuke. Ako vas policija vrati natrag, vaš novac je i dalje na sigurnom", objašnjava Abdulah za BIRN.

Prema brojnim izvorima, kao i beleškama doušnika Vojnoobaveštajne agencije (VOA) u koje je BIRN imao uvid, "Mesopotamija" je srpska filijala u nizu "kancelarija" ili "banaka" duž puta od Bliskog istoka do Zapadne Evrope kojim se izbeglice i migranti kreću bežeći od rata i nemaštine.

Ove 'kancelarije' pružaju ključnu uslugu u unosnoj industriji krijumčarenja ljudi, u kojoj su ulozi veliki, a poverenje u hroničnom deficitu. Ljudi koji u njima čuvaju novac, tzv. "treća strana", vitalni su posrednici između očajnih izbeglica i često nemilosrdnih krijumčara koji drže ključ za njihov uspešan prelazak na Zapad.

"'Mesopotamija' je kao kancelarija te 'treće strane'", kaže Abdulah, koji je u tom beogradskom lokalu ostavio 3500 evra kako bi prešao granicu, a za BIRN je pristao da govori pod uslovom da mu se ne otkrije pravi identitet.

Biznis krijumčarenja migranata na Zapadnom Balkanu vredan je najmanje 50 miliona evra godišnje, navodi se u izveštaju Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC).

BIRN otkriva mehanizme funkcionisanja krijumčarske industrije u Srbiji, ključne tačke na putu ka graničnim prelazima na severu zemlje, ali i veze pripadnika policije i srpskih službi bezbednosti sa pojedinim krijumčarima.

MESTA SUSRETA: Restorani "Mesopotamija" i "Istanbul fast food" kod glavne autobuske stanice u Beogradu
Fotografije: Lenka Pavlović

TRAGOM BELEŠKI DOUŠNIKA VOA

Srbija je glavna tranzitna zemlja na Balkanskoj izbegličkoj ruti. Prema podacima UNHCR-a, u Srbiju je 2019. godine ušlo ukupno 30.216 izbeglica i migranata, duplo više nego samo godinu dana ranije. U zvaničnim prihvatnim centrima na kraju marta ih je bilo 4460, međutim, stotine njih je smešteno po hostelima, privatnim kućama ili napuštenim objektima, dok čekaju priliku za "gejm", što je kolokvijalni izraz za pokušaj prelaska granice uz izbegavanje brojnih prepreka, kao u video-igrici.

Ograde od žilet-žice na mađarskoj granici i nasilne metode policija država-članica EU koje se graniče sa Srbijom, gurnuli su migrante u još veću zavisnost od krijumčara. Zbog svog ilegalnog statusa migranti su dodatno podložni prevarama, fizičkom zlostavljanju, prostituciji, silovanjima i otmicama, a ti slučajevi uglavnom ostaju skriveni i van domašaja pravne države.

"Čuo sam strašne stvari", kaže prevodilac koji radi za jednu od nevladinih organizaciju koja se bavi pitanjem izbeglica, i koji je takođe pristao da govori za BIRN pod uslovom da ostane anoniman. "Krijumčari su iskorišćavali neke ljude. Neke devojke iz Irana morale su da spavaju sa njima, jer nisu imale novac da plate putne troškove. Bilo je silovanja duž graničnih prelaza u šumama, kada su vodiči puta namerno odvajali devojke od muškaraca. Mnogi od njih su mi rekli da i u slučajevima kada neka porodica plati za put, neki krijumčari otmu njihovu drugu decu i traže još novca. Dok ne plate, neće da ih puste", dodaje on.

Kafić "Mesopotamija", zajedno sa obližnjim "Istanbul fast fudom", deo je neformalnog sistema osiguranja od potencijalnih prevara, gde se novac za usluge krijumčara čuva sve dok izbeglice stignu na dogovoreno odredište.

Prema istraživanju BIRN-a, ove lokale kontroliše 41-godišnji turski državljanin Ahmet Tuna, koji je oženjen srpskom državljankom Tabitom Tunom. Ahmet Tuna je u maju 2018. godine u Srbiji registrovao firmu "Tuna tekstil doo". Ta firma formalno upravlja "Istanbul fast fudom" i obližnjim hostelom "Mitani". "Mesopotamija" je poseban pravni entitet u vlasništvu srpske državljanke Snežane Radulović, koja nije odgovorila na pitanja BIRN-a u vezi sa ovom pričom. Međutim, migranti koji su ostavljali novac u lokalu, kao i drugi izvori upućeni u poslove krijumčarenja, tvrde da Tuna upravlja i "Mesopotamijom".

Odgovarajući na pitanja BIRN-a, Ahmetova supruga Tabita Tuna negira da su oni na bilo koji način umešani u posao krijumčarenja ili čuvanja novca. "Mi se time ne bavimo. Kod nas niko nije ostavljao novac. Kod nas samo jedu i spavaju, i to je sve", kaže za BIRN. Tabita je potvrdila da su ona i suprug vlasnici fast fuda "Istanbul" i hostela "Mitani", ali negira vezu sa "Mesopotamijom". "'Mesopotamija' nije naša. Vlasnik je skroz neko drugi, ne znam ko je."

No, beleške doušnika VOA-a u koje je BIRN imao uvid, povezuju i "Mesopotamiju" i "Istanbul fast fud" sa krijumčarenjem migranata. Doušnik V.Š. u svojim beleškama tačno opisuje šta se događa kada krijumčar dođe po svoju zaradu u ove lokale. Kako navodi, nakon ulaska u "Mesopotamiju" krijumčara prate do obližnjeg "Istanbul fast fuda", nakon čega krijumčar pokazuje brojevni kod koji odgovara onom koji je prethodno dat izbeglici ili migrantu. Krijumčara stalno prate, navodi V. Š. Doušnik VOA opisuje i scenu predaje koverte na kojoj je rukom bila ispisana rečenica na arapskom i dopisano 50.000, kojoj je on svedočio. Izvesni Turčin, koga naziva "glavnim", je kovertu predao "Arapinu". "Arapin otvara kovertu, prelazi prstom preko novčanica od 500 evra, i odlazi", napisao je V. Š.

On tvrdi i da se svi dogovori u vezi sa krijumčarenjem migranata kroz Hrvatsku sklapaju u Beogradu. "Pohvalili su mi se video-snimkom snimljenim u 'Mesopotamija caffe', kako su kamionom hrvatskih registarskih oznaka poslali za Beč 42 osobe. Kada su 'tražioci azila' stigli i javili se iz Beča, isplatili su Hrvatu u navedenom lokalu 110.000 evra", opisuje on.

Abdulah tvrdi da je sistem "kancelarija" najsigurniji za izbeglice, ali ni on ne funkcioniše uvek. "I to je rizik, jer on (posrednik) uvek može da uzme novac i da pobegne. To se dogodilo kad sam bio u Atini. Tip koji je trebalo da čuva novac pobegao je sa 300.000 evra."

KRIJUMČARI POD ZAŠTITOM SLUŽBE

Pre nego što uopšte odluče da ostave novac u 'Mesopotamiji', izbeglice moraju da pronađu pouzdanog krijumčara.

Ozbiljne krijumčarske mreže su transnacionalne i deluju u više država na migrantskoj ruti. Kada se postigne dogovor, krijumčar ima ulogu "navigatora" i povezuje "klijenta" sa "saradnicima", sve do kraja putovanja čiji je krajnji cilj najčešće Zapadna Evropa. Pored ličnih preporuka, migranti krijumčare nalaze i na društvenim mrežama, gde zadovoljne "mušterije" objavljuju preporuke ili upozorenja na Fejsbuku, Telegramu ili Votsapu.

U migrantskim grupama na Fejsbuku kojima je BIRN pristupio, pojedini krijumčari nude prelazak granica pešice, automobilom ili kamionom, nude pasoše, »

OBITAVANJE BLIZU GRANICE: Somborski "Beli dvor" (dole); stanovnici "dvora" i uslovi života u njemu
Fotografije: S. Dragojlo

radne i vozačke dozvole, a čak pomažu i pri iznajmljivanju kuća i otvaranja firmi u EU. Sami krijumčari i njihovi saradnici objavljuju video snimke uspešnih akcija, na kojima se vide zadovoljni ljudi kako se probijaju kroz šumu ili pak voze evropskim drumovima u automobilima, dok pevaju uz glasnu muziku.

Prema BIRN-ovoj analizi sudskih predmeta u poslednje četiri godine, uprkos tome što je formirana Stalna udarna grupa za borbu protiv krijumčarenja ljudi, policija i tužilaštvo su malo napredovali kada je reč o hapšenjima visokopozicioniranih članova krijumčarskih mreža.

U periodu od februara 2017. do marta 2021, policija je uhapsila 210 osoba iz 24 organizovane grupe osumnjičene za krijumčarenje, te je konfiskovala oko 245.000 evra i 34 vozila. Međutim, kada se ti slučajevi detaljnije pogledaju, vidi se da su većina uhapšenih "pešadinci" – taksisti ili vozači autobusa koji traže dodatnu zaradu, sitni kriminalci i obični građani koji su "pali" pred iskušenjem brze zarade.

Dragan Često, zamenik tužioca za organizovanih kriminal i šef Udarne grupe za borbu protiv krijumčarenja ljudi, kaže za BIRN da je svestan da su zaplene skromne, kao i da možda svi "šefovi" nisu procesuirani, ali dodaje da on može da radi samo sa onim što može da prođe na sudu. "Da li su sitne ili krupne ribe u pitanju, ja radim samo sa onim što mogu da dokažem. Ja ne mogu da izađem na suđenje sa pretpostavkama. Znam da se tu vrte mnogo veće pare, ali meni je važno da dokažemo krivično delo, bez obzira na iznos", objašnjava Često.

S druge strane, istraživanje BIRN-a pokazuje da pojedini krijumčari uživaju zaštitu bezbednosnih službi. Sirijac O. J., izbegao je hapšenje uprkos činjenici da su brojni izvori – migranti i izbeglice, stručnjaci iz nevladinih organizacija i agenti bezbednosnih službi – potvrdili za BIRN da je on jedan od vodećih krijumčara u Srbiji. Kao izbeglica iz Sirije, gde već deceniju besni građanski rat, O. J. je imao veće šanse u odnosu na druge da uđe u EU. Ipak, on se poslednjih četiri i po godine legalno nalazi u Srbiji, koja je za većinu izbeglica i migranata samo tranzitna zemlja. "Jedini razlog zbog kojeg ostaje ovde je taj što mu u Srbiji ide bolje nego što bi mu išlo na Zapadu", priča jedan od izvora koji ga identifikuje kao krijumčara.

Izvor blizak O. J.-u, koji je razgovarao pod uslovom da ostane anoniman, ističe da on zapravo uživa zaštitu srpske Bezbednosno-informativne agencije (BIA). "On ima puno veza, uključujući i u BIA", tvrdi za BIRN. "Rekli su mu da znaju sve, ali da je u redu sve dok im on pomaže. Kada nekoga traže, on im mora pomoći da ga pronađu. Mislim i da im daje procenat". Taj "procenat" je značajan, jer prema procenama našeg izvora, krijumčarska mreža O. J.-a uzima oko 150.000 evra mesečno, što je približno 60 odsto ukupnog iznosa koji je državna Udarna grupa zaplenila u roku od četiri godine.

Izvor BIRN-a iz bezbednosnih službi potvrđuje da O. J. uživa zaštitu BIA-e, koja ima čak dva predstavnika u Udarnoj grupi za borbu protiv krijumčarenja ljudi. Brojne druge izbeglice su za BIRN rekli da su im pripadnici BIA-e nudili saradnju, što su, kako kažu, odbili.

Pojedini krijumčari uživaju zaštitu i u policijskim strukturama. Izvor BIRN-a u BIA navodi slučaj sirijskog krijumčara A. S., za koga je naveo da je pušten nakon što se pokazalo da sarađuje sa srpskom policijom. "Svi su pobesneli zbog toga", ističe on.

Dragan Često kaže da on nije upućen u to da su pojedini krijumčari zaštićeni od strane bezbednosnih službi, ali ne isklju-

PAUZA NA PUTU U BOLJI ŽIVOT: Izbeglice na železničkoj stanici u Subotici (gore); ćebe kao pomoć pri prelasku bodljikave žice na granici
Foto: S. Dragojlo

čuje da se to dešava. "Ja bi istog momenta dao ostavku kada bih to znao. Prvi put čujem od vas, ali ne isključujem da je moguće. Ali da ja budem informisan, a priznaćete da ja mogu da dobijem samo informacije od službi koji to rade, to nikako. Kad bih ja to znao i prećutao, to bi se kosilo sa mojim profesionalnim moralom", kaže zamenik tužioca za BIRN.

Gordana Vukadin iz Grupe 484, nevladine organizacije koja se bavi pitanjem migracija, navodi da su "sitni igrači" uvek najzgodniji za "ulov" zbog njihove direktne uključenosti u sam proces, čime se plasira slika da se na polju borbe protiv krijumčarenja "ipak nešto dešava". "Međutim, svedoci smo i toga da se njihovim hapšenjima krijumčarenje ljudi ne zaustavlja, što ukazuje na to da su ozbiljniji igrači u igri, a da su svi ostali samo zamenljive karike u lancu. I tu je sasvim logično pitanje koje može da se nametne, a to je ko zapravo kakav interes ima", kaže Vukadin za BIRN.

Prevodilac sa kojim je BIRN razgovarao tvrdi da je "javna tajna" da su pojedini krijumčari zaštićeni. "Prema mojim informacija, hapse se uglavnom vozači. U našem kampu, redovno je bila policijska provera, ali krijumčara za kog smo svi znali niko nije dirao. To je javna tajna. Nemoguće je da snage bezbednosti u ovoj zemlji ne znaju ko se time bavi."

U BIA nisu odgovorili na pitanja BIRN-a u vezi sa odnosima pripadnika ove agencije sa krijumčarima.

"BELI DVOR", TUNELI I NASILJE

U beleškama doušnika VOA grad Sombor, koji se nalazi u severozapadnoj Srbiji u blizini granica sa Hrvatskom i Mađarskom, identifikuje se kao krijumčarsko sedište, što su za BIRN potvrdili i brojni izvori. U gradu sa oko 50.000 stanovnika nalazi se niz hostela koji su namenjeni isključivo za smeštaj izbeglica i migranata, od kojih je jedan, skriven u haustoru centralne gradske ulice i bez zvaničnog naziva, u vlasništvu porodice Tuna.

Međutim, brojni izvori identifikovali su hostel "Beli dvor" u predgrađu Sombora kao glavno mesto za krijumčare. Saradnik VOA-e je takođe označio "Beli dvor" kao omiljeno mesto jednog od vodećih krijumčara, a i BIRN-ov sagovornik Abdulah spominje taj objekat prilikom opisa čitave operacije krijumčarenja – od "Mesopotamije" do severa zemlje.

"Momak iz Beograda ide sa vama na autobusku stanicu, gde kupujete kartu i odlazite u Sombor. U Somboru vas čeka drugi momak i vodi vas u hotel 'Đorđe' ili u hostel 'Doktor'", kaže on, napominjući da je "Đorđe" referenca za Đorđa Knežević, vlasnika "Belog dvora". "Onda tamo čekate dok vas treća osoba ne odvede do granice. Nakon što pređete granicu, čeka vas drugi čovek koji vas vodi dalje", dodaje on.

Izbeglice i migranti sa kojima je BIRN razgovarao u "Belom dvoru", žalili su se na policijsko nasilje na granici i pokazivali ožiljke od žice i ujeda policijskih pasa koje su dobili prilikom prethodnih pokušaja prelaska. Njihove sobe su prepune, u nekima su čak i madraci na podu, a tragovi buđi su svuda po zidovima.

Prilikom posete hostelu, vlasnik Đorđe Knežević se konfrontirao sa novinarom BIRN-a, pitajući ga ko mu je dao dozvolu da uđe, te zahtevao da ode. Međutim, nakon poziva telefonom, Knežević je mirno odgovarao na pitanja, potvrđujući prisustvo krijumčara u njegovom hostelu. "Moj objekat jeste najbolji za kontrolu migranata i njihov odlazak na 'gejmove', jer je izvan grada. Ali kad sam video da gubim kontrolu nad njima, izbacio sam ih napolje. Trenutno nema krijumčara kod mene, rešio sam da malo mirnije spavam", kaže Knežević, negirajući da je on na bilo koji način učestvovao u poslovima krijumčarenja. "Nisam im ja pomagao. To je sve dobro organizovano, a prema mojim informacijama, sve potiče iz Turske", navodi vlasnik "Belog dvora", odbijajući da govori o detaljima.

Ispred hostela, taksisti koji čekaju mušterije kažu da su im migranti i izbeglice postali jedan od glavnih izvora prihoda »

otkako je počela pandemija korona virusa. Voze ih, kako kažu, samo blizu granice, ništa drugo.

Prilikom "gejmova" izbeglice čamcima prelaze Dunav ili se probijaju peške kroz šumu, a često se kriju i u kamionima. Na mađarskoj granici kliještima seku žicu ili je prelaze merdevinama, a zabeleženi su i slučajevi kopanja tunela.

Oni koji nisu imali sreće navode za BIRN da im policija često otima novac i mobilne telefone, a pojedine su policajci susednih zemalja prisiljavali da se skinu, palila im odeću i na njih huškala policijske pse. "Mađarska policija me žestoko tukla, iako se nisam opirao", naglašava 33-godišnji Avganistanac Rašid Mustafa, opisujući svoje hapšenje nakon što je ušao dva kilometra na mađarsku teritoriju. "Prisilili su me da kleknem i šutirali nakon što sam na trenutak izgubio svest. Teško sam ozledio lakat", kaže on za BIRN tokom razgovora u napuštenoj kući u selu Rabe, na tromeđi sa Rumunijom i Mađarskom. Pokazuje i lekarski nalaz kao dokaz za svoje tvrdnje.

U Subotici, dvojica Kurda iz Sirije pronašla su privremeno sklonište u napuštenoj kući u blizini železničke stanice. Dvadesetpetogodišnji Sarman podigao je majicu da bi pokazao dugački vertikalni ožiljak, koji je, kako je rekao, zadobio od gelera pre sedam godina u Siriji.

On i njegov sunarodnik, 48-godišnji Salman Hamad, kažu da su obojica ostavili po 3.500 evra u "Mesopotamiji" u Beogradu, i da trenutno čekaju poziv krijumčara da pređu granicu. "Nemamo šta da jedemo, ali moramo da pređemo, to je jedino važno", naglašava Hamad.

Insajderi tvrde da je, uzimajući u obzir razmere krijumčarenja, teško poverovati da izbeglice i migranti nemaju podršku u policijskim strukturama na granici. U svojim beleškama doušnik VOA opisuje prethodni dogovor između policajaca u Subotici i avganistanskih krijumčara, po kome policajci naplaćuju 600 evra po migrantu kako bi omogućili prolaz kroz 50 metara dug tunela u blizini graničnog prelaza Kelebija. "Dnevni profit je bio između 15.000 i 20.000 evra", navodi V. Š.

Taksista iz Subotice, koji je tražio da ostane anoniman, kaže da su pojedini taksisti imali dogovor sa pojedinim policajcima. "Sada ne toliko, ali pre je bilo tako. Kaže mi jedan kolega 'imam prolaz', pitam kako imaš, on kaže 'ćuti, šta te briga, vozi, ideš sa mnom'. I taj što ide sa njim, taj nastrada, nije bio u šemi", objašnjava on.

Jedini i pravi rizik preuzimaju same izbeglice i migranti. Izbeglica iz Sirije navodi da se krijumčari međusobno bore za kontrolu nad najboljim graničnim tačkama, i da tuku izbeglice koje pokušaju da pređu bez njihovih usluga. "Ako pokušate da pređete bez njih, pronaći će vas. To se dešava redovno", kaže za BIRN.

S druge strane, redovno je i policijsko nasilje. "Kada nas policija uhvati, uzme nam sav novac i telefone i teraju nas natrag", priča 19-godišnji sirijac Husein u razgovoru ispred hostela "Olga" u Somboru. Kaže da je već šest meseci u Srbiji i da je ostavio 7000 evra "trećoj strani" na "pijaci" u Turskoj, gde mu je trenutno otac. Planira da ode u Nemačku, jer mu je tamo brat, ali trenutno živi dan za dan.

"Nemam nikakav stvarni plan. Svaki dan pokušavam da odem na 'gejm', tražim svoju šansu." ¶

SAŠA DRAGOJLO, BIRN

Hemofarm obeležio 61. rođendan

Rast zahvaljujući stalnom investiranju

Briga o zdravlju ljudi prioritet, ali i ulaganje od čak 40 miliona evra u ovoj godini

Od 2006. godine Hemofarm je deo Štada grupe, jedne od vodećih farmaceutskih kompanija u Evropi, koja je od tada do ove godine u modernizaciju njegovih pogona, opremu i nova postrojenja investirala oko 300 miliona evra. Novim ulaganjima od 40 miliona evra u ovoj godini, Štada i Hemofarm potvrđuju da je reč o jednom od najvećih i najpostojanijih investitora na ovim prostorima i značajnom privrednom partneru koji donosi najnoviju tehnologiju, najviše standarde i dobru poslovnu praksu.

Prema rečima generalnog direktora Hemofarma dr Ronalda Zeligera, ova kompanija raste upravo zahvaljujući stalnom investiranju kao poslovnom modelu: "Hemofarm je veliki jer proizvodi lekove za ceo svet, a rastao je i razvijao se upravo zahvaljujući redovnim investicijama, stalnim inovacijama u proizvodnji i neprekidnim ulaganjem u ljude i procese. Činjenica da smo deo jedinstvene Štade koja snažno istupa u polje inovacija u svim segmentima farmaceutskog razvoja, razlog je našeg uspeha. Mi to vraćamo liderskom pozicijom na tržištu, rekordnom proizvodnjom u skladu sa principima održivog razvoja i maksimalnom količinom kvalitetnih lekova koji su dostupni u apotekama na tri kontinenta. Koliko smo važan partner Srbiji i zemljama regiona dobro ilustruje situacija iz prošle godine kada smo na vrhuncu pandemije na delu pokazali šta znači briga o zdravlju ljudi kroz 24-časovnu proizvodnju, redovno snabdevanje tržišta i pacijente koji su mogli da računaju na naše lekove u svakom trenutku".

ZAPOSLENI U HEMOFARMU DOBROVOLJNO DALI KRV

Zbog aktuelne nestašice krvi, a u saradnji sa Zavodom za transfuziju krvi Vojvodine, na rođendan kompanije zaposleni u Hemofarmu dobrovoljno su dali krv u transfuziološkom autobusu koji je postavljen ispred ulaza u vršačku fabriku.

U toku je i nacionalna kampanja Hemofarm fondacije "Nesalomivi" za očuvanje mentalnog zdravlja, u okviru koje je omogućena stručna podrška psihologa i psihijatara posredstvom besplatnog SOS broj 0800 001 002.

DRAGAN ILIĆ

Gde su zvezde?

Foto: printskrin

Današnji mediji ne trpe skromnost, od influensera se očekuje da se, poput Kim Kardašijan, svakodnevno oglašavaju menjajući boju obrva, recimo. Ljudi sa integritetom i karijerom nemaju tu potrebu i nemaju vremena, jer se bave svojim pozivima i svojim životima

Pre nekoliko dana, na svetskim portalima odjeknula je vest da je Kim Kardašijan, pramajka svih starleta i influenserki, blajhala svoje obrve. Osim zadnjice i duge peglane kose, njene krupne obrve u obliku krem bananice postale su deo izgleda miliona devojaka na Balkanu. Već sutradan, Kim je ponovo ofarbala obrve i resetovala svoj izgled, ali se pitam koliko žena je pohitalo da učini isto u želji da liči na svoj uzor. Instagram moša!

Ovaj bizarni primer samo pokazuje da je moć društvenih mreža, u kombinaciji sa televizijom, neverovatna snaga. Jedino tako možemo objasniti kako su devojke i žene pristale da ih na Terazijama kasapi lažni estetski hirurg, a zapravo maser Sava – za dame Savaž. Televizija stvara zvezde, zvezde postaju uzori, ali pokazalo se da sve teže možemo da prepoznamo autentične zvezde u našoj sredini, a kada nam se to desi, kao da ne znamo šta da radimo sa njima.

Primer za to je odličan dokumentarni film, koji je u ponedeljak emitovan na RTS1, a koji na topao i duhovit način prikazuje našeg košarkaša Nikolu Jokića, trenutno na privremenom radu u NBA ligi u Denveru. "Čovek koji pravi razliku", Džoker Nikola Jokić, u produkciji Videostroja, fantastičan je primer kako se jedna sredina odnosi prema vrhunskim profesionalcima, koji su najbolji ambasadori Srbije u svetu. Filmu se ne može ništa zameriti, to je priča o bucmastom dečaku iz Sombora koji postaje šampion, okružen trenerima, menadžerima, saigračima, porodicom i prijateljima. Zaljubljen je u svoju ženu, obožava konje i toliko je *cool* jer celog života radi ono što najviše voli, ne loži se da je centar sveta, iako je jedinstven fenomen u svetu košarke. Car! Pa zašto su nam bile potrebne tolike godine da to shvatimo i još tolike da neko snimi TV emisiju o tome?

Čisto za inspiraciju, samo u svetu košarke imamo Bogdanovića, ili još pre Vasilija Micića, koji je ovih dana sa Efesom osvojio titulu Evrolige i postao najbolji igrač Evrope. Možda bi to nekome moglo biti zanimljivo, šta mislite?

Slična reakcija javnosti desila se kada je, putem društvenih mreža, deljen video na kojem se vidi Svetlana Bojković kako sa ekološkim aktivistima zaustavlja šleper koji istovaruje šut i drugi otpad u baru Reva. Ceca sa osmehom samo mahne rukom i šleper staje. Pitate se kako nastaje takva magija? Za razliku od blajhanja obrva, za ovu magiju je potreban višedecenijski profesionalni i lični integritet.

Kada je nedavno govorila o ekologiji u "Beogradskoj hronici", više je nisu zvali u žive programe iako je svakodnevno viđamo u filmovima i serijama na RTS. Sa ljudima poput nje naše televizije više ne umeju da komuniciraju. RTS i komercijalni mediji koji su uz vlast označili su Cecu u svojim binarnim mozgovima kao protivnicu režima, a opozicija bi da je iz ekološkog aktivizma ugura u politički, što se u par navrata moglo videti tokom emisije "Persona non grata" na televiziji N1. Da li je Ceca taj famozni foto-robot liderke srpske opozicije – nije, naravno, a pitanje ekološke svesti je danas pitanje zdravog razuma.

Ima još jedna nezgodna stvar sa autentičnim zvezdama poput Cece Bojković ili Nikole Jokića, a to je Ceca i izgovorila tokom emisije: "Ne želim da dodijam ljudima!" Današnji mediji ne trpe skromnost, od influensera se očekuje da se, poput Kim Kardašijan, svakodnevno oglašavaju, menjajući boju obrva, recimo. Ljudi sa integritetom i karijerom nemaju tu potrebu i nemaju vremena, jer se bave svojim pozivima i svojim životima. To je uticaj iz kojeg se ništa ne prodaje, iz kojeg ne stoji neka agenda ili neka zarada. Vi na televiziji gledate i slušate Cecu Bojković, Jokića ili Micića pa poželite da uradite nešto dobro u svom životu, za sebe i za ljude oko sebe.

Međutim, postoji i ogroman univerzum zvezda i zvezdica koje vladaju našim televizijskim nebom. Ovonedeljni primer je voditeljka Jovana Jeremić, čiji odlazak sa televizije Hepi postaje medijski događaj epskih razmera, ponude samo pljušte, komercijalne televizije se pobiše oko nje. Ona predstavlja najbolji primer kako se u Srbiji danas može odlično napredovati ukoliko umete da spojite zabavu i politiku. Danas su najpopularniji voditelji i voditeljke jutarnjih programa, koji gledaocima uz kaficu serviraju beskrajnu političku propagandu. "Prepisuju" teme i razmenjuju goste u želji da što ranije svakog dana gledaoce ubede da žive u najboljem (u slučaju opozicije u najgorem) od svih svetova. Ovo je posebno naporno vikendom, kada bi valjda trebalo da odmorimo mozak, ali je tim danima broj gostiju i intenzitet rasprave najveći. Sećate se, "Informer" je obično pred vikend najavljivao državni udar, pa se sve slegne u nedelju oko podne.

Jovana Jeremić je primer te medijske histerije jer je u svom profesionalnom radu pokazala da ista osoba u istom maniru, na istoj televiziji, u istom danu, ujutru vodi političku debatu, a uveče rijaliti program "Parovi". Naravno, došlo je do sindroma burn out-a, stanja mentalne, emocionalne i fizičke iscrpljenosti izazvane dugotrajnim i intenzivnim stresom na poslu. Gledam Jovanu, a mislim na Sarapu, nije ni njemu lako.

Na kraju, postoji u Srbiji i REM, regulaciono telo koje posredno može da utiče na promovisanje određenih vrednosti u našem društvu. Kažem posredno, jer može da opomene i kazni one što emituju sadržaje koji afirmišu nešto drugačiji tip zvezda. Elektra Elit, transrodna osoba rodom iz Srbije, bavi se prostitucijom u Švajcarskoj i bila je gošća baš kod Jovane na televiziji Hepi, pa na Prvoj i na Pinku. U jutarnjim programima je dosta živopisno opisala svoj posao i svoje tarife, a REM je sva ta pornografska jutra prespavao. Možda noću gledaju "Zadrugu" i "Parove". ¶

Alternativne sankcije i potreba za stručnim izveštajima o učiniocu krivičnog dela

Kada se analiziraju uporednopravna rešenja koja se tiču postojanja razvijene probacione službe, u okviru koje je jedna od osnovnih aktivnosti obaveza podnošenja stručnog izveštaja sudu u pogledu učinioca krivičnog dela, zaključak je da je to veoma dobra praksa koja u drugim državama postoji decenijama (negde čak i čitav vek) i koja bi zbog svoje uspešnosti trebalo da bude usvojena i u našem pravu

Piše:
dr Olga Tešović

Predsednik Osnovnog suda u Požegi i član Foruma sudija Srbije

1. Alternativne sankcije i njihovo izvršenje u praksi

Tek su sa donošenjem Krivičnog zakonika 2006. godine alternativne sankcije (rad u javnom interesu, poravnanje učinioca i oštećenog, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom) ušle u naš krivičnopravni sistem u većem obimu i detaljnije su regulisane. Na taj način je prihvaćen, sa izvesnim zakašnjenjem, jedan trend koji je u evropskim zakonodavstvima već decenijama pre postojao, da se za izvršenje tzv. bagatelnih, lakših krivičnih dela, kao i krivičnih dela srednje težine, rešenje nastoji tražiti u vanzavodskim sankcijama.

Da bi navedene sankcije koje su alternative kazni zatvora zaživele i da bi se primenjivale u praksi, bilo je neophodno da se odrede i organi koji će te sankcije sprovoditi. To je i učinjeno u isto vreme kada je donet Krivični zakonik, pa je novim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija iz 2006. godine ustanovljena nadležnost posebnog organizacionog dela Uprave za izvršenje krivičnih sankcija – Odeljenja za tretman i alternativne sankcije, koje je svoju delatnost vršilo preko poverenika imenovanih od strane direktora Uprave.

Međutim, sama poverenička služba u okviru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija se sporo razvijala, s obzirom da dosta dugo nije bilo ustanovljenih povereničkih kancelarija na celoj teritoriji Republike Srbije, odnosno u sedištima viših sudova. Zbog toga se ni predviđene alternativne sankcije nisu u početku uopšte primenjivale, da bi počela, može se reći, stidljiva delatnost povereničkih službi u većim gradskim centrima poput Beograda, Novog Sada, Kragujevca i Niša. Tada su se u sudovima sa njihove teritorije počele i izvršavati u izvesnom, simboličnom procentu vanzavodske sankcije, poput kazne rada u javnom interesu, a potom u značajnijem obimu kazna kućnog zatvora, što je uglavnom trend i danas. Vremenom je počelo formiranje povereničkih kancelarija i u drugim delovima Republike Srbije, tako da je do kraja 2014. godine otvoreno njih dvadeset i pet na nivou svih viših sudova.

Značajnu novinu u primeni alternativnih sankcija u našem pravu predstavljalo je i donošenje posebnog Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera 2014. godine. Novim zakonom naglašena je i detaljnije regulisana uloga povereničke službe (došlo je i do promene naziva Odeljenja za tretman i alternativne sankcije u Odeljenje za tretman i izvršenje vanzavodskih sankcija i mera), ali se ostalo pri ranijem zakonskom rešenju da je predmetna služba zapravo samo jedan nesamostalni deo Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Republike Srbije, što svakako nije široko uporednopravno prihvaćeno rešenje.

Upravo suprotno, probaciona služba bi trebalo da ima samostalnost neophodnu za kvalitetnu primenu vanzavodskih sankcija, gde bi probacioni službenici koje karakteriše prevashodno integritet, humanost i stručna ospobljenost mogli da se bave isključivo poslovima nadzora, vođenja i pomoći u cilju socijalne integracije učinioca i doprinosa sigurnosti zajednice, kako je inače Probacionim pravilima Saveta Evrope iz 2010. godine posebno sugerisano.

2. Uloga i značaj izveštaja probacionog službenika u uporednom pravu

Jedna od svakako veoma važnih uloga probacionih službenika u uporednom pravu jeste sačinjavanje izveštaja sudu/javnom tužiocu o učiniocu krivičnog dela. Tako, na primer, u Engleskoj i Velsu savremeni sistem probacije počiva na radu probacionih službi koje su zvanično ustanovljene već počet-

kom 20. veka (2007. godine Probaciona služba Engleske i Velsa je slavila 100 godina od svog osnivanja Zakonom o probaciji osuđenika koji je donet 1907. godine), te je jedna od ključnih uloga državne Nacionalne probacione službe u pružanju usluge kojom praktično započinje probacija, a to je podnošenje izveštaja o učiniocu krivičnog dela koje prethodi donošenju odluke suda o sankciji (*pre-sentence report*). U tom izveštaju vrši se detaljna evaluacija okrivljenog koja je izvršena kako na osnovu razgovora sa njim, tako i na osnovu podataka koje probaciona služba ima o njemu u svojoj bazi podataka koja se redovno ažurira, i sadrži niz analitičkih alatki koje potpomažu da se dobije potpunija slika o okrivljenom, njegovom psihološkom profilu i ranijem životu. Takođe, taj izveštaj koji se dostavlja sudu na kraju sadrži predloge mogućih vanzavodskih sankcija i mera koje, po oceni stručnih lica probacione službe, mogu najpre dovesti do rehabilitacije učinioca.

Bliža i neposrednija saradnja između povereničke službe i suda/ javnog tužilaštva kod nas bi doprinela širem opsegu izricanja alternativnih sankcija i njihovom kvalitetnijem načinu izvršenja, uz sve benefite koje te sankcije pružaju kako društvu, tako i učiniocu. Bitna pretpostavka navedenom jesu izmene odgovarajućih pravnih normi u cilju pružanja više samostalnosti i nadležnosti povereničkoj službi, posebno u relaciji sa sudom / javnim tužilaštvom

Pored navedenog predstavnika anglosaksonskog prava, praksa da probacioni službenici podnose sveobuhvatne izveštaje o učiniocu krivičnog dela sudovima/tužilaštvima tokom krivičnog postupka, ali i u fazi izvršenja kazne, postoji dugi niz godina i u zemljama koje pripadaju evropskokontinentalnom sistemu prava: Holandiji, Francuskoj, Češkoj, nordijskim državama i dr.

3. Pilot-projekat i moguće zakonodavne izmene radi uvođenja izveštaja Povereničke službe u naše pravo

U okviru MATRA projekta "Jačanje probacije i sistema alternativnih sankcija u Crnoj Gori i Republici Srbiji" koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova Kraljevine Holandije, a implementira Helsinški komitet Holandije i Centar za međunarodnopravnu saradnju, u decembru 2019. godine pokrenut je pilot projekat, koji se odnosi na procenu mogućnosti uvođenja u krivičnopravni sistem Republike Srbije izveštaja povereničke službe sudu/tužilaštvu pre donošenja odluke o krivičnoj sankciji. Po uzoru na probacije zapadnoevropskih zemalja u kojima je tokom dugogodišnje primene pokazao višestruku korist, izveštaj se odnosi na procenu rizika kod okrivljenog u pogledu mogućnosti ponovnog činjenja krivičnog dela, kao i na procenu rizika od opasnosti koju okrivljeni može predstavljati po sebe, druge pojedince ili, pak, društvo. Takvom procenom, koja se vrši na bazi naučno utemeljenih instrumenata, povereničkа služba javnom tužiocu ili sudu pruža sve dodatne informacije o učiniocu, a koje su od značaja za odlučivanje o krivičnoj sankciji ili meri. U okviru pilot projekta je formirana radna grupa, koja ima svoje predstavnike iz Osnovnog suda, Osnovnog javnog tužilaštva i Povereničke službe u Novom Sadu, a koji sarađuju kroz rad na konkretnim krivičnim predmetima. Inače, svi ključni nalazi i rezultati ovog pilot projekta biće predstavljeni do kraja 2021. godine.

Kada se analiziraju uporednopravna rešenja koja se tiču postojanja razvijene probacione službe, u okviru koje je jedna od osnovnih aktivnosti obaveza podnošenja stručnog izveštaja sudu u pogledu učinioca krivičnog dela, zaključak je da je to veoma dobra praksa koja postoji decenijama (negde čak i čitav vek) u drugim državama i koja bi zbog svoje uspešnosti trebalo da bude usvojena i u našem pravu. Bliža i neposrednija saradnja između povereničke službe i suda/javnog tužilaštva kod nas bi u svakom slučaju doprinela širem opsegu izricanja alternativnih sankcija i njihovom kvalitetnijem načinu izvršenja, uz sve benefite koje te sankcije pružaju kako društvu, tako i učiniocu. Bitna pretpostavka navedenom jesu izmene odgovarajućih pravnih normi u cilju pružanja više samostalnosti i nadležnosti povereničkoj službi, posebno u relaciji sa sudom/javnim tužilaštvom.

Dakle, kao zaključak se nameće da su neophodne zakonodavne izmene procesnih i izvršnih krivičnopravnih odredbi (kao i pratećih pravilnika) radi uvođenja ključne aktivnosti povereničke službe, onako kako je koncipirana u razvijenim probacionim sistemima, a to je izrada i podnošenje sudu/tužilaštvu izveštaja o učiniocu krivičnog dela, sa procenom kriminogenog rizika. Izveštaj bi trebalo posebno da ukaže na: motive za izvršenje krivičnog dela, stepen opasnosti ili povrede zaštićenog dobra, uslove pod kojima je delo učinjeno, lične okolnosti učinioca, njegovo ponašanje posle učinjenog krivičnog dela, posebno njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se tiču same ličnosti učinioca.

Imajući u vidu sadržinu i svrhu navedenog izveštaja, jasno je koliko bi uvođenje jednog takvog instituta u naše pozitivno pravo doprinelo kvalitetnijem radu sudija i javnih tužilaca. Takođe bi vodilo i većoj primeni različitih kombinacija vanzavodskih sankcija i mera čiji je rehabilitacioni učinak nesporan i tada znatno veći, budući da su tačno prilagođene konkretnom učiniocu krivičnog dela i potrebi njegove resocijalizacije i vraćanja u normalne životne tokove, a na osnovu sveobuhvatne analize ličnih, porodičnih i socijalnih prilika učinioca, kao i okolnosti vezanih za izvršeno krivično delo. ¶

Seta i žar, s pevanjem

Melanholičnost Glasove muzike i njena prilagodljivost vizuelnim sadržajima i ovoga puta su uspele da preoznače kontekst čitavog spektakla i postave relevantna pitanja u vezi sa operom, cirkusom, muzikom, ali i svetom danas

Fotografije: Mats Bäcker

Žongleri, mađioničari, klovnovi, akrobate, trbuhozborci, gutači vatre, hodači po žici, trapezisti, ukrotitelji životinja, prenapregnut glas najavljivača pojačan megafonom... Uz tipičnu muziku, ples i kružne šatre ovo su likovi koje obično vezujemo za cirkus. Sa druge strane, dive, primadone, orkestri, horovi, dirigenti, koloraturni glasovi i operske kuće asociraju na konvencionalnu (romantičarsku) operu i elitni status koji ova umetnost često uživa. Cirkus i opera obično egzistiraju kao dve odvojene umetnosti različitih istorija, infrastruktura i institucija. Međutim, Filip Glas, američki kompozitor repetitivne muzike i jedan od najplodnijih i najznačajnijih autora savremene opere, shvatio je da granice između cirkusa i opere možda i nisu tako čvrste kao što bi se to na prvi pogled moglo učiniti, i komponovao je *Danonoćni cirkus* (*Circus Days and Nights*), cirkusku operu. Premijera je bila u operskoj kući u Malmeu u Švedskoj 29. maja, onlajn i uživo. Reč je o koprodukciji Opere u Malmeu i cirkusa Cirkör, a izvođenja su na repertoaru do 13. juna i moguće ih je pratiti putem interneta.

Glas je odavno fasciniran poezijom Roberta Laksa (Robert Lax), pesnika neuobičajenog umetničkog puta koji je, između ostalog, proveo neko vreme živeći sa cirkuskom trupom, nakon čega je nastala njegova zbirka pesama *Danonoćni cirkus*. Laksovo prijateljstvo sa slikarom Edom Rajhartom (Ad Reinhardt) inspirisalo je pesnika koji je neretko koristio repetitivne strukture i nazive boja u svojim stihovima. Bez sumnje je to bila jedna od zajedničkih spona sa umetničkim krugom minimalističke i konceptualne umetnosti iz kog je Glasova poetika potekla. Glas je već neko vreme posedovao autorska prava za korišćenje Laksove poezije i njeno scensko izvođenje. Cirkuska rediteljka i umetnička direktorka cirkusa Cirkör Tilde Bjorforš (Tilde Bjorfors) učestvovala je u postavci Glasove opere *Satjagraha* o Mahatmi Gandiju. Tada je na sceni upotrebila cirkuske umetnike i produkcija je doživela veliki uspeh. Kada su se Glas i Bjorforš nakon produkcije sreli, kompozitor je shvatio da je konačno našao i "svoj cirkus" sa kojim će se upustiti u kreiranje novog operskog dela o kome je već neko vreme maštao. Zajedno sa Glasovim dugogodišnjim saradnikom Dejvidom Henrijem Hvangom (David Henry Hwang) Bjorforš je napisala libreto zasnovan na Laksovoj poeziji, a zatim i režirala ovo opersko delo.

Opera se sastoji od prologa i jedanaest scena. Likovi su mladi Robert Laks kog interpretira sopran (u alternacijama Elin Rombo / Margaux de Valensart), stari Robert Laks (Jakob Högström / Anton Ljungqvist) koji se priseća svog života sa cirkuskom trupom porodice Kristijani, Robert Laks kao dete (Methinee Wongtrakoon), zatim gospodin i gospođa Kristijani (Simon Wiborn i Karolina Blixt), njihovi sinovi-akrobate Mogador (Nikolas Pulka), Belmonte (Aaron Hakala) i Paraito (Andreas De Ryck), Bruno, bivša cirkuska zvezda (Lars Johansson Brissman), Julija (Susanna Stern), žongler Enriko Pasteli (Peter Åberg), trapezista La Lui-

i žongliranjem

za (Pierre Heault), akrobatkinja Penelopa (Bia Pantojo) i siroče, ukrotitelj lavova (Methinee Wongtrakoon). Radnja ovog dela nije linearna, pre bi se moglo reći da je reč o izabranim slikama iz života cirkuske trupe – podizanju šatre, rasklapanju šatre, raznim tačkama u toku cirkuskog nastupa, poetici rigoroznog vežbanja, druženju cirkuske porodice i opuštanju uz logorsku vatru...

Život putujućih umetnika cirkusa koji umetnost nose i predstavljaju, neprekidno se seleći iz mesta u mesto, uveliko korespondira i sa životom muzičara, kako u vremenima prošlim tako i danas, izuzimajući trenutnu paralisanost scena izvođačkih umetnosti usled pandemijskih pravila. Analogija sa životom putujućeg muzičara kakav jeste i Filip Glas, koji je sa ansamblom koji je formirao (Philip Glass Ensemble) izgradio sopstvenu karijeru

i proputovao planetu, opipljiva je. Neka vrsta autobiografske sete, ali i žara provejava kroz ovu produkciju. I možda prvi put otvoreno u operi, 84-godišnji Glas u ovom delu na sceni problematizuje i čini vidljivom instituciju "skrivenog rada", sve ono što se dešava iza scene, sve one nevidljive ruke koje omogućavaju magiju scenskog spektakla, bio to cirkus, opera, muzika, ples ili pozorište. Solidarnost sa saradnicima i vera u njih izvučene su u prvi plan kroz nekoliko replika koje cirkuski umetnici tokom predstave izgovaraju: "Moraš verovati da ćemo te uhvatiti ako budeš pao" i "Ne smeš se plašiti grešaka, jer svaka greška je nova šansa!"

U dramaturškom pogledu najzanimljivija intervencija koja je uvedena ovim delom je njegova ambivalentonst. U prologu je lik starog Laksa koji se igra maketom cirkusa, vidimo ga kao senku na površini cirkuske šatre, dok se cirkuski simboli takođe kao senke kao na ringišpilu okreću ukrug. Laks je na sceni u dijalogu sa mlađim verzijama sebe, a melanholično repetitivna Glasova muzika gradi setnu atmosferu naglašenu kabaretskim mirisom koji dopire ponajviše iz sjajno

interpretirane deonice harmonike, kao i bas-trombona.

Delo počinje kao opera u kojoj se glavni lik seća svog života u cirkusu. Međutim, već u prvoj sceni taj cirkus postaje "stvaran" i scena na trapezu se odvija pred našim očima. Ta scena je ujedno oživljeno cirkusko sećanje starog pesnika, a sa druge strane cirkus izvođen uživo na operskoj sceni, a uz muziku Filipa Glasa. Ta ambivalencija dramaturški je prisutna tokom čitavog dela i dosledno je sprovedena. Svedočili smo tačkama na trapezu, klackalici, žongliranju, improvizovanoj letećoj vrtešci, čoveku koji postaje neka vrsta rotirajuće buktinje, ispaljivanju čoveka iz topa itd. Iako bi neke scene profitirale od skraćivanja, iako je u nekoliko navrata zasmetala patetičnost u donošenju teksta koji na sceni govore umetnici, ipak te manjkavosti ostaju u senci radikalne ideje da cirkus i opera neraskidivo urastu jedno u drugo u ovom delu. To njihovo urastanje deluje sasvim prirodno, navodeći na razmišljanje da su ove dve umetnosti moguće daleko bliže jedna drugoj nego što

smo to do sada sebi dozvoljavali da priznamo.

Kao što je to često slučaj u Glasovim operama, simfonijski orkestar zamenjen je najrazličitijim kamernim ansamblima. Ovoga puta brojno sveden, ali zvučno snažan i naslеđem cirkuske muzike oneobičen ansambl predvodila je akordeonistkinja Mina Veurlander (Minna Weurlander), a u njemu su violončelo (Viktor Nordliden), violina (Inga Zeppezauer), klarinet (Blagoj Lamnjov), truba (Oscar Fransson), bas-trombon (Martin Jönsson) i udaraljke (Sigvald Fersum). Horom Opere u Malmeu dirigovala je Elena Mitrevska. Harmonika je briljirala donoseći Glasove melanholično repetitivne pasaže, fragmente koji su mestimično neodoljivo podsećali na Bahova orguljska dela, kabaretsku muziku, muziku koja "trbuhozbori" (u cirkusu često uz klovnovske gegove), gde se harmonici u prvom planu pridružuje i trombon. Cirkus je svet, a svet je kao cirkus, čini mi se da je ovako zazvučala jedna od tekstualnih replika. Melanholičnost Glasove muzike i njena prilagodljivost vizuelnim sadržajima i ovoga puta su uspele da preoznače kontekst čitavog spektakla i postave relevantna pitanja u vezi sa operom, cirkusom, muzikom, ali i svetom danas. Simbolično "bubnjanje" na početku i na kraju opere je upozoravajuće, moguće i odbrojavajuće, dok Glasova mogućnost da reizvede sopstvene poetičke koordinate u još jednom novom kontekstu nastavlja da fascinira. ¶

JELENA NOVAK

Škotska vuna, engleska pređa

***Zaliv* (Pickbox 2019, 2021)**
uloge: Morven Christie, Lindsey Coulson, Daniel Ryan
režija Robert Quinn

Da su Englezi napravili još jednu odličnu kriminalističku seriju i nije neka vest. Čak su i drugorazredne engleske krimi-serije poput *Ubistva u Midsomeru* – gledljive. Šta je to što Englezi umeju, a ostali uglavnom ne, da bi im danas u Evropi samo Nordijci bili ozbiljna konkurencija? Može se, najpre, odgovoriti kao na pitanje otkud Englezima tako dobri travnjaci: zasadiš travu, a onda je uzgajaš jedno 200 godina i eto nama Vimbldona. Mogli su i drugi tako, ne razlikuje se nemačka klima baš toliko od Engleske, pa iako Nemci imaju stvarno odlične travnjake, to ipak nije to. U čemu je, dakle, stvar?

Prva sezona (obe po šest epizoda) serije *Zaliv* počinje dinamično: privlačna sredovečna dama, isturenih grudi i s prijateljicama, kreće u provod, deluju raspoloženo i prilično razuzdano, atmosfera u kafeu baš je onakva kakva bi trebalo da bude, u jednom trenutku ona presreće pogled muškarca kojeg vidi prvi put u životu, da bi, nedugo potom, obavila s njim polni čin oslonjena o obližnji zid. Idućeg jutra susrećemo je u poslovnom modu: kosa vezana u rep, pantalone, džemper, jakna, baš onako kako priliči detektivki na radnom mestu u nevelikom engleskom gradu Morekambu. Tek što je kročila u stanicu saznaje da je prethodne noći – dok se ona zabavljala – nestalo dvoje tinejdžera, brat i sestra, te da se upravo ona, sa svojim novim i neiskusnim partnerom, ima angažovati u potrazi. Prvi šok nastaje kada ugleda oca nestale dece. Reč je, naravno, o muškarcu kojeg je prethodne noći pokupila u kafeu. Kada postane jasno da će se na listi osumnjičenih naći i on, detektivka Liza Armstrong zna da bi morala sebe da izuzme iz slučaja, ali ona to ipak ne radi. To je prvi zaplet koji zahteva rasplet. Dvostruka igra dozvoljenog i zabranjenog u ovom je slučaju odigrana upravo sjajno: u svakom trenutku gledalac oseća napetost i muku da se, naročito u susretima detektivke i osumnjičenog – a tih susreta, po prirodi posla, mora biti – održi neodrživo. Iako, naravno, svi znaju da je njen prekršaj – to, dakle, što nije sebe izuzela iz slučaja – tempirana bomba koja će, po zakonima žanra, pre ili kasnije eksplodirati, to ne da ne smeta, nego samo produbljuje perspektivu. Drugi zaplet kreće s neiskusnim partnerom. I tu je reč o već viđenoj šemi, ali umeju Englezi đavolski dobro da iznova ispričaju već toliko puta ispričanu priču, a da to ne bude puko ponavljanje istog, te odnos koji razvijaju iskusna policajka i njen mladi i pomalo nesnađeni kolega, nije ni dosadan, ni napadan, ni proziran. Naprotiv. To je, dakle, druga tempirana bomba. Bez brige, i ona će eksplodirati. Treći zaplet je privatni život građanke Armstrong. Pošto je posvećena poslu, ona slabo komunicira s dvoje svoje dece u veoma osetljivim godinama – iste godine kao i nestali tinejdžeri – o kojima računa vodi njena energična mama. Mama, međutim, ima dečka s kojim planira da živi, pa se tu stvari dodatno komplikuju. Deca će, razume se, da upadnu u nevolje, što je treća tempirana bomba. Ostali zapleti nadovezuju se jedan na drugi i u pravilnim se ritmovima raspliću samo da bi napravili novu petlju. Tu je, kako već treba, i šef, pomalo nalik medi ili velikom dobroćudnom psu, nimalo, na prvi pogled, opasan, uz to vrlo posvećen poslu. Nema više potrebe zalaziti u detalje.

U čemu je, dakle, stvar? Pre svega u čvrstoj strukturi. Čak i kada se, u dramske svrhe, uzročno-posledični lanac prekida, ili kada istraživači krenu pogrešnim tragom, nema praznog prostora, ili obrtanja u mestu. Osnovnu nit tvorci serije ne ispuštaju ni u jednom trenutku, niti je zatrpavaju sporednim motivima, čak i kada bočna radnja – upad u svet narko-dilera, na primer – zapreti da intenzitetom nadvlada osnovnu nit. Druga ravan su savršeno postavljeni likovi koji psihološki, moralno i idejno, razvijaju i produbljuju sopstvene profile. Moglo bi se, čak, reći da je tajna upravo u angažovanju privatnih života u javnom delovanju. Ako *Zaliv* uporedimo sa jednom od gledljivijih domaćih krimi-serija *Grupa*, uočićemo da je ključna razlika upravo u tome što su, u domaćoj seriji, privatni životi vrlo skromno i vrlo šematski prikazani, te se, uglavnom, vrte oko opštih mesta. Zbog toga engleska serija prodire u dubinu i, osim pojedinačnih sudbina, ocrtava i društveni kontekst iz kojeg likovi dolaze, dok domaća serija u tom segmentu ostaje plošna i bez uverljivih psihološko-socijalnih motiva.

Druga sezona može se gledati kao zasebna celina, ali bilo bi šteta ne povezati je s prvom jer postoji jasan kontinuitet likova. Ako je, dakle, težište prve sezone bilo na detektivki Lizi Armstrong koju sada, budući suspendovana zbog prekršaja, zatičemo na poslu koji joj ni malo ne prija, u prvi se plan probijaju njen mladi asistent Ahmed Karim i šef Toni Mening. Zapravo je uzbudljivo gledati kako likovi prolaze kroz duboke transformacije a da gluma ostaje suzdržana, uverljiva, bez prejakih pokreta ili spek-

Fotografije: promo

***Šetland* (BBC, 2013–2019)**
uloge: Douglas Henshall, Alison O'Donnell, Steven Robertson (grupa režisera)

takularnih preokreta na kakve smo navikli pre svega u američkom pristupu. I ovde, naravno, pored čvrste strukture privatni momenti odnose prevagu, s tim što se ulog sada povećava: u život Lize Armstrong ulazi otac njene dece. Da je reč o vetropiru – nema sumnje, ali zašto se ljudi ne bi promenili? Zato što se ljudi, rekla bi Lizina mama, ne menjaju. Ta ravan priče toliko je pažljivo urađena i toliko je složena da, po napetosti, ne zaostaje za krimi zapletom u koji je, ovoga puta, upletena moćna, bogata i skladna porodica. Osim što nije skladna. Strpljivim radom na sitnim detaljima policijska ekipa stvara širu sliku koja, ispostavlja se, nije drugo do napukla fasada iza koje zjapi ponor.

Najzad, zašto ne pomenuti: način na koji se policija odnosi prema građanima (ali i građani prema policiji), te već i sama institucija policajca zaduženog za porodicu, što je funkcija detektivke Armstrong, pokazuje koliko su demokratije udaljene od mračnog balkanskog vilajeta zvanog Srbija koji je, u tom pogledu, bliži prokletoj Karađozovoj avliji nego putevima što ih je, u međuvremenu, izgradila civilizacija.

TAMO GDE RASTU OVCE

U redu, šta znamo o Šetlandu? Obrazovaniji svet zna da je to škotski arhipelag na pola puta, otprilike, između Velike Britanije i Norveške, a da li zna i nešto više od toga veliko je pitanje. Oni koji se ponešto razumeju u džempere znaju da je šetlandska vuna na ceni, iz čega se može zaključiti da na tom Šetlandu rastu ovce, odnosno, kako to kaže jedna zanosna junakinja iz treće sezone serije serije Šetland: "Aha, to je ono mesto gde ima puno ovaca i malo ljudi." Za ovce je teško reći, ali zašto ima malo ljudi sasvim je razumljivo. Predeli, naime, koji nam se ukazuju u seriji Šetland – ponovo se u video klubu SBB može pogledati pet sezona ove krimi serije – odišu surovom i krajnje negostoljubivom lepotom. Recimo, gledalac doživljava šok kada se radnja sa Šetlanda, na kojem nije primećeno nijedno drvo, preseli u Norvešku koja vrišti od zelenila i šuma, ili kada iz glavnog mesta, sumorne nakupine sivih kamenih kuća, skoknemo do Glazgova i uđemo u gradsku vrevu. Pored ovaca, dakle, na Šetlandu žive i ljudi koji se, kakvi već jesu, s vremena na vreme uzajamno ubijaju, a da se baš ne istrebe brine se policijski tim predvođen detektivom neobičnog prezimena Džimijem Perezom. (Prema legendi, na Šetlandu se, ko zna kada, nasukao brod španske Armade, pa je detektiv jedan od potomaka brodolomnika.)

Sve što je rečeno za *Zaliv* važi i za Šetland, pre svega čvrsta struktura priče, dobro postavljeni likovi, i poniranje u privatne živote likova, s tim što su ulozi u ovoj seriji unekoliko povećani jer na Šetlandu se, zapravo, manje ili više svi znaju, pa iako tajne nije lako sačuvati u malim zajednicama one se, pritajene, ipak dugo drže, da bi, kad se sklope okolnosti, ispale poput onih poslovičnih kostura iz ormara. Uostalom, kako se u seriji svako malo pokazuje, tajna je paradoksalna stvar: tajna je veća što je više ljudi zna. Ako samo ja znam tajnu, ako niko drugi ne zna ono što ja znam, pa, to nije tajna. Tajna je ako neku stvar zna makar dvoje ljudi, ali to je mala tajna (stupili, na primer, u polni odnos posle izvesne količine žestokog pića). Ali ako mnogo ljudi zna šta se dogodilo, ali se svi prave kao da ne znaju, e to je, onda, velika tajna. Kad god zagrebu ispod površine, detektiv Perez i njegova ekipa nailaze na male i velike tajne, a kako sezone odmiču tako se koncentrični krugovi tajni, koji se kreću u suprotnom pravcu od onog pravca koji napravimo kada bacimo kamen u vodu, sve više približavaju samom detektivu i krugu bliskih ljudi. Ulog je, dakle, povećan jer policajci, svako malo, moraju da isporučuju neprijatne istine ljudima koje poznaju čitavog života, ili da privode one s kojima su odrastali, s kojima su se družili (ili s kojima se druže) ili izgradili dublje odnose.

Glavnu ulogu Daglas Henšal nosi upravo fascinantno, dok je svako pojavljivanje potpuno obezoružavajuće Alison O'Donel (u ulozi detektivke Toš) istinska glumačka bravura. Kada se, dakle, tako snažni likovi koji nose ovu seriju uvežu sa sporednim likovima, ništa manje pažljivo obrađenim (spektakularan je, u trećoj sezoni, odnos detektiva i njegove zanosne koleginice Aše Israni) – čak i kada je reč o dramatičnijim likovima poput Tomasa Malouna iz četvrte sezone, za koga ni policija ni gledaoci ne mogu biti sigurni da li je ubica ili ne – onda nije šteta ovu seriju pogledati još jednom, jer u prvom gledanju (potpisnik ovih redova može posvedočiti o tome) ne možemo videti šta nam sve jedna ovako bogata igra nudi. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Srbija i Danska

Dva hrabra mlada filma nekada prezreni i stigmatizovani žanrovski profil nanovo prevode u vode evropskog umetničkog filma, a da, tokom tog varljivog i zahtevnog procesa, ne stradava ništa suštinski značajno

Lihvar

Negde, recimo u prvoj trećini, sada već klasične studije *Principi krimića: Konture jednog trivijalnog žanra* znameniti Igor Mandić je napisao i ovo: "...ako sposobnost čitanja slabi zbog promjene funkcije književnosti, jedini način da se to popravi jest da se od čitanja napravi prvorazredna zabava!Ako se ne može pobijediti atraktivnost moderne medijske kulture, a onda treba u njoj pronaći takve pomagače s pomoću kojih se u nju može urasti. Hoću reći, ako je književnost "strano" tijelo u glavnom korpusu masmedijske zabave – što ima za posljedicu opadanje zanimanja za čitanje – onda se valja poslužiti trikom. Ako se od krimića napravi nastavna jedinica u predmetu književnosti, dobre su šanse da će se potaknuti novo zanimanje za čitanje! To je taj obrat od kojega sam počeo: zanimanje za čitanje stvara se kroz zanimljivo štivo, isto onako kao što apetit dolazi s jelom."

Srećom, danas, zapravo, već neko vreme nema potrebe za tim trikom koji Mandić na tim stranicama označava sintagmom "pedagogizacija trivijalnosti" – kao na polju književnosti, tako i na planu njenog prirodnog i sasvim komplementarnog produžetka, žanr je pitanje svesnog autorskog izbora, a ne ponajpre kalkulantske potrebe da se podiđe nekakvim nižim potrebama potencijalnih konzumenata. Evo, ovih dana na repertoarima ovdašnjih bioskopa moguće je pronaći dva filma koji kriminalistički žanr i milje prevode u vode ostvarenja sa jasnim uplivom savremenog arthaus filma, i to evropske podfele. A da su, pritom, oba ta filma kadra da sasvim neusiljeno komuniciraju i sa publikom koja ne mari za takve finese, te da se u dovoljnoj meri njima mogu zadovoljiti apetiti i onih koji bi u filmu da ponajpre vide art i autorsku osobenost i onih kojima je na pameti naručena zabava, kao jedna od pravih mera i ideja vodilja te moderne masmedijske kulture.

Srpski film *Lihvar*, celovečernji reditelјski igrani prvenac mladog Nemanje Ćeranića, na sve to, osim te snažne i krajnje sugestivne žanrovske odrešitosti, čistote i sveopšte artikulisanosti, u fokus dovodi još jednu iznimno važnu odrednicu – dimenziju samoniklosti. Naime, *Lihvar* je nastao u samostalnoj (dakle, zbilja nezavisnoj) produkciji, a, kako je već prvim prvim prikazivačkim kontaktima sa gledateljstvom i esnafom transcendirao te svoje skromne produkcione okvire (film je na ovogodišnjem FEST-u odlukom stručnog žirija ovenčan nagradom dnevnog lista Politika za najbolji domaći film na programu festivala), ima biti posmatran i kao izrazito zanimljiv primer svojevrsne studije izvodljivosti – preciznije govoreći, moguće je njegove domete posmatrati i u kontekstu autorsko-producentske namere da odvažno izguranim projektom na sebe skrenu pažnju i time se preporuče za buduće angažmane i u produkciono viđenijim ligama. *Lihvar* na tom planu, a to je već i krupan i važan domet, deluje uverljivo kao film-film, kao ostvarenje koje je prevazišlo svoje prvobitne prepreke i zamke i koje svojim sveukupnim izgledom, te nehinjenom filmičnošću i potentnošću ostavlja utisak filmskog dela sa jasnim i ubedljivim razlogom postojanja, a koje, uz to, ima šta da kaže i predoči i širem gledateljstvu.

Lihvar scenariste Strahinje Madžarevića i reditelja Nemanje Ćeranića, narativno utemeljen u i dalje vibrantnoj tradiciji noir-filmova (naravno, uz dodatak odrednice neo-), a zasnovan u priči o uzbudljivim danima i možda krunskim egzistencijalnim previranjima u životu nepokolebljivog i na krajnji cilj svoje rabote snažno usredsređenog kamatara, fino funkcioniše i kao varijacija (mudro i precizno osnažena živopisnim lokalnim koloritom) na žanrovski bliske priče i kao prikaz naše zbilje ne samo poslednjih dana i godina ove tranziciono-posttranzicione tlapnje, a dovoljno uverljivo se nadovezuje na sve nabujaliju struju savremenih evropskih filmova čiji autori u svoje umetničko viđenje unose i očigledne premise žanrovski konsekventnog filma. *Lihvar* (u potpunosti snimljen u Inđiji, a čime se razbija beogradizacijska monotonost srpskog filma današnjice), reklo bi se, stilski se ponajpre nadovezuje na viđeno u ranijim ostvarenjima reditelja Nikolasa Vindinga Refna (načelno, njegovog serijala Pusher, davnih dana kanonizovanog kod naših filmofila, premda, sam po sebi, ipak po-

u obruču tame

Zakon geta
Fotografije: promo

najpre referiše na Refnov film *Bleeder*), a ima tu i primetnih odjeka poetika iz starijih faza autora Voltera Hila i Derila Djuka, te se ovaj novi ovdašnji film može posmatrati i vrednovati i kao primer srpskog viđenja amerikanizacije evropskog filmskog izraza, s punom svešću da je taj proces neretko učinkovit i ako ga posmatramo kao dvosmerni spoj.

Lihvar, film ciljano svedenijeg i zauzdanijeg narativnog zamaha, fokusiran na centralni lik, donosi i kod nas ne često viđan zahvat – veoma vešto u delo sprovedenu zamisao o potentnosti saigre profesionalnih glumaca i (lokalnih) naturščika, što je možda najočitije na primeru onoga što su u zajedničkim scenama pokazali uvek odlična Milica Grujičić i početnik Branko Vidaković Čombe, dok je Dušan Petković, takođe naturščik, tumač glavnog lika kamatara/lihvara Mundira, inače, ekspresivno ograničen, najubedljiviji upravo u scenama u kojima ekran deli sa vidno sigurnim i nadahnutim Zlatanom Vidovićem, ako bude bilo pravde i sreće, sigurnim viđenim i cenjenim imenom srpskog i regionalnog glumišta u što doglednijoj budućnosti. Fotografija Dušana Grubina u središtu ima preciznu misao o nužnosti prikaza tame koja tiho a nezaustavljivo prodire u svet glavnog junaka, dok montaža Milorada Čitića u korak prati autorsku zamisao Nemanje Ćeranića o jezgrovitom i naglašeno dinamično postavljenom prikazu sveta koji se urušava ne samo na opštem, nego i na planu odbrane ličnog integriteta i samosvojnosti, a u kojem, pak, još ima prostora za brigu i nežnost barem prema bližnjima. Sve to u nekom krajnjem zbiru dovodi do ocene da je *Lihvar* vrlo dobar mladi film, znalački skockano i upakovano delo portfolio soja, kao nesumnjivo uverljiv zalog za veru u Ćeranićevu osobenost i veštinu u filmskim letima pred nama.

Sasvim komplementaran *Lihvaru* je odličan danski film *Zakon geta* (Shorta / Enforcement), premijerno prikazan u zvaničnom programu Venecijanskog filmskog festivala, delo rediteljskog dvojca Frederik Luis Hvid i Anders Elholm. Ovaj efektni triler prikazuje život tamošnjih policajaca, ovde oličenih u silom združenih starijeg sklonog nasilju, ishitrenim potezima, ksenofobičnim predrasudama i autodestrukciji, i znatno uprizorenijeg i pouzdanijeg mlađeg parnjaka, koji se tokom nasilnih protesta i eksplozije nasilja u delu grada koji mahom naseljavaju doseljenici sa arapskih govornih područja bore za goli život, tražeći način da tokom te fatalne noći uteknu iz tog lavirinta betona i beznađa, i u jednakoj meri tiče se danske zbilje i žanrovskog doživljaja filma, ali žanrovskog filma koji očigledno silno teži i ka tim arthaus sferama i visovima. *Zakon geta* je, na svu sreću, zreo i silno ubedljivo-upečatljiv film koji poentira u svim tim ravnima – film beskompromisno govori o ksenofobiji i tom stalnom sukobu "izvornih" i "pridošliih" kao i danskom usudu i problemu, a da, na sve to, pokazuje i očito temeljno poznavanje žanrovskih konvencija sa tačke gledišta autora koji su vični da taj nekada prezreni i stigmatizovani žanrovski profil nanovo prevedu u vode evropskog umetničkog filma, a da, tokom tog varljivog i zahtevnog procesa, ne strada ništa suštinski značajno od te dve često tek usiljene i projektovane oprečnosti.

Uz sve pomenuto, *Zakon geta*, virtuozno snimljen i dizajniran, a uz to i nošen promišljenom hiperveristističkom glumom svih unutar glumačkog ansambla, svojevrsno je "ljubavno pismo" velikanu Stjuartu M. Kaminskom, čiji je film (za koji je radio scenario) *Neprijateljska teritorija* (1987) ovde strastveno i inteligentno omažiran, a koji je i autor odlične studije Žanrovi američkog filma: Pristupi kritičkoj teoriji popularnog *filma*, štiva koje, uz ono Mandićevo, svakako treba podrobno proučiti, ponovo ili premijerno. I to što je pre moguće. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

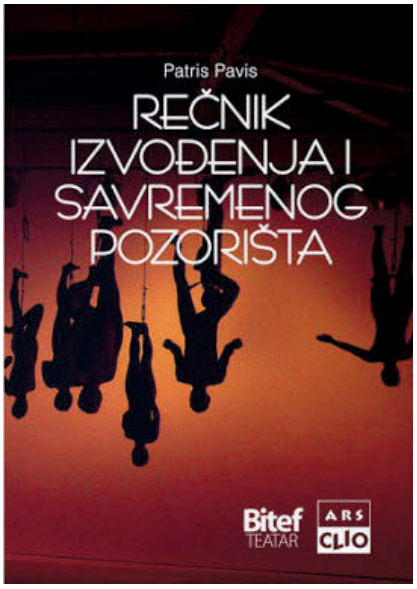
Šta je, molim vas, pozorište?

Nema više konačnih odgovora, ima samo novih pitanja. Ova knjiga mnogo više liči na internet stranicu koju, kada otvorite i počnete da čitate, onda vam nekakav link privuče pažnju pa kliknete na njega, a on vam otvori novi link, pa odatle odete na novu stranicu i tako redom

Klio je objavio knjigu koju smo dugo čekali – *Rečnik izvođenja savremenog pozorišta* Patrisa Pavisa. Knjiga se kod nas pojavljuje sedam godina nakon prvog izdanja. Prevodilac ovog ambicioznog dela je Milica Šešić, a recenzent je Ivan Medenica. Ovom knjigom nastavlja se veliki niz značajnih knjiga koje menjaju naše razumevanje pozorišta počev od Brukovog *Praznog prostora*, pa *Čitanja pozorišta* An Ibersfeld, *Postmoderno pozorište* Ričarda Šeknera, *Postdramsko pozorište* Hans-Tisa Lemana i *Poetika moderne drame* Žan-Pjera Sarazaka. Sve te knjige pomogle su nam da radikalno promenimo svoje razumevanje savremenog pozorišta. Patris Pavis, koji se temeljno već decenijama bavi upravo problematikom novog pozorišta i izvođačkih praksi, sve pojmove koje su uveli prethodni autori uokvirava, uvezuje i otvara ka novim poljima razmišljanja o savremenom pozorištu i savremenom svetu.

Da li vam se čini da živimo u svetu u kome nema reda, u kome se izgubio smisao, u kome se ne zna šta je šta? Da li se plašite savremenog sveta? Da li ga razumete? Šta je to uopšte savremeno pozorište? I kada je ono počelo?

Kada govorimo i pišemo o savremenom pozorištu, obično se misli na pozorište nakon pada berlinskog zida kada su ukinute dihotomijske političke veze zapadnog sveta (podela na Atlantski i Varšavski blok). Nešto pre toga postmoderna je ukinula estetsku borbu koja je obeležila 20. vek – dekonstrukcija aristotelovsko-hegelovskog dramskog pozorišta od strane avangarde i neoavangarde koja se manifestuje kroz tzv. krizu drame i pojavu antidrame. Rolan Bart je u eseju *Smrt autora* izneo revolucionarnu ideju da nosilac značenja nije autor (odnosno kritičar koji ga tumači), već sam tekst odnosno onaj ko čita ili tumači tekst. Piter Bruk je rekao: "Mogu uzeti bilo koji prazan prostor i nazvati ga otvorenom scenom. Neko se kreće u tom praznom prostoru dok ga neko drugi posmatra, i to je sve što treba da bi se stvorio teatar." Sve ovo zajedno je učinilo da centar interesovanja estetike više nije bio mimezis (podražavanje), već izvođenje (performativité, performativity, performativität). Pojam izvođenja je ideju o pozorištu daleko raširio van svih evropskih okvira. Ovaj pojam je dobio tumačenja u lingvistici (delovati rečima), u sociologiji i antropologiji (kako je predstavljamo u svakodnevnom životu), u kulturalnim studijama (izučavanje izvođačkih oblika koji su imanentno prisutni u kulturama koje nikada nisu imale dramsko pozorište), feminizmu (performativnost roda)... Čitava ova revolucija se pozorištu "vratila" tako što se pozorište preko izvođačkih praksi otvorilo prema drugim umetnostima, drugim kulturama i nadasve brojnim teorijama koje sa oduševljenjem proučavaju izvođačke derivate.

Sve ovo zajedno dovelo je do bujanja različitih umetničkih praksi i pratećih teorija i širenja pojma pozorišta ka primenjenom pozorištu, performansu... Jedno od glavnih pitanja je da li je Brukova rečenica o prostoru, izvođaču i gledaocu i dalje najmanji zajednički imenitelj različitih izvođačkih praksi. To je za posledicu imalo osećanje haosa i nervoze. Jer, šta je, molim vas, pozorište? Kako estetski razumeti sve te nove pravce i kako se u tome uopšte snaći i šta to znači da je gledalac istovremeno odgovoran za "čitanje" pozorišne predstave? I zar se predstava ne gleda, a knjiga čita?

Knjiga Patrisa Pavisa sva ova pitanja otvara i ni jedno ne zatvara. Pojmovi su poređani abecednim redom (kao u dobrim starim rečnicima i enciklopedijama). Ali kada otvorite knjigu, grdno ćete se razočarati jer ovo, u stvari, nije rečnik u smislu da ćete saznati da ta reč znači to i to i treba je tumačiti tako i tako. Nema više konačnih odgovora, ima samo novih pitanja. Ova knjiga mnogo više liči na internet stranicu koju, kada otvorite i počnete da čitate, onda vam nekakav link privuče pažnju pa kliknete na njega, a on vam otvori novi link, pa odatle odete na novu stranicu i tako redom. Tako u ovoj knjizi počnete od, na primer, pojma Gledalac, pa odatle ide "osveta gledaoca", pa "Kratak pregled istraživanja o gledaocu kroz istoriju", pa "Hermeneutika teksta i predstave", "Režiranje vizije", "Novi identitet gledaoca", "Glumac i njegovi dvojnici", "Zajednica", "Gledalac u javnom prostoru", "Gledalac, predmet predstave koji je nemoguće pronaći", "Gledalište"....

Ali neka vas to ne frustrira! Ovo je ipak rečnik u smislu da se rečnici ne čitaju od A do Š, već vam pomaže da razbijete nekakvu nedoumicu (ili pak saznanjem onoga što ste hteli otvorite još dve nove nedoumice).

Preporučujem da knjigu počnete da čitate od osnovnog pojma, a to je izvođenje i da onda prateći spiralu svojih interesovanja krenete dalje ka odnosu izvođenja i globalizacije ili identiteta, ili hibridnosti... Ova knjiga će vam jednostavno pomoći da se snađete u novim pojmovima i da sebi sami postavite neka nova pitanja.

Jedno od pitanja koje nas sigurno sve muči je sledeće. Rekli smo na početku ovog teksta da je savremeno ono što je počelo da se dešava od poslednjeg velikog društveno-političkog preokreta, odnosno od pada Berlinskog zida. A šta ako je to već prošlost? Šta ako smo nakon virusa korona ušli u novu savremenost? Prošle i ove godine imali smo priliku da iskusimo novu situaciju – predstave smo gledali od kuće preko Jutjub kanala. Ostali smo bez naših gradskih pozorišta, a upoznali smo brojna evropska izvođenja kao i predstave koje se odavno više ne igraju i čiji akteri čak nisu ni živi. Da li je to pozorište? Da li su i izvođačke prakse već prošlost? Poslednje poglavlje ove knjige zove se "Zvučno pisanje", a poslednje od svih poslednjih poglavlja je "Nova filozofija zvuka i slike?" Da li je ovo kraj pozorišta?

Mislim da ne samo da nije kraj, nego je dramsko pozorište i dalje i te kako živo. To smo imali prilike da vidimo ovih poslednjih mesec-dva kada su nas beogradska pozorišta "zasula" dugo spremanim premijerama. Dramsko pozorište živi iako ga preispituju svi od avangarde, preko neoavangarde, postmoderne, postdramskog pozorišta i izvođačkih praksi. Svi ti pozorišni oblici žive zajedno i vredi ih upoznati da bismo razumeli svet u kome živimo, da ga se ne plašimo. Jer savremeno je tu oko nas – mi smo deo njega. O tome, u stvari, piše Patris Pavis. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Zauvek električni

Luksuzna vinilna reizdanja prvih albuma grupa Električni orgazam, Šarlo akrobata i Haustor (Croatia Records), daju nam priliku da progovorimo o dometima "novog talasa" u rok muzici posle 40 godina. Električni orgazam je prvi od beogradskih sastava sa *Paket aranžmana* došao do debi albuma, zabeležiši početnu energiju, moralne stavove i ideje ranog novog talasa

Beograd je imao svoje trenutke.

Studentski kulturni centar je tokom sedamdesetih postao važan gradski toponim o kome se puno pričalo, kao mestu na kome se dešavaju stvari koje se nisu ranije zbivale u gradu. Izgledalo je da se pod njegovim krovom odvija nešto o čemu se do tad moglo samo sanjati – tu su se kretali neki mladići sa dugom kosom, u vijetnamkama, farmerkama i patikama, koji su se ponašali kao da nešto ozbiljno rade, potom ljudi koji su tvrdili da su umetnici, mada nisu imali ništa da okače na zidove, i uglavnom su pravili neke akcije, dosta se pričalo i debatovalo, održavali koncerti potpuno eksperimentalne prirode, a na kraju su se pojavili i neki sasvim mladi muzičari, drugačiji od bilo čega što smo do tad videli: nosili su sasvim kratke kose i često kožne jakne. SKC je vrlo brzo postao generator jedne nove scene, još bez imena, na kojoj su se mešale sve moguće smele tendencije – konceptualna umetnost, hepeninzi, "nova muzika", feminizam, i na kraju pank i novi talas.

U SKC si dolazio da uzmeš inspiraciju, ali i da daš svoj fazon. Bilo je to omiljeno mesto na kome si mogao da doživiš nešto što drugde nisi mogao – da budeš važan po nečemu. Mladi muzičari koju su tamo počeli da se okupljaju u vremenima kad su urednici programa postali Nebojša Pajkić i Moma Rajin (od 1978), bili su spremni da daju mnogo toga, ukoliko im se obezbede tada inače retke prostorije za probe i prilike za svirku, što je pomenuti dvojac i uradio, zadužiši nas za pojavu Električnog orgazma, Idola i Šarla akrobate.

U to doba Beograd je bio manji i skučeniji grad, potpuno suprotno od današnje "prestonice noćnog života" – nije bilo pravih rok klubova u kojima se stalno sviralo, postojale su dve radio stanice na kojima si mogao da čuješ savremenu rok muziku (Studio B i Radio Beograd 202), na televiziji su bila samo dva programa, postojao je jedan kafić ("Zlatni papagaj"), sve ostalo su bile stare kafane, imali smo jednu prodavnicu koja je radila celu noć, nije bilo noćnog prevoza, a onaj redovni se polako prekidao posle 23.00. Sa druge strane, međusobno informisanje je cvetalo: momci i devojke su jedni druge stalno obaveštavali šta se bitno novo događa u svakoj oblasti života, a SKC im je dao okvir u kome su mogli da se druže, te su se socijalne mreže i internet tu odvijali - uživo. Tim je važnija bila uloga pojedinaca koji su oličavali »

neki novi pogled na svet - tako su članovi pomenutih grupa okupljenih oko SKC-a funkcionisali kao primeri iz nekog vremena koje tek treba da dođe.

"Novi talas" je u prvi mah bio jasno ideološki. Imao je svoj etos: tačno se znalo da se muzika pravi samo zbog muzike. Znalo se da se ne oblači u skladu sa očekivanjima okoline, nego na svoj način. Znalo se da se nikome ne može verovati, a posebno ne starijima. Slobodno lično izražavanje se podrazumevalo. A nisi morao ni to. Uglavnom nisi morao ništa, osim da budeš tu, jer je već dovoljno teško bilo - biti nešto po svojoj volji.

BEZBRIŽNO BEZNAĐE

Prvi bend za koga smo uopšte čuli da ima koncert u SKC, a da je "novotalasni" i iz Beograda, bio je Električni orgazam - na osnovu imena se odmah znalo da beskompromisno zastupa gorepomenute stavove. Tokom 1980. su postali vidljivi i po natpisima u podzemnom prolazu na Terazijama. Na *Paket aranžmanu* su istresli nakupljenu prvobitnu frustraciju. Ostalo je samo da objave debi album, i oni su to uspeli pre druga dva benda sa iste kompilacije, 27. maja 1981, u produkciji Pika Stančića, za Jugoton.

Uprkos skoro instantnom pogrdnom prozivanju da su "pank" u tadašnjim prototabloidima tipa "Večernje novosti" i "Politika Ekspres", kad se pažljivo presluša, Električni orgazam nam se na istoimenom prvom albumu ukazuje kao postpank, odnosno neka vrsta art-panka, ako bismo želeli da se igramo klasfikacijama: to je i bilo sasvim u toku sa muzičkim zbivanjima 1980/81 – do tad je interesovanje za prvobitan pank rok iščilelo. Omot koji je napravio frontmen i glavni autor Srđan Gojković – Gile, bio je poseban užitak, a njegov kvalitet nikad nije dovoljno istaknut – kolaž na njemu nastao je po ugledu na dadaističke kolaže, te je ovakvo pakovanje dalo neočekivanu dodatnu umetničku poruku, uspostavljajući kopču sa otpadničkim istorijskim avangardama. Na sve to, neke od najvažnijih pesama vodio je vokal klavijaturiste Ljubomira Ljube Đukića, dajući im preko potrebnu uverljivu izluđenost, dok je čak i Giletovo pevanje zvučalo drugačije nego kasnije, sa namernim artificijelnim odmakom od onog o čemu peva, za razliku od uobičajenih pank pevača što su istinski ginuli u svojim pesmama, bez ikakve distance – nema sumnje da je na debiju Električni orgazam pred nama izvodio rok predstavu sa temom stvarnog života u Jugoslaviji.

Zahvaljujući ovome, Električni orgazam je 1981. zaista delovao kao intrigantan evropski postpank sastav, a to što je bio zapravo istočnoevropski samo je dodavalo na istorijskoj težini njihove pojave na globalnom planu. Oni su govorili u ime jednog beznađa, kakvo na Zapadu nije bilo poznato: izgubljeni i bez sumnje iskreni mladi ljudi među soliterima po tek izgrađenim novim blokovima, u nemogućnosti da se snađu u svetu koji napadno glumi optimizam od jutra do mraka, egzistencijalno zbrinuti tako da ne moraju ni da razmišljaju o slobodi izbora – Električni orgazam je zabeležio autentičnu, našu besperspektivnost koju mladi u kapitalizmu nisu poznavali, jer su tamošnja društva bila razvaljena ekonomskom krizom, pa onda i pojavom podivljalog neoliberalizma. To ovdašnje specifično lažno mirno, ušuškano beznađe najbolje su zabeležili Pankrti, Parafi, Šarlo akrobata, ali i rani El Org – ovi poslednji sa posebno paranoičnom jezom, koju su na debi albumu digli do nivoa programskog iskaza.

VEZANI ŽICOM

Postoje tri pesme i jedna himna na albumu *Električni orgazam* koje definišu iskustvo jugoslovenskog novog talasa: pesme su *Krokodili dolaze*, *Konobar* i *Vi*, a himna je *Nebo*. Ova poslednja počinje marševskim bubnjevima i ne zaustavlja se, oni cepaju bubne opne dok ne narastu u eksploziju nadahnutog soliranja na klavijaturama preko ritma koji melje sve pred sobom. To je preteći zvuk kog si u tom trenutku mogao bilo gde da pustiš i da svima iste generacije bude jasno o čemu se u pesmi radi. Reči nas vraćaju u revolucionarni patos ili čak sentiment *Krvave bajke*: "moje su nebo vezali žicom" i nastavlja sa "al' ne dam ja svoje ideale". *Nebo* je naravno naivno, ali istinito, jer šta smo drugo osim naivnosti i vere imali u sudaru sa lažiranom stvarnošću oko nas? Kao nekakav izveštaj iz Orvelove *1984.* koja nikad neće proći, ona nam poručuje da ličnu slobodu moramo sačuvati, bez obzira na to što sistem pokušava da zgazi svakog pojedinca, na razne ružne načine. Siguran sam da je svako iz tog doba poneo isti utisak.

I ostale pesme govore o stalnom okršaju sa okolinom. *Konobar* bi bio šaljiva anegdota o "konobaru koji nas mrzi" i ne želi da primi narudžbu (česta pojava u to vreme, ako ste dopustili sebi da izgledom malo odudarate, a sedeli ste u kafani) – da nema benda koji besno grize i tutnji svoj ritam kao da ga progone vuci. Stilizovani pank *Vi* se savršeno uklapa u naraciju o otuđenosti kao drugoj dimenziji stvarnosti u kojoj živi masa običnog sveta, ali ne i naš glavni junak. Konačno, iskaz kog su svi upamtili bila je antiutopijska *Krokodili dolaze* – s pravom, jer je, uostalom, u pitanju prva rok pesma koja beleži da

ovde kod nas neko nekog "vodi iz slobode". Rani Električni orgazam imali su ingeniozna minijaturna zapažanja iz gradskog života, skoro u formi skeča za koga ne znamo da li je stvarno smešan ili jeziv, pa su *Konobar* i *Krokodili dolaze* ispunjeni u jednakoj meri otkačenim humorom i neotklonjivom zebnjom što se proteže i ostatkom albuma, a

tako nešto nećemo sresti kod Pankrta, Parafa, pa ni Šarla akrobate. Ostatak ploče donosi niz numera srodnih u gorkoj antimalograđanskoj duhovitosti, kao što su *Fleke*, *Voda u moru*, *Umetnost*, *Pojmove ne povezujem*, te sad ponovo aktuelna, zagonetna *Infekcija*. El Org je na debiju ukrstio socijalnu fantastiku i socijalnu kritiku da bi dobio realan opis poremećenog stanja stvari, u kome svaka vrsta laži, foliranja, prevare, pa i nasilja, ima prednost i prođu, u jednom društvu koje je uvek bilo spremno da popusti pred svakim zlom, samo da zaštiti svoj komfor. U vreme novog talasa ovo je bilo skroz provaljeno, kao sudbinska boljka južnoslovenih naroda – sklonost da se poklekne pred gadošću, da bi se spasao opšti *status quo*.

Drugu važnu istinu govori nam naslovna kompozicija *Električni orgazam*, uvodeći nas u atmosferu dehumanizacije, što je opis onoga u šta je El Org verovao da se svet pretvara. I po toj poruci su bili podudarni sa glavnim umetničkim tokovima svog doba: teskobna atmosfera debija Električnog orgazma odgovarala je pogledima tada važne grupe Magazine, kao i nešto mlađih mančesterskih sugrađana Joy Division. Zvuk benda jednako je "svetski", ali originalan u okviru žanra – obeležavaju ga Giletov ekspresivni glas, *arty* gitare Ljubomira Jovanovića Joveca, bas i izuzetna pojava Marine Vulić, kao prve dame u nekom novotalasnom bendu, te Ljubine vrtoglave solaže na klavijaturama što nose podsećanje na The Doorse, ali i The Stranglerse, verovatno najuticajniju novu grupu u Beogradu tog trenutka. Sa prvim albumom Električnog orgazma dobili smo odloženo svedočanstvo o tome kako su mladi "new wave" autori živeli i razmišljali u Jugoslaviji: kao da smo deo sveta – jedan na svoj način mračan deo mračnog sveta – ali njegov deo.

OBAVEZNA SREĆA

Sve to zajedno prvi put je na našem jeziku jasno govorilo o životu neke izopštene omladine, koja ne može da se snađe u društvu, i koja je otpadnička u odnosu na to kako živi većina. To je ključni pomak kog su unutar ovdašnje popularne muzike učinili novotalasni bendovi, promenivši paradigmu. Do tad je opšte mišljenje bilo da naši proizvodi nemaju šta da traže u konkurenciji sa svetskim, odnosno poredili smo se onako provincijski po principu "Točak svira kao Hendrix, pa možda i bolje nego on". Ono što je pravljeno kod nas po pravilu se preziralo, jer nije bilo "original" sa Zapada – i nije, dok god je na idejnom nivou bilo njegova isprazna kopija, pošto o rokenrolu kao sinonimu pobune kod nas nije bilo reči. Ali "new wave" je doneo potpuno drugačiji stav – njegov pristup je bio: baš zato što kod nas nema ničega, o tome pevamo i govorimo. On je prvi put opisao to osećanje izašlo iz potpune praznine, verno ga zabeleživ̄ši u novotalasnim pesmama - velika zasluga pomenutih bendova jeste u tome što su sačuvali uspomenu na zemlju gde je vladajuća partija gajila bezvazdušni prostor u kome su ljudi imali zadatak, čast i obavezu - da žive zauvek srećni. Tek u odmaku od te dogme konačno je stvoren naš "originalni" jezik rokenrola.

Svi ti heroji novotalasnih pesama, pa i na debiju Električnog orgazma, stoga su ljudi bez prošlosti i budućnosti - dolaze ni iz čega, žive u vakuumu bez lične perspektive – tačno takav je bio život odraslih u SFRJ. Skraćen, plošan, jednodimenzionalan, u njemu se već dugo tokom sedamdesetih nije videla nikakva budućnost, što je osećaj kog je Titova smrt samo pojačala. Borba je bila moguća samo na ličnom planu, za lično oslobođenje: i zato postoji pesma kao što je *Nebo* – u njoj su teze obrnute, slogane koji su bliski revolucionarnoj retorici izgovara usamljenik što se upravo u socijalističkom sistemu bori za svoju slobodu, koje za njega nema, jer je ugušena sveprisutnom propagandom gde se sloboda samo proklamuje. Jezik Titove Jugoslavije znao je kako da udavi sve drugačije, ukoliko se naredi.

Zato je pojava prvog albuma Električnog orgazma zaista bila revolucionarna. Nije bilo ničeg sličnog u našoj popularnoj muzici do tog trenutka. Nije bilo tog toliko drugačijeg jezika. Nije bilo te slike sveta u kojoj bi bilo moguće da ljudi kod nas žive na jedan drugačiji način nego što je to dopušteno. Nije bilo omladine koja je javno i neskriveno imala stav drugačiji od propisanog.

Električni orgazam stoji svojom hrabrošću zajedno sa Pankrtima, Parafima i Šarlo akrobatom, kao ravnopravan izraz jugoslovenske drugačijosti koja se tek rađala. Ona je postojala tokom osamdesetih kroz rokenrol i omladinsku štampu, lagano se razvijajući, da bi bila podlo ubijena tokom devedesetih, čiste pljačke radi – kako nam je svaki dan sve jasnije.

Bez obzira na to što niko od nas nije hteo da bude sam kad su krokodili rešili da dođu, bili smo na kraju sasvim sami.

I još uvek smo. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

IMA LI OPOZICIO

Prinudno prizemljenje Rajanerovog aviona u Minsku zarad hapšenja beloruskog opozicionara Romana Protaseviča izazvalo je talas osuda "poslednjeg diktatora u Evropi" zbog "otmice aviona jedne članice EU" i uvođenje sankcija Belorusiji. S tim što prinudno prizemljavanje putničkog aviona i nije baš bio neki presedan

U nedelju 23. maja pilot aviona 4978 kompanije Rajaner koji je leteo iznad beloruskog vazdušnog prostora od Atine do Vilnjusa, od kontrole leta u Minsku dobio je alarmantno obaveštenje: "Imate bombu u avionu."

Kada je u 13 sati pilot saopštio putnicima samo to da mu je savetovano da leti za Minsk, sve u vezi sa tim upozorenjem je izgledalo čudno. Zašto bi avion trebalo da sleti u Minsk kada je aerodrom u Vilnjusu bio mnogo bliži?

U tom trenutku je "26-godišnji beloruski opozicionar u egzilu Roman Protasevič izgledao potpuno potresen i prestravljen. Posada je pozvala sve da sednu, ali je on ustao i vikao: 'U avionu imamo političku izbeglicu, ne možemo sleteti u Minsk!'" Obukao je jaknu i preko glave navukao bejzbol kapu. Nadao se da ga neće prepoznati, piše nemački magazin "Špigel".

Kada je avion kompanije Rajaner sleteo u Minsk, policajci su pregledali, a policijski psi njušili putnike i prtljag. Nakon sedam sati duge procedure, beloruske vlasti su uhapsile dva putnika, ali tek nakon što su prošli carinsku i graničnu kontrolu za poletanje iz Minska: Romana Protaseviča i njegovu devojku Sofiju Sapegu, državljanku Rusije sa stalnim boravištem u Belorusiji, studentkinju Evropskog humanističkog univerziteta u Vilnjusu koji se tamo preselio iz Minska.

ČIKAŠKA KONVENCIJA

Generalni direktor Rajanera nazvao je incident "otmicom koju finansira država". Nije je bilo.

Džon Bajerli, koji je trideset godina kao vazduhoplovni pravnik i glavni vazduhoplovni pregovarač radio u Stejt departmentu, protumačio je za "Atlantik" da se Belorusija ponašala bezobrazno, ali možda ne i nelegalno. Jer, Čikaška konvencija o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu iz 1944. već u prvom članu podržava teritorijalni suverenitet zemlje nad kojom se leti. Taj suverenitet uključuje i pravo zemlje da naredi da se prizemlji avion koji se nađe u njenom vazdušnom prostoru. Nisu nabrojane okolnosti u kojima to može da čini.

Član 3bis Čikaške konvencije jasno dozvoljava državama da presreću avione, ali kaže da "bezbednost vazduhoplova ne sme biti ugrožena" i zabranjuje "upotrebu oružja" protiv civilnih vazduhoplova. Taj član 3bis dodat je konven-

...NARA U AVIONU

"BOMBA" U AVIONU: Prizemljen Rajanerov vazduhoplov, Roman Protasevič i demonstracije u Berlinu povodom njegovog hapšenja
Fotografije: AP Photo

ciji nakon što je Sovjetski Savez oborio avion 007 korejske vazdušne linije, koji je 1983. zalutao u sovjetski vazdušni prostor a Sovjeti su pogrešno zaključili da je u pitanju američki špijunski avion. Ubijeno je 269 ljudi.

"Da je beloruski avion otvorio vatru ili ispalio raketu na avion Rajanera, to bi bilo nezakonito, bez obzira da li bi pogodio ili promašio", protumačio je Bajerli. Ali pošto lovački avion nije pucao – čak ni ispalio pucanj upozorenja, poput onih koji su ostali neopaženi pre nego što je srušen korejski avion – Belorusija je mogla da tvrdi da je ostvarila svoja prava na suverenitet i pridržavala se člana 3bis.

NIKAKO PREKO SIBIRA

Američki magazin "Atlantik" konstatuje da je incident sa Rajanerom ipak bio "đavolski", a ono što ga čini posebno đavolskim je to što je Belorusija uspela da ga izvede, a da prema međunarodnom pravu nije prekršila svoje sporazume. Kada leti nad stranom zemljom, do sada je većina ljudi smatrala da ostaje desetine hiljada stopa iznad neprijateljske teritorije, odnosno da nije podložna prisiljavanju i hapšenju. U budućnosti, ako se beloruskoj prevari dozvoli da opstane, putovanje avionom se neće razlikovati od vožnje vozom, sa svim zemaljskim pravnim rizikom koji ono za sobom povlači.

I druge zemlje će se zapitati mogu li izvesti sličan trik – i možda ne samo sa svojim građanima uteklim domaćom organima reda i bezbednosti. Tu "Atlantik" na osnovu "beloruske podvale" još malo raspaljuje sveprisutnu američku rusofobiju, podgreva sumnju da bi predsednik Vladimir Putin mogao bez napora da izmisli izgovor da prizemlji avion u kojem bi bili Amerikanci koje smatra neprijateljima, ako bi bili dovoljno glupi da lete iz (recimo) Njujorka u Delhi, ili iz Los Anđelesa u Singapur, a da pritom ne provere da slučajno ne lete preko Sibira ili ruskog Dalekog istoka.

Toga bi, piše "Atlantik", mogao na primer da se pribojava suosnivač Hermitidž kapital menadžment fonda Bil Brauder koji je od 1995. do 2007. bio najveći inostrani investitor u Rusiji, a koga je 2013. ruski sud optužio za poreske mahinacije teške nekih 230 miliona dolara, a on postao najžešći Putinov kritičar. Njegov advokat Magnicki umro je u ruskom zatvoru, na osnovu čega su SAD uvele Rusiji sankcije. "Atlantik" u nabrajanju ne propušta ni bivšeg ambasadora SAD Majkla Mekfola, oštrog kritičar Putina koji ga je jednom pomenuo kao Brauderovog saučesnika, a ni savetnik za nacionalnu bezbednost Džon Bolton, proglašen za personu non grata u Rusiji, nije izostao na tom spisku.

HRONIKA PRIZEMLJAVANJA

Mada se iz preneraženih reakcija to ne da zaključiti, događaj u Minsku i nije neki presedan.

Rusi su već imali takva iskustva sa Amerikom. Privatni avion Galfstrim-V bivšeg zamenika ruskog ministra finansija Andreja Vavilova leteo je 2004. iz Moskve u severnoameričko skijalište Aspen. Kada je bio iznad Floride, po nalogu saveznog tužioca za okrug severne Kalifornije kontrolor je naredio pilotu da »

odmah sleti, a dva lovca su poslovni avion sprovela do aerodroma Palm Bič. Vavilov je više od četiri sata svedočio u slučaju bivšeg ukrajinskog premijera Pavela Lazarenka koji je optužen za krađu 700 miliona dolara i pokušaj pranja novca u Sjedinjenim Državama i u avgustu 2006. osuđen na devet godina zatvora.

Mnogi su se, pa i Putin u razgovoru s Lukašenkom, setili kako je julu 2013. u Beču prinudno sleteo avion predsednika Bolivije Eva Moralesa koji je poleteo iz Moskve, gde je bio na forumu zemalja izvoznica gasa. CIA je posumnjala da je u avionu bolivijskog predsednika njen bivši spoljni saradnik Edvard Snouden, koji će kasnije dobiti azil u Moskvi. Vlasti Francuske, Portugalije, Italije i Španije odbile su da mu obezbede vazdušni prostor. Iz Bolivije su poručivali da se Evropa "ponaša kao kolonijalna sila". U Beču su austrijske vlasti proverile putničke dokumente i uverile da Snouden nije u avionu. Predsednik Austrije Hajnc Fišer je došao na aerodrom da ublaži problem susretom sa svojim bolivijskim kolegom, koji je potom nastavio let.

Pomenuti stručnjak u "Atlantiku" u tom slučaju iznosi nategnuto tumačenje da pošto se Morales nalazio u državnom avionu, a ne u civilnom, Čikaška konvencija nije primenjena i Austrija je iz bilo kog razloga mogla da zahteva da avion sleti.

Ima mnogo primera prinudnog prizemljavanja. Nakon što su palestinski teroristi oteli brod za krstarenje Akile Lauro, ubili starijeg američkog Jevrejina i bacili njegovo telo u more 1985, egipatska vlada je unajmila avion Egiptera boing 737 da otmičare preveze na sigurno u Tunis. Sjedinjene Države su presrele taj avion iznad Sredozemnog mora i zapretile da će ga oboriti ako ne sleti u NATO bazu na Siciliji.

Avionu kompanije Belavija je 21. oktobra 2016. na redovnom letu Kijev–Minsk bilo ostalo do granice samo pedesetak kilometara kada je ukrajinski dispečer naredio pilotima da se vrate u Žuljani, odakle su poleteli. Zaprećeno je da će borbeni avioni biti podignuti radi presretanja, ako se ne povinuju. Avion sa 136 putnika se vratio, da bi ukrajinski bezbednjaci pretresli jermenskog državljanina Armena Martirosjana koga su sumnjičili da je pripremio destabilizaciju zemlje. Nisu ništa pronašli, sastavili su zapisnik i pustili ga da nastavi let.

U oktobru 2012. tursko ratno vazduhoplovstvo je prisililo sirijski avion sa 35 ljudi, uključujući 17 Rusa, na putu od Moskve do Damaska, da sleti na aerodrom u Ankari. Razlog je bila sumnja da se u teretnom prostoru nalazi oružje. Nisu našli ništa.

Izraelsko ratno vazduhoplovstvo je 1973. prisililo jedan libanski avion da sleti zbog sumnje da se na njemu nalazi jedan od najradikalnijih lidera Narodnog fronta za oslobođenje Palestine, Džordž Habaš. Habaš nije bio među putnicima.

TRIK, NARAVNO

Naravno da je pretnja bombom bila trik, piše američki magazin "Atlantik". Belorusija tvrdi da je Hamas e-poštom obavestio nacionalne aerodrome u Minsku, Vilnjusu i Atini da će, ako Evropska unija "ne uskrati podršku Izraelu u ratu" u Gazi, aktivirati bombu u avionu i pobiti učesnike Delfijskog ekonomskog foruma. Samo što je većina učesnika foruma odletela kući više od nedelju dana pre incidenta u Belorusiji.

Pozivajući se na provajdera elektronske pošte Proton Technologies AG, Rojters javlja da je ta pretnja stigla 24 minuta nakon što je kontrolni toranj u Minsku o opasnosti obavestio posadu aviona. A i Hamas je porekao da ima ikakve veze sa bilo kakvom pretnjom bombom. Lukašenko će kasnije reći: "Hamas, ne Hamas, u avionu je bio terorista i ja sam mogao da naredim da se avion prizemlji."

DRŽAVNI UDAR U KAFANI

Beloruska opoziciona liderka Svetlana Tihanovska se sa skupa u Atini vratila u Vilnjus 16. maja direktnim letom kompanije Rajaner, koji je takođe prošao iznad beloruskog vazdušnog prostora.

Let Tihanovske nije preusmeren, Lukašenko nije poslao borbeni avion, niti su kontrolori letenja u Minsku upozorili na navodne bombe. KGB se iz nekih razloga odlučio da nedelju dana kasnije izvede specijalnu operaciju hapšenja Romana Protaseviča, kada se vraćao iz Atine, gde je slikao Tihanovsku pored Akropolja sa kosom koja se vijori na vetru, pa u Grčkoj s devojkom ostao još nedelju dana.

To je rezultiralo najglasnijom antizavereničkom kampanjom nakon što su u aprilu ove godine FSB Rusije i Komitet državne bezbednosti Belorusije u specijalnoj operaciji "suzbili nezakonite aktivnosti" Zjankoviča Jurija Leonidoviča, koji ima dvojno državljanstvo Sjedinjenih Država i Belorusije, kao i državljanina Belorusije Feduta Aleksandra Josifoviča. Tada je objavljen snimak njihovog

HLADAN VETAR SOVJETSKOG SAVEZA: A. Lukašenko i V. Putin; plakat na protestima održanim u Bukureštu, a protiv akta Belorusije
Fotografije: AP Photo

razgovora u jednom ukrajinskom nacionalnom restoranu na Bulevaru Sadovoje koljco u Moskvi s neidentifikovanim beloruskim oficirima (ili agentima) o planiranju "vojnog puča u Belorusiji prema razrađenom scenariju obojenih revolucija uz učešće lokalnih i ukrajinskih nacionalista", kao i fizičke eliminacije predsednika Aleksandra Lukašenka – koji je posle toga doneo ukaz da u slučaju njegove pogibije vlast preuzima beloruski Savet bezbednosti.

Tada se čulo da su zaverenicima navodno stajale na raspolaganju hakovane baze podataka Ministarstva unutrašnjih poslova, KGB-a, Istražnih organa i drugih vlasti. U sadašnjoj fazi te sage se govori da se radi o takozvanoj Crnoj knjizi Belorusije u kojoj su, kako piše petrogradski "Komersant", objavljeni lični podaci zvaničnika i službenika bezbednosti, informacije o zaposlenima u ministarstvu unutrašnjih poslova, sudijama i drugim beloruskim zvaničnicima, čijim porodicama se preti. Odgovornost za objavljivanje tog dosijea se stavlja na teret Sofiji Sapegi.

NOVINAR U AZOVU

Roman Protasevič se kao opozicionar pročuo sa šesnaest godina, kada je u leto 2011. zadržan na "tihom mitingu" u Minsku. Iz policijske uprave je pušten kao maloletnik, ali su o tome obavešteni škola i njegovi roditelji, koji su ga izbacili iz kuće, a majka je navodno čak pokušala da svog sina uvuče u sesiju egzorcizma kako bi "isterala đavola".

Direktorka škole broj 94, u koju je Protasevič odveden nakon izbacivanja iz liceja, Tatjana Mihnova je za RT objasnila da je Romana upisala u završni razred samo zbog dobrog odnosa sa njegovim ocem pukovnikom, šefom odeljenja za ideološki rad na Vojnoj akademiji.

Roman se 2011. pridružio redovima omladinske radikalno-nacionalističke grupe Mladi front i vrbovao maloletnike za protestne aktivnosti. "Policija ga je 2012. zadržala kao administratora društvenih mreža čiji je sadržaj bio destruktivan", kaže novinar Konstantin Pridibailo za RT.

Protasevič je 2014. otišao u Ukrajinu, učestvovao u protestima na Majdanu, pa se navodno na predlog šefa ukrajinske ultradesničarske Nacionalne alijanse Igora Guza pridružio bataljonu Azov, koji su na početku sačinjavali pripadnici radikalno desnih ukrajinskih nacionalističkih i neonacističkih organizacija. Finansirao ih je oligarh Igor Kolomojski, koji je kasnije bio pod nadležnošću ukrajinskog MUP-a. Osnivač bataljona Azov Andrej Bilecki tvrdi da se Roman, zajedno sa Azovom i drugim vojnim jedinicama, borio protiv okupacije Ukrajine, ali da njegovo novinarsko oružje nije bio mitraljez, već – reč.

Provladini ruski i beloruski mediji se upinju da dokažu suprotno. Pišu da Protasevič tvrdi da je samo izveštavao o događajima u Donbasu kao dopisnik Radija Sloboda, ali da je u septembru 2015. u istom mediju objavljen intervju s borcem pod ilegalnim nazivom "Kim" koji je predstavljen kao pripadnik beloruskog odreda Pagonja. "Пагоня", "Potera", je i naslov himne koja je bila popularna tokom protesta u kojoj se kaže da "ako sada ne zaustavite rusku Putinovu hordu, onda naša zemlja (Belorusija) može postati sledeća". Uz intervju je objavljena fotografija na kojoj je bilo sakriveno lice Romana Protaševiča. Nakon njegovog hapšenja 26. maja, beloruski provladin kanal "Žute šljive" objavio je istu fotografiju (sada bez retuširanja). Objavljeno je i više slika koje sugerišu da je on 2015. u Mariupolju sa punom vojnom opremom učestvovao u paradi puka "Azov".

NEXTA

Ne juri beloruski KGB Protaševiča zbog Azova, već zbog toga što smatraju da su protesti u Belorusiji usmeravani pomoću informacija na portalu NEXTA (belorus.: Neko), koji je obaveštavao kuda idu demonstranti, kuda snage bezbednosti, koja je ulica blokirana... Pavel Sverdlov, glavni urednik Euroradija za Belorusiju u kome je Roman radio pre nego što je otišao u Poljsku da uređuje Nextu, kaže za moskovsku "Novu gazetu" da su takve informacije tada bile svuda, na svim kanalima. Ali NEXTA je bila najčitanija tokom letnjih protesta 2020. koji su izbili nakon predsedničkih izbora »

u Belorusiji koje opozicija smatra nameštenim. U oktobru 2020. sud u Minsku je kanal NEXTA kvalifikovao kao ekstremistički. Zbog toga su administratori kanala promenili ime NEXTA u HEXTA.

Početkom novembra beloruski istražni komitet je optužio suosnivača NEXTE Stepana Putila za organizaciju masovnih nereda, sukoba i netrpeljivosti (član 293. Krivičnog zakona Republike Belorusije predviđa kaznu do 15 godina zatvora). Šef KGB-a Belorusije Ivan Tertel je već 26. maja u beloruskom parlamentu rekao da uhapšeni "plaćenički militant", urednik kanala NEXTA Protaševič, daje priznanja o naručiocima i finansijerima i da to izaziva histeriju na Zapadu.

UVOĐENJE SANKCIJA

Hapšenjem Protaseviča i Sapege Lukašenko je još više izolovao svoju zemlju, piše nemački "Špigel" pod naslovom "Lukašenkova osveta". Grčki ministar spoljnih poslova je čitav slučaj nazvao "činom državne piraterije u vazduhu". Poljski premijer je osudio "čin državnog terorizma bez presedana". Američki državni sekretar Entoni Blinken pozvao je na nezavisnu međunarodnu istragu. Izjave o neprihvatljivosti "otmice aviona članice EU" i osude "poslednjeg diktatora u Evropi" prethodile su uvođenju sankcija.

Evropske avio-kompanije više ne sleću u Minsk i izbegavaju vazdušni prostor iznad Belorusije, čija kompanija Belavija ne sleće na evropske aerodrome. "Komersant" piše da samo kineske i ruske aviokompanije poput S7, Pobeda i Aeroflot, kao i privatni i teretni avioni, i dalje koriste beloruski vazdušni prostor. Preporuku o vazdušnoj blokadi Belorusije nije prihvatila Turska.

KRIMSKI LET

Prizemljena Beloruska Belavija pokušava da proširi tržište u Rusiji. Otvorena je, na primer linija za Ufu u Baškiriji. Iako je Lukašenko rekao da će beloruski avioni leteti i prema Krimu, generalni direktor Belavije Igor Čerginec saopštava, kako piše "Komersant", da Belavija još ne planira da obavlja letove za Krim, a da se pitanje može razmotriti ako bude postojalo "političko priznanje Krima" kao dela Rusije.

Sekretar za komunikaciju ruskog predsednika Dmitrij Peskov prethodno je izvestio da Putin i Lukašenko tokom sastanka u Sočiju nisu razgovarali o letovima Belavije na Krim. U martu 2020. Vladimir Putin je nevoljnost Belorusije da obnovi komunikaciju sa Krimom objasnio planovima za izgradnju dobrosusedskih odnosa sa Kijevom. Jedan od razloga možda je i to što je Belorusija domaćin tzv. Minskih sporazuma, a Kijev je proteklih meseci pokušavao da pregovore iz Minska premesti negde drugde, očito sa namerom da se u arbitražu uključe Sjedinjene Američke Države.

Od početka beloruske političke krize u avgustu 2020. Putin i Lukašenko su se sastali četiri puta.

Sa tih sastanaka iza zatvorenih vrata nije bilo vesti o nekim velikim prodorima i senzacijama, već uglavnom o političkoj podršci Kremlja Aleksandru Lukašenku u jeku masovnih protesta u Belorusiji.

U podršku svakako spada i ruski zajam u iznosu od milijardu dolara Belorusiji, čiji državni dug iznosi oko 40 milijardi dolara. Sada je odobrena ranije ugovorena tranša od 500 miliona dolara.

Beloruska strana želi da u što skorijem roku postigne dogovor da cene za ruski gas i naftu budu kao u Smolenskoj oblasti. Trenutno Minsk ruski gas kupuje po ceni od 128,5 dolara za hiljadu kubnih metara. Ako se postigne dogovor o jedinstvenom energetskom tržištu, ovaj iznos će po ruskim domaćim cenama biti 100 dolara za hiljadu kubnih metara. To podrazumeva komplikovano usklađivanje poreskih i carinskih sistema, o čemu s Minskom pregovara ruski premijer Mihail Mišustin.

Prema agenciji RIA Novosti, Putin i Lukašenko najverovatnije traže kompromise o onim problemima koje vlade dve zemlje još ne mogu da reše – o samim "mapama puta" za integraciju, o čemu se rasprava vuče od 2019.

Ukrajinski ministar spoljnih poslova Vladimir Makej u intervjuu "Komersantu" odgovara na izjave kolega iz Ukrajine i Litvanije o tome da se Belorusija približava Rusiji i da to predstavlja opasnost i pretnju za region: "Pa, ovo se događa zahvaljujući vašim sankcijama, a takođe morate biti svesni da će se dogoditi neki duboki tektonski procesi u regionu u vezi sa nepromišljenom politikom sankcija evropskih država." ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

SAD: Pobeda nad koronavirusom

Buđen

Budeći se sporo iz pandemijskog košmara koji je odneo više života nego svi veliki ratovi u kojima su SAD učestvovale, Amerikanci se užurbano vraćaju dugo očekivanoj životnoj normalnosti, obogaćeni jednim novim saznanjem o sebi: možda se u trenucima teških izazova ne snalaze najbrže, ali kada se osveste, niko ne može da se meri sa njihovim kapacitetom za rešavanje problema

Za "Vreme" iz Njujorka

Negde tačno na sredini između bubnjara koji su zaposeli nekoliko klupa i grupe plesača na rolerima u njujorškom Central parku smešten je jedan od novih punktova za vakcinaciju protiv kovida. Uz fanatičan ritam ove spontano okupljene družine, čiji su članovi već u ranim jutarnjim satima sa afričkim tamalama i kolumbijskim tamborama uprtili i doboše, indijanere, tomove i činele da bi satima zajedno uveseljavali sebe i druge, svi oni koji su tokom vikenda izašli da se prošetaju tim delom Menhetna mogli su konačno da prime vakcinu protiv korone, što je donedavno u državi Njujork bilo isključivo privilegija onih koji rade u bolnicama, školama ili domovima za stare.

Isti takvi beli šatori sa obaveštenjima na engleskom, španskom i kineskom, ispred kojih zdravstveni radnici sa osmehom na licu prilaze prolaznicima i zapitkuju ih da li su se vakcinisali, osvanuli su na Tajms skveru, Bruklin bridž parku i Haj lajnu, uz šaljivu poruku gradonačelnika Njujorka Bila de Blazia turistima koji ponovo pristižu u Njujork, da umesto uobičajenih suvenira mogu da ponesu na

je Amerike

PREŽIVELI SMO: Ponovo rade kafići u Njujorku
Foto: AP Photo

svom ramenu nešto što će ih mnogo trajnije podsećati na ovaj grad.

Nakon što je za godinu dana više od trideset hiljada njegovih sugrađana umrlo, a gotovo milion obolelo od kovida, gradonačelnik je konačno mogao sa olakšanjem da otvori dnevnu statistiku "Njujork tajmsa" koja beleži drastičan pad zaraženih, dok je sa prozora Siti hola ponovo mogao da vidi ljude kako bez maski prolaze obližnjim ulicama.

NIKO KAO AMERIKA

Centar za prevenciju bolesti, krovna organizacija Amerike za borbu protiv kovida, nedavno je izdao preporuku da oni koji su vakcinisani mogu bez zaštite na licu da budu na otvorenom prostoru, što je vidljivo čim se dođe do "Anđeline" u Osmoj aveniji. Njujorčani ponovo masovno opsedaju tu donedavno pustu i praznu pekaru, koja je se nalazi na putu onih koji se sa svih strana slivaju na autobusku stanicu Port autoriti, kupuju omiljene krofne upakovane u zelenkaste kutije, odlaze do obližnjeg Brajant parka i jedu ih na travnjaku, gledajući sa nekom toplinom one nenormalno visoke i neprirodno uzane zgrade kakvih nema nigde drugde na svetu.

Istovremeno su svi severni izlazi iz grada prema Konektikatu u petak bili potpuno zakrčeni beskrajnim kolonama automobila onih koji su krenuli da provedu Dan sećanja, koji je uvek bio neka vrsta početka letnje sezone putovanja, u zelenilu Mejna, Nju Hempšira ili Vermonta. Budeći se sporo iz košmara kovida, koji je odneo više života nego svi veliki ratovi u kojima je ova zemlja učestvovala, Amerika se sada užurbano vraća dugo očekivanoj životnoj normalnosti, obogaćena jednim novim saznanjem o sebi: možda se u trenucima teških izazova ne snalazi najbrže, ali kada ponovo stane na noge, shvatajući silinu udarca koji ju je zadesio, niko ne može da se meri sa kapacitetom ove zemlje za rešavanje problema. Od trenutka kada je otišao predsednik koji je govorio o mogućnostima ubrizgavanja sredstava za dezinfekciju u telo, nova administracija roditeljski smirenog Džozefa Bajdena vakcinisala je za kratko vreme više od polovine stanovnika džinovske države.

IMA JEDNA APOTEKA U EJMITU

Istovremeno je, nakon dužeg vremena, zemlja Srbija ponovo privukla pažnju ovdašnjih medija. To nije bilo zbog nerešenog pitanja Kosova, za koje ogromna većina Amerikanaca nema pojma gde se nalazi, zbog neograničene vladavine jednog čoveka za koga je čula šačica onih koji se još uvek profesionalno bave Balkanom, ili bliskih veza sa Rusijom i Kinom ili evropskih integracija. CNN i PBS su preneli da stanovnici naprednih evropskih zemalja kojima Srbija želi da se pridruži, dolaze u prestonicu ove ruskokineske saveznice da prime vakcinu protiv korone, što velikom broju Amerikanca zvuči paradoksalno, ali i nekako blisko, jer je i u nekim ovdašnjim državama gde vreme, kao u dalekom Beogradu, teče nekim svojim tokom, ponuda vakcina od početka bila veća od potražnje. Naravno, građani zapadnih obala Masačusetsa ili Road Ajlenda nisu pre nego što je krenula masovna imunizacija kupovali avionske karte da bi primili vakcinu u Misisipiju ili Alabami, ali ako ste prethodnih nedelja posetili neku od tih država ili susednu Luizijanu, pretraživač Centra za kontrolu i prevenciju pokazivao je da ste na pravom mestu.

U malenom Ejmitu, gde se na ulicama još uvek mogu videti kamioneti neznatno mlađi od onih iz "Gradića Pejtona",

»

UTAKMICE KAO NEKAD:
Hokejaška utakmica u Bostonu pred punim gledalištem
Foto: AP Photo

sajt otkriva da se Moderna mogla primiti na dva mesta. Ljubazni glas medicinske sestre na Infektivnom odeljenju lokalne bolnice odgovora da vakcina ima dovoljno, ali da ih daju samo četvrtkom. Ako nije četvrtak, žao im je, ali tu nema pomoći, čuli su da ima neka lokalna apoteka koja vakciniše ljude i drugim danima. I zaista, u jednoj od centralnih ulica, gde se starosedeoci po šeširima nalik onim iz kaubojskih filmova razlikuju od onih koji su se tu doselili kada više nisu mogli da rade i zarade tamo gde su prethodno živeli, a nisu uštedeli dovoljno da se nastane na Floridi ili u Džordžiji, postoji jedna takva apoteka.

PALJENJE MASKI NA ROŠTILJU

U levom delu se izdaju lekovi, desno se prodaje hrana, napred su jedan do drugog poređana tri uredna i prazna stola. Na svakom od njih papir sa informacijama o kovidu, olovka pričvršćena koncem i obrazac o vlastitom zdravstvenom stanju koji valja popuniti, što se uvek uzima krajnje ozbiljno, jer niko ne želi da se povlači po sudovima nakon pružanja medicinskih usluga koje mogu da krenu po zlu. Ako nosite naočare, neće vas pustiti da odete iz ordinacije dok ih ne stavite na nos onako kako treba, kada pređete prag, možete da ih okrenete i naopako ako vam se to sviđa, nije ih briga; ukoliko koristite kontaktna sočiva, morate da dokažete na licu mesta da umete da ih stavite i skinete, ili vam ih neće izdati, bitno je da ne možete nekoga da tužite što ste, daleko bilo, povredili oko neukim rovarenjem prstima.

Vaše ime sa obrasca o zdravstvenom stanju se, uz više ili manje muke sa sricanjem i nemalim čuđenjem nad tim šta je ime, a šta prezime, ukoliko ste došli iz nekog drugog sveta, upisuje u centralni registar, dobija se maleni beli karton sa podacima o primljenoj vakcini, a nakon obaveznih petnaest minuta čekanja, da bi bili sigurni da se zbog Moderne nećete sručiti na pod, možete napolje na vrelo sunce Luizijane.

Za to vreme u apoteku ulaze i iz nje izlaze i oni sa šeširima, i oni bez njih, ali niko ne zastaje kod stolova za vakcinaciju, pridošlice su prihvatile uverenja lokalnog stanovništva kako je sve to jedan veliki eksperiment političkog establišmenta iz Vašingtona i tehnoloških giganata silicijumske doline u kome ne žele da učestvuju. Napolju baš niko ne nosi masku, što je bilo uobičajeno u svim gradovima, tako da je preporuka Centra za kontrolu i prevenciju bila kucanje na otvorena vrata onih koji su najave predsednika Bajdena da će Dan nezavisnosti moći da proslave uz barbikju, dočekali simboličnim paljenjem maski na roštiljima. Kao da se vreme, kao i u Srbiji, za koju su prvi put čuli dok su se trudili da pravilno poređaju slova imena nekoga ko je odatle zalutao u njihov gradić, zaustavilo u nekim davnim danima – ispred pojedinih kuća se i dalje vijore zastave Konfederacije.

GRANICE SLOBODE

Nakon prve vakcine, sve je mnogo lakše. Čak i u turističkim mestima poput Savane, gde su u Džordžiju na prolećni odmor pohrlili oni sa severa željni sunca, ali i stanovnici Floride kojima se smučilo prejako sunce, mesta za vakcinaciju je nakon obavezne četiri nedelje čekanja za drugu dozu bilo u marketima, apotekama, bolnicama i kod lokalnih lekara, potrebno je jedino da se prethodno zakaže termin za vakcinaciju. Bez toga ništa ne vredi, to je jedno od pravila ovdašnjeg života, bez obzira da li idete kod automehaničara, frizera, lekara, bankara ili kupujete novi telefon. Ako baš hoćete da, na primer, date hiljadu i trista dolara za novi ajfon u Njujorku, to neće biti baš tako lako i jednostavno kao što se čini. Mora prvo da se zakaže odlazak u prodavnicu, a kada se dobije slobodan termin, u redu na ulici biće još mnogo onih koji se bore da potroše ono što su teško zaradili, dok ih prodavci umiruju rečima da će stići na red u okviru tih petnaest minuta koje im je Epl velikodušno podario.

Fajzer ili Moderna mogli su da se prime u Savani, koja neobično podseća na engleske gradove, čak i ako na licu mesta zatražite termin već sutradan. Naravno, ponovo se prolazi kroz identična pitanja o istoriji bolesti, ali bez toga sigurno će vas vratiti sa vrata. Možete da idete na džoging u gaćama u kojima ste upravo ustali iz kreveta, ili nosite naočari naopako, niko neće obratiti ni najmanju pažnju, ali se sigurno nećete vakcinisati pre nego što je Centar za prevenciju bolesti napisao da to sme da se uradi. Sloboda i ovde ima svoje granice.

Tako je Amerika nakon jedne od najtežih godina u novijoj istoriji, bilo da je reč o rekordnoj nezaposlenosti ili teškoj ekonomskoj krizi, na kraju počela da izlazi iz mračnog doba kovida. Od toga da nije bilo maski, sredstava za dezinfekciju ili toalet papira, došlo se do tačke da vakcina može da se primi na svakom koraku bez čekanja i plaćanja. Bilo šta što je besplatno, pogotovo ako od toga zavisi život, ovde nije mala stvar, jer zdravstveni sistem nema previše milosti prema onima kojima je neophodna pomoć lekara. Ako nemate osiguranje, rutinski pregled je oko sto pedeset dolara; ako imate osiguranje, verovatno ćete opet platiti bar nešto. Koliko, zavisi od vrste osiguranja.

TRAJNE POSTPANDEMIJSKE PROMENE

Neki od onih koji su na Floridu došli sa Balkana izračunali su da im je jeftinije da kupe avionsku kartu do Srbije i posete stomatologa, nego da idu kod zubara u Majamiju. Kada nisu mogli do Beograda

zbog korone, išli su u Čikago onim jeftinim letovima za četrdeset dolara iz obližnjeg Fort Loderdejla u sumnjive ordinacije pojedinih zemljaka koji rade legalno kao stomatološki asistenti za sedamnaest dolara po satu u novoj domovini, da bi nakon radnog vremena, iscrpljeni i slomljeni, popravljali zube po svojim kućama iz kojih, inače, putuju svakog dana više od sat kolima do novih radnih mesta. Usput, samo nešto malo manje zarađuju i radnici u Americi. Amazon plaća petnaest dolara po satu onima koji pakuju kutije, radi se deset sati, četiri dana u nedelji, ko hoće može da dolazi na posao svaki dan, jer se veliki broj onih kojima je to tokom pandemije postala jedina prodavnica više nikada neće okrenuti starim navikama da vuku kese iz supermarketa.

Neće se vratiti na prethodno stanje ni mnoge druge stvari. Mnoge banke su zatvorile filijale i ostavile na ulicama samo automate za podizanje novca, dok se o svemu ostalom što vam je potrebno dogovarate sa mašinama preko telefona. Nemali broj onih koji su počeli da rade od kuće bili su prinuđeni da trajno pretvore delove stanova u kancelarije, baš kao što su prethodno počeli da koriste vlastite automobile da zarađuju preko Ubera ili iznajmljuju slobodne sobe preko Airbnbija.

Beskrajno optimistični, pragmatični i vredni, Amerikanci se nikada ne žale na te promene, čekajući jedino da se vrate neke druge stvari koje im mnogo više znače. Da ponovo budu srećni, spokojni i zadovoljni što su ručali u restoranu sa prijateljima, hodali nekoliko milja, trčali, bili u teretani ili razgovarali telefonom sa članovima porodice koje su poslednji put videli kada su napustili rodnu kuću nakon srednje škole, jer im se čini da su na taj način ispunili neki važan društveni zadatak koji se od njih očekuje. Ne mari što ti socijalni kontakti često ostaju na površini bez suštinskog interesovanja za tuđe reči ili vlastita osećanja, ali bar ponovo mogu bez maski da pokazuju svoj blistavi osmeh, jer im je njihova zemlja pružila mnogo više od toga što ne moraju da idu kod zubara u Luizijanu, gde će se samo mučiti da razumeju jedni druge. ¶

SLOBODAN KOSTIĆ

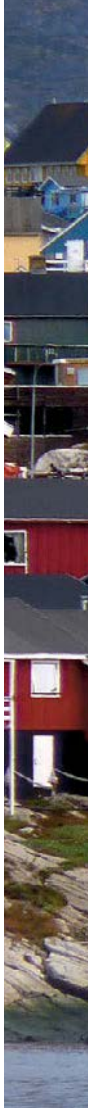
Groznica za zaleđenim blagom

Devedeset odsto najvećeg ostrva na svetu Grenlanda prekriveno je glečerima i ledom. Poslednjih godina ostrvo se našlo u središtu pažnje velikih sila zbog retkih minerala koji se nalaze pod ledom koji je počeo da se topi. Nova vlast ekološke levice na Grenlandu opire se kineskom prodoru ka nalazištima rudnog bogatstva, pre svega uranijuma, ali teško može da se suprotstavi evropskim i američkim planovima o eksploataciji svog "zaleđenog blaga", takozvane "retke zemlje". Što se led zbog klimatskih promena brže topi, to su veći apetiti velikih sila za ekstrakcijom i eksploatacijom grenlandskih metala i minerala

Postoji mogućnost da se tri najveća glečera na Grenlandu otope brže nego što je to do sada bilo predviđeno. Najnovija istraživanja koja su zasnovana na starim fotografijama i podacima pokazuju kako je tokom 20. veka nestajao led sa ta tri glečera. Podaci su obeshrabrujući: računa se da je jedan od tri glečera izgubio više od 1.500 milijardi tona leda od 1880. do 2012. godine, a druga dva 1381 milijardu tona i 31 milijardu tona od 1900. do 2012. A što se grenlandski led brže otapa, to se više otvaraju apetiti raznoraznim svetskim rudarskim kompanijama i njihovim matičnim državama koje se utrkuju da što pre dođu do što većeg parčeta torte umešene od neprocenjivog mineralnog bogatstva koje je pod njim zakopano.

Kao rezultat ogromnog otapanja grenlandskog leda, nivo okeana je do sada porastao za više od 8 milimetara. Specijaliste »

ŠARENILO TMURNOG SEVERA: Grad Iluisat
Foto: Panoramio

UN za klimatologiju procenjuju da bi do kraja 21. veka zbog otapanja leda nivo mora mogao da poraste od 30 do 110 centimetara, u zavisnosti od količine emisije štetnih gasova i povećanja klimatskog fenomena nazvanog "staklena bašta".

Na osnovu dosadašnjih istraživanja i klimatskih modela koji simuliraju najpesimističniji scenario, otapanje tri pomenuta glečera moglo bi da prouzrokuje porast nivoa okeana od 9,1 do 14,9 milimetara do 2100. godine. S druge strane, tokom istog perioda više od polovine Grenlanda moglo bi biti oslobođeno ledenog pokrivača, što bi umnogome olakšalo rad rudarskih kompanijama koje žele da se dokopaju ogromnih prirodnih resursa i rudnog bogatstva ove oblasti.

OD RIBE DO RETKIH METALA

Ostrvo Grenland, koje je od 1721. godine autonomna oblast koja pripada Danskoj, prostire se na 2.168.086 kvadratnih kilometara i ima samo 56.000 stanovnika sa stalnim boravkom. Autohtoni Inuiti (Eskimi) su se u velikoj meri izmešali sa Dancima, Norvežanima i drugim Evropljanima. Ekonomija Grenlanda uglavnom se oslanja na subvencije Kopenhagena u iznosu od 600 miliona evra godišnje, jer je trenutno jedini izvor prihoda ribarstvo koje čini 90 odsto izvoza. Po svemu sudeći, stvari se menjaju, jer rudarska industrija zagreva svoje motore. Sprema se da krene u eksploataciju pre svega uranijuma, ali i drugih retkih metala i minerala, mada niko ne može sa sigurnošću da utvrdi sa koliko tačno uranijuma Grenland raspolaže. Procenjuje se da samo nalazište Kuanersuit raspolaže sa oko 290 miliona tona uranijuma. Neki analitičari predviđaju da bi Grenland mogao postati peti najveći izvoznik uranijuma na svetu, što bi mu donosilo prihod od 20 milijardi dolara godišnje. Problem sa vađenjem prirodnog uranijuma je u tome što mora veoma pažljivo da se ekstrahuje, pošto je proces izuzetno toksičan za zemlju i vodu i može trajno ugroziti živote budućih generacija.

Grenland bi mogao da proizvodi 25 odsto svetskog tržišta lantanida, tj. retkih hemijskih elemenata poznatim pod nazivom "retka zemlja". Ležište Kvanefild odavno privlači pažnju geologa i velikih rudarskih kompanija. Osim što je prepuno prelepih stena, poput ružičastog tugtupita ("krv irvasa"), ispod zemlje je pronađeno i više od 200 retkih metala. Među njima ima čak 15 onih koji nisu pronađeni nigde drugde na svetu. Radi se o sirovinama neophodnim za nove tehnološke proizvode, poput mobilnih telefona, aeroturbina i električnih vozila.

Kina u ovom sektoru skoro da ima globalni monopol – kontroliše udeo od 85 odsto proizvodnje, a ima i prednost u odnosu na konkurenciju jer na svom tlu poseduje bar 37 odsto globalnih naslaga i rezervi "retke zemlje". Sjedinjene Države i druge svetske sile čine sve što je u njihovoj moći da ograniče monopolski udeo Kine u ovim rudama od svetske strateške važnosti. Naravno, ovde treba napomenuti da osim Grenlanda ima još zemalja koje ispod svoje površine poseduju ogromne naslage retkih minerala i metala i mogle bi van svake sumnje postati "Saudijska Arabija" 21. veka kad su u pitanju "retke zemlje", a to su Bolivija i Avganistan.

Grendlansko nalazište Kuanersuit procenjuje se na 10 miliona tona rezervi "retke zemlje" i moglo bi da proizvede 40.000 tona godišnje. Generalno, Grenland ima potencijal da proizvede 20-25 odsto svetske proizvodnje "retkih zemalja", a to ne prolazi neprimećeno ni u Kini ni u SAD, koji bi želeli da imaju kontrolu nad ovim mineralima. Zato nije nimalo slučajan bio neverovatan predlog Donalda Trampa 2019. Kopenhagenu da Amerika kupi Grenland (sličan predlog je imao za Dansku i Hari Truman odmah posle Drugog svetskog rata) za iznos od jedan trilion dolara. Moguće je da mu je iz Danske stigao negativan odgovor i zbog toga što su prošla vremena kada su se arktičke zemlje prodavale i kupovale, kao kada je SAD kupio Aljasku, ali veliko američko interesovanje za Grenland svakako ostaje, posebno kada Amerikanci vide koliko kineske kompanije ulažu u njega.

ŠAMAR KINEZIMA

Na nedavnim lokalnim izborima na Grenlandu održanim 7. aprila 2021. pobedila je stranka ekološke levice, koja se protivi planu eksploatacije "retke zemlje", što je zabrinulo međunarodne rudarske kompanije. Levičarska partija Zajednica Inuita (*Inuit Atakatigit*, ukratko IA) pobedila je na lokalnim izborima sa 37 odsto glasova, istisnuvši vladajuću Socijaldemokratsku partiju Siumut, koja je osvojila 29 odsto glasova. Predsednik IA Mute Egente (34), dok pokušava da formira novu vladu, obećava da će se sledeće četiri godine podrediti potrebama ljudi.

Iako IA nije u potpunosti protiv rudarskih aktivnosti, fokusira se na zaštitu životne sredine. Ova stranka je vodila kampanju za zaustavljanje iskopavanja ruda u Kvanefeldu, gde se pored "retkih zemalja" nalazi i neodimijum, koji se koristi u aero-turbinama, električnim vozilima i borbenim avionima, a koji poseduje mnogo uranijuma. Iako je većina Grenlanđana svesna činjenice da je rudarstvo za njih važna privredna grana i od ogromne važnosti za put ka punoj nezavisnosti od Danske, rudnik Kvanefeld godinama izaziva reakcije i deli vladu i stanovništvo zbog zabrinutosti za životnu sredinu i ekoloških problema koje ova industrijska grana proizvodi. Zato nova grenlandska vlada namerava da zaustavi otvaranje rudnika uranijuma, iako to po svoj prilici neće smanjiti modernu "zlatnu groznicu" zbog 17 retkih metala bez kojih u 21. veku nema tehnološkog napretka, a koji se koriste za proizvodnju visokotehnoloških uređaja – od pametnih telefona i aero-generatora, do svemirskih letelica i najsavremenijih sistema naoružanja.

U nalazištu polja Kvanefeld, pored uranijuma planirano je i vađenje retkih metala kao što su praseodim, neodim, terbid i dispolija, bez kojih nije moguće proizvoditi npr. baterije za električne automobile. Zbog strateške važnosti ovih minerala, jedna australijska kompanija sa kineskim deonicama ne prekida rad u rudniku zahtevajući pregovore sa novom vladom. Po rečima danskog profesora Liselota Odgorda, gostujućeg istraživača na Institutu Hudson, vlada novoizabranog premijera Mute Egdea pljusnula je šamar Kini, koja se nada da će

RPS Audit & Consulting

dobiti pristup eksploataciji retkih metala na Grenlandu. S druge strane, pruža se velika prilika SAD i EU da spreči Kinu, koja gotovo da ima monopol u svetskoj proizvodnji retkih metala, da "igra bez rivala" u ovoj kritičnoj oblasti.

EVROATLANTSKA SARADNJA

Kina kontroliše 85 odsto proizvodnje retkih zemalja i to vešto koristi kao mogućeu "nuklearnu opciju" u trgovinskom ratu sa Sjedinjenim Državama. Ova neravnoteža u kontroli Pekinga nad dragocenim sirovinama, čija cena neprestano raste na svetskom tržištu, veoma zabrinjava Vašington. Novi američki predsednik Džozef Bajden 24. februara 2021. izdao je naredbu da se odmah izvrši sveobuhvatni pregled osnovnih rezervi, uključujuceći retke metale, tako da nijedna zemlja ne može da koristi ove hemijske elemente kao "oružje" protiv Sjedinjenih Država.

Zbog toga se kao nužan za Zapad nameće transatlantski sporazum između Evrope i Sjedinjenih Država kako bi onemogućile Kinu da i dalje ima monopol u ovom privrednom sektoru i da je spreče da eksploatiše "retke zemlje" na Grenlandu. Novoj grenlandskoj vladi se nudi ekološki održiv plan, koji neće uključivati izvlačenje opasnog uranijuma, nego samo "retkih zemalja".

POSTPANDEMIJSKI PRELAZ SA "JA" NA "MI"?

Politički uspon ekološke levice na Grenlandu povezan je sa opštim jačanjem ekoloških, zelenih i levičarskih snaga u Evropi, koja još nije izašla iz pandemije koronavirusa. Građani pokazuju veliku osetljivost na pitanja životne sredine i ozbiljno su zabrinuti zbog pretnji klimatskim promenama. U Nemačkoj ankete pokazuju da su Zeleni vodeća stranka sa 28 odsto podrške, što znači da bi nakon parlamentarnih izbora zakazanim na jesen 2021. Nemačka prvi put mogla da dobije "zelenog kancelara". To bio bio veliki podstrek za sve zelene i levičarske pokrete u Evropi. Evropske ekološke stranke po pravilu su levičarske ili sarađuju sa levicom, pa tako učestvuju u portugalskoj vladi, a u Grčkoj su Zeleni učestvovali u levičarskoj vladi Sirize u periodu od 2015. do 2019. godine. U Hrvatskoj je na lokalnim izborima u Zagrebu levičarski i ekološki pokret Možemo ispreskakao usporeni, socijaldemokratski SDP i evoluirao u autonomno i ozbiljno političko savezništvo levice i zelenih.

U većini evropskih zemalja stranke ekstremne desnice i etno-populizma, odnosno "JA-snage" imale su političku korist od finansijske krize 2008–2009. godine i evrokrize 2010–2013. Ekonomska i socijalna kriza koju je prouzrokovala pandemija koronavirusa izgleda da ide na ruku ekološkim, zelenim i levičarskim političkim strankama, odnosno snagama koje razmišljaju u katergorijama "MI", dok su snage tradicionalnih socijaldemokratskih i desnih partija centra u ozbiljnoj krizi. Čak je i u Americi poraz Donalda Trampa nastao zbog masovne podrške ekoloških i levičarskih pokreta u izboru Džozefa Bajdena. Pitanje je sada da li će ekološke i levičarske stranke iskoristiti ovu istorijsku priliku i odgovornost da preuzmu kormilo, okrenu brod i udalje ga daleko od opasnih stena. ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Umetnička igra

Telo je predstava

Utisci nakon prvog Festivala Sola – koreografije i performansa u Srbiji

"Dok rejvam, o čemu razmišljam? Apsolutno sam ogoljen, ovo je jedan od mojih najosjetljivijih trenutaka na sceni jer pričam nešto posve osobno. Tokom izvođenja predstave sve izlazi vani, sva moja ludost, sve moje gluposti, jedan dobar dio života, sve je unutra, kao nekakva ekplozija mene u kojoj nema laganja. Predstava je rađena iz improvizacije, naravno, sad je fiksna kroz ponavljanja, ali se nije gradila kao koreografija. Komadići malih priča sklapaju se u celinu. Moj dugoročni cilj je da pratim sebe kroz godine, zanima me što će se događati u pedesetima, šezdesetima, dao Bog i sedamdesetima..."

Ognjen Vučinić, čije su ovo reči, zatvorio je prvi Međunarodni festival Sola – koreografija i performans, koji je nedavno održan u Beogradu. Namera pokretača i organizatora ovog festivala, Instituta za umetničku igru, jeste da predstavi umetničke forme svojstvene 21. veku, koje se naslanjaju na istoriju plesa i vizuelne umetnosti, ali su izrasle u nove forme koje odlično korespondiraju sa savremenom publikom i vremenom u kome živimo.

Zar nam je potreban još jedan – očekivano je pitanje s obzirom na brojnost ovdašnjih festivala. Sudeći po izuzetnoj zainteresovanosti za sva četiri programa oba festivalska dana, odgovor je pozitivan. Smatra se da je poslednjih godina solo ples među najprisutnijim modernim formama na svetskoj umetničkoj sceni, a da ga je popularnim učinila mogućnost izvođenja forme koja iskazuje ličnu i umetničku ekspresiju i pobunu, pogotovo što telo, kao pojedinačni glas i solo instrument, ima kapacitet da kreira vidljiv i glasan gest često sa većim efektom nego grupni rad.

Higin, Tamara, Marina, Ognjen

Fotografije: Nemanja Maraš

Festival Sola otvorio je poljski koreograf i umetnik Higin Delimat, koji živi i stvara u Beču, komadom *Pejzaž pre katastrofe*, u Muzeju savremene umetnosti. Njegovo sagledavanje neminovnog uništavanja i propadanja sa kratkim trenucima tišine i mira pred konačan kraj, ispreplitano je dijalozima tela, uma i okruženja. Komad je povlačio paralele između univerzalnih mitova o Atlasu i Sizifu, i savremenog čoveka. Dubinu tišine i olovnu težinu vazduha upotpunio je muzikom poljskog kompozitora Henrika Goreckog, a publika je prisustvovala kraju sveta i neminovnosti koju on predstavlja.

Tamara Gvozdenović, naša umetnica koja živi i stvara u Francuskoj, prikazala je kratak i izuzetno emotivno i intelektualno potentan komad *Tombes*, koji kombinacijom plesa i pozorišta predstavlja refleksiju i spoznaju sopstvene veličine pojedinca i pada koji sledi. Asocijacijama na Danteov *Pakao*, Gvozdenovićeva je dočarala sijaset likova, ličnosti i sopstvenih paklova. Transformacije igrača od agresije, tuge, bola, teskobe i sreće bile su izuzetno upečatljive i uverljive da je na momente podsećala na scene iz filma *Egzorcist*.

Drugi dan festivala počeo je u prostorijama Galerije "Podrum" Kulturnog centra Beograda. Doktorski umetnički rad glumice Marine Bukvički, performans *Ja – lutka* predstavio je svojevrstan omaž Milevi Marić Ajnštajn, baveći se životom naučnice iz neuobičajene vizure. Rad se sastoji iz dva dela, filma i performansa, koji se sinhrono odigravaju i ostvaruju kroz višemedijsku komunikaciju performerke sa auditorijumom (audio, video, film i performans). Bila je to priča o ljubavi i izdaji, o tome šta smo sve u stanju da žrtvujemo da bismo bili prihvaćeni i koja postavlja pitanje "Koliko košta ljubav?"

Festival je zatvorio komad *Rejv(On)* u izvođenju Ognjena Vučinića iz Zagreba (koreografija Aleksandre Mišić i Ognjena Vučinića), na sceni "Raša Plaović" Narodnog pozorišta. Njegova analiza rejv kulture pružila je uvid u lični svet uspomena, ali i u njegovo nastojanje da postane deo zajednice stvarajući vezu sa plemenom kroz ples i telesnost. Struktura i koncept komada inspirisani su Džozefom Bojsom, a pitanja koja je Ognjen Vučinić postavljao svojim telom čak su i kod najapatičnijeg gledaoca izmamila želju za aktivnim političkim angažovanjem. Njegov kostim je bio hibrid uštogljenog muškog odela i radničkog plavog kombinezona, a providni tron vlasti napravljen je od klirita, Ognjenovog histeričnog smeha i besomučnih količina dima. Bio je to maestralni performans. **V. T.**

Ideja je nastala nakon sesije predavanja Aleksandra Ilića, Snežane Arnautović Stjepanović i Dijane Milošević na Institutu za umetničku igru. "Radovi studenata u formi performansa i video-radova inspirisani izložbom Jana Fabra *Praznik malih prijatelja* u Narodnom muzeju, neverovatna i nemoguća umetnička dela nastala u limitiranim uslovima pandemije, naveli su nas na razmišljanje o manifestaciji koja bi podrazumevala izvođenje jednog umetnika u formi koreografije, performansa, fotografije. S obzirom da slični formati već postoje u regionu i kod nas, nije bilo jednostavno doći do originalnog. Ispostavilo se da je festival sola najpogodniji, da je već sam po sebi dovoljno i rečit i određen", kaže profesor Aleksandar Ilić.

U vreme ograničene komunikacije zbog kovida, ovakav format je predstavljao najlakšu organizaciju festivala. Sami su selektovali učesnike, vodeći pre svega računa o kvalitetu i aktuelnosti solo predstave. Važno im je bilo da festival izmeste iz tradicionalnog pozorišnog u neke druge umetničke prostore gde bi igra i performans komunicirali na drugačijem nivou. Aleksandar Ilić kaže da "solo kao forma podrazumeva i potpunu koncentraciju posmatrača – možete ga gledati kao sliku, ali ga istovremeno ne ograničava i ne sputava pa ga može posmatrati i iz više uglova u odnosu na prostor izvođenja. Solo kao forma ostavlja snažan utisak jer komunicira jedan na jedan, umetnik je ogoljen, a publika postaje deo izvođačkog dela. Lično, vrlo sam oduševljen formom sola, a posebno što je ovo njegovo prvo predstavljanje u Beogradu". ¶

SONJA ĆIRIĆ

Gladni galebovi Venecije

Sve ono što je pre pandemije smetalo stanovnicima Venecije, sad im uopšte nije važno – samo da kafići i restorani ne zvrje prazni

Na terasi hotela "Bucintoro", na rivi između Trga Svetog Marka i Đardina, parka u kojem je smešten deo paviljona Bijenala arhitekture, gledam u ostrvo i crkvu San Đorđo Mađore, vaporete koji prolaze i očekujem uključenje u Jutarnji program jedne srpske televizije. Minut pred uključenje, jato galebova i golubova ustremljuje se na ostatke doručka na susednom stolu i ja sam umalo u živom programu bio protagonista nastavka Hičkokovog filma *Ptice*. Kažu meštani da su galebovi i golubovi u Veneciji postali izuzetno razdražljivi i agresivni zato što više od godinu dana nema turista pa je mnogo manje i ostataka hrane ali i onih koji hrane ptice, pa su one, jednostavno, gladne i napadaju sve što im deluje jestivo.

Sličnu scenu doživeo sam dan ranije dok sam se šetao po groblju na ostrvu San Mikele, koje se nalazi preko puta bolnice u Veneciji i Vlada Pištalo u svom romanu o ovom gradu piše kako bolesnici često kroz prozore mogu da gledaju svoje konačno boravište. Kada je 1797. ukinuo Mletačku republiku, Napoleon je naredio žiteljima Venecije da iz higijenskih razloga sahranjuju svoje mrtve izvan grada, na ostrvu San Mikele, a ne u portama crkava i kanalima kao do tada.

BRODSKI I EZRA PAUND

Pre četiri godine, Mihail Barišnjikov (na njegov užas, najpoznatiji kao Rus iz serije *Seks i grad*) igrao je predstavu o Josifu Brodskom na beogradskom Festivalu igre, pa nam je posle za večerom pričao o sahrani Brodskog u Veneciji 1996. Tada je Suzan Sontag, u svom stilu, napravila skandal na sahrani – tražila je da Brodski kao Jevrej ne bude sahranjen blizu Ezre Paunda, koji je otvoreno podržavao fašiste. Želja joj je delimično ispunjena: obojica danas leže na protestantskom delu groblja na ostrvu San Mikele, udaljeni jedan od drugog nekih desetak metara. Ništa manje dramatične nisu bile okolnosti ni prilikom sahrane Ezre Paunda 1972. Slavni pesnik umro je u Veneciji 1. novembra, dva dana posle svog 87. rođendana i njegova supruga Doroti je iz doma za stare u Engleskoj poslala telegram Ambasadi SAD u Italiji sa instrukcijama da se njen muž sahrani po protestantskom verskom obredu uz prisustvo njegovih najbližih. Međutim, njegova dugogodišnja ljubavnica sa kojom je živeo u Veneciji, violinistkinja Olga Rudž, nije želela da zbog Doroti menja svoje planove: četiri gondolijera odevena u crno odveslali su čamac sa Ezrinim telom na San Mikele gde je 3. novembra sahranjen. Njegov sin Omar pokušao je da odloži očevu sahranu i stigne na vreme, ali je Olga Rudž bila neumoljiva. Umrla je 1996. u 100. godini i sahranjena pored svog ljubavnika.

Jedan spomenik na pravoslavnom delu ovog groblja na ostrvu krije drugu dramatičnu priču. Sonja Kailenskaja (21), mlada ruska aristokratkinja došla je 1907. na Karneval u Veneciji kako bi zaboravila nesrećnu ljubav. Izvršila je samoubistvo trovanjem pilulama za spavanje u apartmanu hotela "Danijeli". Bronzana statua na grobu "La belle endormie" ("Uspavana lepotica") delo je vajara Enrika Butija. Na tom delu groblja sahranjeni su i ruski kompozir Igor Stravinski i njegova supruga Vera.

Nekoliko sati kasnije, sedim sa Sandrom i društvom u kafeu "Florijan" na Trgu Svetog Marka. Otvoren 1720, ovo je najstariji kafić na svetu. Uslužio je prve goste u vreme dužda Đovanija Kornara, preživeo je pad Mletačke republike, Napoleona, Austriju, bombardovanje 1849. iz balona, dva svetska rata, španski groznicu i nikad nije zatvaran sem prošle i ove godine zbog korone. Iz bašte gledam u Konje Svetog Marka koji se šepure iznad ulaza u istoimenu katedralu. Konji Svetog Marka doneti su u Veneciju 1204. sa Hipodroma u Carigradu, a po Napoleonovom osvajanju grada skinuti su sa Crkve Sv. Marka i odneti u Pariz. Vraćeni su 1815. kada je Napoleon pao. Osamdesetih godina 20. veka originali su sklonjeni u crkvu, a na njoj su istaknute kopije. Listajući jednu od knjiga koje se bave istorijom Venecije, naišao sam na fotografiju italijanskih partizanki i partizana koji su oslobodili Veneciju u aprilu 1945. i sa oružjem paradirali Trgom Svetog Marka. Par dana kasnije u grad su ušle jedinice Britanske 8. armije sačinjene od Britanaca i Novozelanđana i – proterale ih.

PUSTA PLAŽA TOMASA MANA

Sa prozora našeg hotela gledam na ulaz u Muzej pomorske istorije, koji sam više puta do sada obilazio jer mi on nekako najviše govori o Veneciji i njenom "braku sa

ŠETNJA VENECIJOM: Vogalonga; konji Svetog Marka; srebrna posuda za mastilo kojim je Napoleon potpisao mir u Kampoformiju

Foto: Robert Čoban

morem". Jedan od prvih eksponata u prizemlju je srebrna posuda za mastilo kojim je Napoleon, posle tačno 11 vekova postojanja, ukinuo Mletačku republiku, potpisom na Mir u Kampoformiju 17. oktobra 1797. između Francuske i Austrije.

Tu se nalazi i model poslednjeg bućintora (po kojem je naš hotel očigledno dobio ime) napravljen 1828. Bućintoro je bio ceremonijalni brod obložen zlatom koji je venecijanski dužd koristio prilikom proslava "Venčanja Venecije sa morem" koje su se od 1000. godine održavale svakog Spasovdana. Kad je osvojio Veneciju, Napoleon je naložio da se ovaj poslednji bućintoro uništi kao simbol da je Mletačka republika konačno mrtva.

Ako niste na Lidu, u Veneciji ne možete jednostavno da praktikujete gotovo nijednu vrstu rekreacije sem šetnje i eventualno trčanja u delu oko Đardina. Zato je Lido, udaljen svega deset minuta vožnje vaporetom od našeg hotela, idealan za vožnju bicikla i za plivanje. Tu su i teniski, košarkaški i fudbalski teren, a na samom kraju ostrva, i golf klub.

Iznajmljujem bicikl u luci Lida pored Crkve Svete Marije Elizabete, i krećem u vožnju dugim i tankim ostrvom, nalik na nekakvu jegulju. Prvo nailazim na slavni "Hotel des Bains". Otvoren je 1900, a Tomas Man je u njemu boravio 1911. i tu smestio radnju romana *Smrt u Veneciji*. Šezdeset godina kasnije, Viskonti tu snima istoimeni film. Godine 2010. hotel je zatvoren zbog renoviranja i još uvek nije proradio pa je u salonima u kojima se profesor Ašenbah zagledao u poljskog tinejdžera Tadžija danas samo paučina. Prolazim pored palate Mostre, mesta gde se dešava najčuveniji filmski festival na svetu i stižem do "Excelsiora", hotela iz 1908. u kojem smo nekoliko puta odsedali. I on je zatvoren, ali samo do početka letnje sezone.

Vraćam se u grad i u Đardinima obilazim srpski i nekoliko susednih paviljona na Bijenalu arhitekture. Srpski paviljon na kojem piše "Jugoslavia" izgradio je 1938. knez Pavle Karađorđević. Srbiju ove godine na Bijenalu predstavlja rad *8. kilometar* koji se bavi arhitektonskom i demografskom istorijom ali i vizijom Bora, o kome sam pisao pre dva meseca. Sličnu temu su odabrali i Rumuni. Oni se bave propašću malih i srednjih "monoindustrijskih" gradova od pada Čaušeskua 1989. do danas i njenim posledicama po arhitekturu.

SELFI TURISTI

Dok šetam između Đardina i Arsenala, prolazim kroz tipičnu venecijansku ulicu u kojoj su između kuća razapeti konopci na kojima se suši veš, i uvek pogledam kroz prozor kafića u centrali lokalnog ogranka Komunističke partije Italije u nadi da ću među starinama koji piju i igraju karte prepoznati lica partizana sa slike iz aprila 1944. Na jednom od prozora visi zastava sa porukom "Stop kineskoj i ruskoj mafiji", na drugom je transparent "NE velikim brodovima". Ono što je ranije bio veliki problem po preostale žitelje Venecije (broj stanovnika od 1951. do 2019. pao je sa 174.000 na 52.000), danas, u vreme pandemije, više se ne čini tako velikim. Naime, do pre 20 godina većina posetilaca je u Veneciji ostajala nekoliko dana, noćila u lokalnim hotelima i istraživala grad. "Instagram civilizacija" i velika ekspanzija industrije krstarenja učinila je da u proteklih desetak godina turisti u Veneciju dolaze na jedan dan ili svega nekoliko sati – "opale selfi" na Trgu Svetog Marka i sa mosta Rialto, i vrate se na kruzer ili u autobus. Žitelje Venecije posebno su nervirale desetine hiljada putnika sa kruzera koji bi doručkovali i ručali na brodu, a u gradu trošili eventualno desetak eura za poneki suvenir ili parče pice. Onda je došla pandemija i vlasnici prodavnica, kafea i restorana bili bi srećni kad bi im naišli makar i takvi gosti.

Lepo vreme i otvaranje Bijenala arhitekture doveli su hiljade turista u Veneciju (čini se da su većina bili Italijani) i prvi put od početka pandemije bašte kafea i restorana pune su u celom gradu. Održana je čak i čuvena regata "Vogalonga", u kojoj su učestvovale stotine čamaca, malih brodova i gondola, slaveći tako 1600. rođendan grada i njegovo sjedinjenje sa morem.

Poslednje večeri, kada smo se vraćali u hotel, dogodila se čuvena venecijanska *acqua alta*, pojavile su se barice na trgovima i more je počelo da se preliva na kamene pločnike na rivi. Problem visoke vode muči Veneciju vekovima, a proteklih decenija more se nekoliko puta toliko podiglo da su štete po objekte i turizam bile ogromne. Čuveni projekat "Mojsije" iniciran 1964. s ciljem da nizom pokretnih brana zaustavi visoku vodu, proradio je eksperimentalno tek prošlog leta. Ostaje nam da vidimo hoće li "Mojsije" spasti Veneciju kao što je njegov biblijski imenjak Izraelce preveo preko Crvenog mora. ¶

ROBERT ČOBAN

Kako izbeći Bila Gejtsa

"Kako izbeći klimatsku katastrofu?" je klimatski testament jednog milijardera u kome su, na osnovu ličnog iskustva, pobrojani saveti novim generacijama. Ako i ne nudi rešenje, iz Gejtsove knjige možemo štošta da naučimo

Kako izbeći klimatsku katastrofu? – Bil Gejts
Mali vrt, 2021.
(prevod: Ljiljana Nedeljković)

"Ja posedujem velike kuće i letim privatnim avionima – zapravo i u Pariz, na klimatsku konferenciju, doleteo sam jednim takvim avionom – pa ko sam onda ja da bilo kome pridikujem o zaštiti životne sredine?", piše osnivač kompanije Majkrosoft i jedan od najbogatijih ljudi na planeti Bil Gejts (prema poslednjoj Forbsovoj listi, četvrti, sa bogatstvom od 124 milijarde dolara), u delu pod naslovom *Kako izbeći klimatsku katastrofu?* u kome je izložio svoj pogled na rešenja za najveći izazov našeg doba – problem globalnog zagrevanja. Naime, nakon godine pandemije dogodile su se velike promene i u životu nekoga kao što je Bil Gejts, američki filantrop i *self-made man* koji je svojevremeno čačkajući nešto u garaži stvorio globalnu tehnološku imperiju. Tokom epidemije kovida 19 za milione ljudi postao je čudovište koje "čipuje ljude vakcinama", da bi se ovog proleća razveo od svoje žene Melinde posle 27 godina braka i uz to napisao knjigu. I to knjigu o klimatskim promenama.

"Ne bi se moglo reći da svetu nedostaju bogati ljudi sa velikim idejama o tome šta bi drugi ljudi trebalo da rade", kaže Gejts objašnjavajući da kao "ljubitelj tehnologije" rešenje i ovog pitanja vidi u njenom razvoju. Njegova detaljna, racionalna i sasvim otvorena analiza koja rešenja za smanjenje emisije ugljen-dioksida i drugih gasova sa efektom staklene bašte funkcionišu, koja bi mogla da se unaprede, a koja su beznadežna, zasnovana je na neposrednom iskustvu kapitaliste koji o rizičnom ulaganju odlučuje nakon brzog proračuna na salveti. "Uložio sam više od jedne milijarde dolara za pristupe za koje se nadam da će pomoći svetu da stigne do nulte emisije CO_2", kaže Gejts, podsećajući čitaoca da se već godinama on lično i njegove fondacije bave klimatskim promenama i zelenim inovacijama. *Kako izbeći klimatsku katastrofu?* je stoga klimatski testament jednog milijardera u kome su, na osnovu ličnog iskustva, pobrojani saveti novim generacijama.

OD 51 MILIJARDE DO NULE

Svoj pečat u ovoj knjizi je ostavio Gejtsov dugogodišnji saradnik Džoš Danijel, svojevremeno novinar magazina "Slejt", urednik u Gejtsovoj fondaciji i pisac govora u Stejt depratmentu, zbog čega je knjiga pitka, ponegde i duhovita. Misli, ipak, bez sumnje pripadaju osnivaču Majkrosofta. Ako iz nekog razloga mrzite Bila Gejtsa, nećete ga zavoleti zbog ovog dela, ali biste iz njega mogli naučiti kako neko kao on razmišlja – šta nas čeka i šta će za ljude koji poseduju veliki kapital, koji investiraju i igraju se sa rizicima biti okosnica borbe sa klimatskim promenama u ovom veku.

"Biće teško", kaže Gejts, ali ne troši previše reči na samu nauku planetarnog zagrevanja. Polazi od premise da čitalac već razume osnovnu fiziku zastrašujućeg procesa koji smo izazvali bespoštednim sagorevanjem fosilnih goriva i ispuštanjem neprirodnih količina CO_2 u atmosferu. "Ne postoji nijedan scenario po kome bismo mogli da nastavimo da emitujemo CO_2, a da svet prestane da se zagreva", navodi, ali svoju priču ne zasniva na temperaturi (ne troši se puno u raspravi šta znači rast globalne temperature od 1,5 ili 2 stepena). Sve, pa i ovo delo, podređuje zadatom cilju prekida emisije CO_2 – knjiga je tako razapeta između dva broja: 51 milijarda tona CO_2 koliko smo emitovali u prošloj godini i nule (koja je Gejstov cilj). Objašnjavajući kako "ugljenična ekonomija" prožima moderni svet tako da je i neprimećujemo, isto kao što ribe ne primećuju vodu u kojoj plivaju, pita se "o kom delu od 51 milijarde tona pričamo kad razgovaramo". Svoje predloge zelenih rešenja strukturira oko toga da najviše CO_2 emitujemo kad pravimo stvari kao što su čelik i cement (31 odsto), koristimo struju (27 odsto), uzgajamo nešto (19 odsto), putujemo (16 odsto) i grejemo se i hladimo (7 odsto).

IZMEĐU NAUKE I POLITIKE

Pisana u vreme kovida 19, nakon što je objavljena u februaru 2021. godine Gejstova knjiga je već krajem istog meseca postala bestseler "Njujork tajmsa", a dobila je i više blagonaklonih kritika kako u književnim tako i u ekonomskim časopisima. Pojedini klimatski aktivisti su je kritikovali da je opterećena idejom o tome kako tehnologija može da reši sve probleme (što Bil Gejts ne propušta da pomene na svakih desetak strana). No, priča o klimi koja podrazumeva istinski velike nevolje, velika odricanja i velike odluke, još otkako je pre četiri decenije nesumnjivo dokazano postojanje globalnog zagrevanja, uvek osciluje na klackalici između nauke i politike.

Gejtsov pristup je dragocen jer je po prirodi stvari drugačiji – to je pristup biznismena, i to biznismena štrebera koji ima njuh da oseti šta bi od ideja moglo da proradi. I šta sigurno neće. Baterije kao rešenje za skladištenje prevrtljive energije sunca ili vetra, na primer. "Izgubio sam više novca na startap kompanijama koje se bave baterijama nego što sam mogao da zamislim", kaže Gejts, navodeći primer kako bi za skladištenje energije potrebne da se napaja grad veličine Tokija bilo potrebno 14 miliona baterija, onoliko koliko se proizvede u celom svetu za jednu deceniju. Ako i ne nudi rešenje, iz Gejtsovog testamenta učimo. Ovakvi brzi proračuni odlučivaće o budućnosti više nego sve klimatske diskusije, radovi, demonstracije i konferencije zajedno. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Pametnjakovići pod svetlima reflektora

BUDUĆNOST ŠAHA: sedmogodišnja Dada
Foto: skrinšot

U vremenu u kome nema prostora za preduga promišljanja i finese, prisustvujemo procvatu oblasti ljudskog delovanja koje najčešće vezujemo za razum i inteligenciju – nauci i šahu

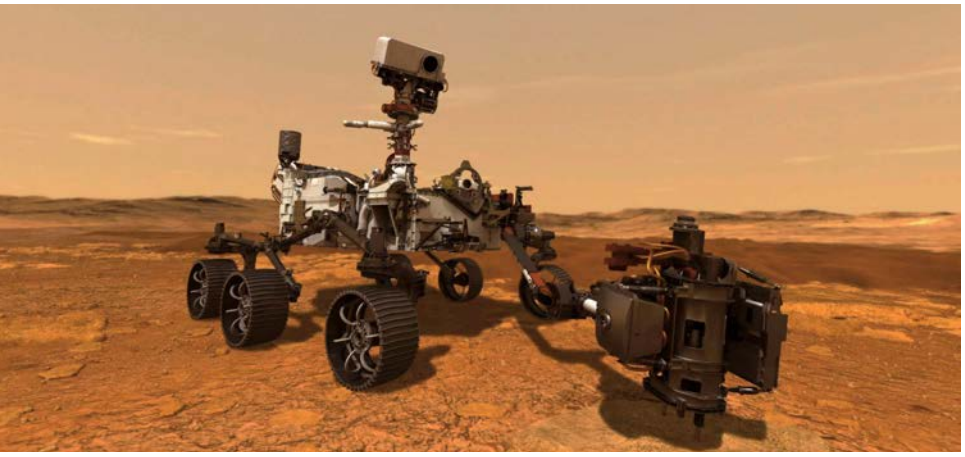
Nekada davno, tamo sedamdesetih, u Domu pionira u Takovskoj svake godine u proleće organizovano je specifično takmičenje. Beogradske škole su slale svoje tročlane timove osnovaca da se nadmeću u rešavanju logičkih problema i zagonetki. Svi su sedeli u zamračenoj sali Doma, na ekranu su se pojavljivali zadaci ili pitanja na koje je tačne odgovore valjalo zapisati u nekakav formular koji su na krilu držali kapiteni ekipa. Takmičenje je bilo maratonsko, rešavači su se domunđavali onako u mraku, samo se videla para kako se diže sa pregrejanih glava. Onda su se u hodnicima ili ispred, u parkiću kod Aberdareve, uz osveženje u obliku sirupa od pomorandže u plastičnim čašama i petrifikovanih tabli Eurokrem blok čokoladica satima čekali rezultati. Odsečnim dozivanjem organizatora mali pametnjakovići su saterivani nazad u salu, gde su proglašavani pobednici i dodeljivane nagrade, nastavnici pobedničkih ekipa su blistali sa strane sa plaketama u rukama, a pobednici, po pravilu najveći gikovi u svojim školama, dočekali su da se nađu na centru bine, pod bleštećim reflektorima, obasuti salvama aplauza...

Narednih dana osvajače nagrada su dežurni nastavnici u njihovim školama, iz nekog razloga u pratnji i po jedne tetkice, vodili od odelenja do odelenja, gde je čitano Dnevno obaveštenje direktora o uspehu školske ekipe na takmičenju, opet je bilo aplauza i čestitanja, nekih malo zavidljivih a nekih i iznenađujuće toplih pogleda iz učionice, škole su tada bile velike, odelenja je bilo mnogo pa se ova turneja otezala i na više školskih časova, ali slave nikada nije previše, zar ne? Bilo je to neko neobično vreme, sportske pobede školskih timova slavljene su nekako neformalno, uglavnom se na odmorima prepričavalo kako su naši onim smotancima iz druge škole dali tri komada, eventualno se na času fizičkog ponosni nastavnik prisećao detalja sa utakmice i to je bilo sve, ali pobednici na gradskim i republičkim takmičenjima iz matematike, fizike ili istorije i nosioci nagrada na literarnim konkursima vodani su po odeljenjima kao male rok zvezde, bili su pozivani kao počasni gosti na sednice nastavnog veća, a na oglasne table kod ulaza u školu, da ih svi vide, kačene su njihove slike.

Negde tih godina, u Beogradu je održan i šahovski meč Spaski – Korčnoj. Gužve ispred Doma sindikata bile su ogromne, do karata je bilo nemoguće doći, »

svake večeri u Dnevniku, druga vest, odmah posle one o Titovim aktivnostima, bio je rezultat partije odigrane tog dana. Uzbuđenje se osećalo u celom gradu, a kod mnogih beogradskih dama je došlo do, reklo bi se, sukoba ideološkog i estetskog, pa iako su znale da bi trebalo da makar zbog porodične tradicije navijaju za disidenta i anti-komunistu Korčnoja, njima je srce ipak jače lupalo kada se pojavljivao raskopčane košulje i snenog pogleda dugokosi boem, koji je napamet znao Jesenjina i Marinu Cvetajevu.

Ovo kratko podsećanje na to neobično vreme ne mora biti pitanje sentimenta, niti kritika sadašnjeg doba, za koje se često može čuti da je hladno, materijalističko i brzo, da u njemu nema prostora za preduga promišljanja i finese, i da nikako ne deluje kao povoljan ambijent za inte-

IZ ZEMLJINE OKOLINE: Rover Perseverance na Marsu Foto: mars.nasa.gov

lekualizam i intelektualce same, sloj ljudi nešto nežnijeg tkanja, sklonog da za rešavanje problema i odgovore na izazove koristi razum pre nego neka druga sredstva – mada u tome svakako ima istine. Ipak, iz pomalo misterioznih razloga, imamo priliku da u poslednje vreme prisustvujemo i pravom procvatu dve od tri oblasti ljudskog delovanja koje najčešće vezujemo za razum i inteligenciju – nauci i šahu. A i treća sa ove liste – umetnost, pokazala je pomalo neočekivanu vitalnost, čak i u uslovima velike pandemije.

Šah nastavlja povratak na veliku scenu, takmičenja su praktično svakodnevna, interesovanje publike a i sponzora raste, pa su nagradni fondovi na turnirima dosegli, za poslovično siromašni svet šaha, astronomske visine. Pre nekoliko nedelja završen je Turnir kandidata u organizaciji Svetske šahovske organizacije, nakon što je tokom prošle godine morao biti prekinut zbog pandemije. Pobednik, ruski velemajstor Jan Nepomnjači, stekao je pravo da izazove svetskog prvaka Magnusa Karsona, a meč će biti održan u Dubaju, na jesen ove godine. Ovih dana, pomenuti igrači učestvuju i na FTX Crypot kupu, takmičenju sa nagradnim fondom od 1,5 miliona dolara, a broj gledalaca koji ga prati u direktnom prenosu na internetu je rekordan, uprkos tome što sesije traju i više od šest sati dnevno. Toliko o tome kako današnja publika nije spremna za lagane, duge sadržaje.

TV serija o šahovskoj heroini *Damin gambit*, o kojoj je "Vreme" već pisalo, izgleda da daje rezultate i u svakodnevnom šahovskom životu. U poslednje vreme pojavilo se nekoliko devojčica od pet do desetak godina koje igraju na iznenađujuće visokom nivou, a predvodi ih sedmogodišnja Dada, članica šahovskog kluba iz Los Anđeles. Osim što je postala internet senzacija, na turnirima redovno pobeđuje igrače mnogo starije od sebe.

Kao retko kada ranije, događaji iz nauke i tehnologije svakih nekoliko dana postaju udarne vesti medijskih kuća i informativnih agencija. Nauka trijumfuje na svim poljima – samo u poslednjih nekoliko godina u Cernu je potvrđeno postojanje Higsovog bozona, poznatijeg kao Božija čestica, koji svoj materiji obezbeđuje masu, pročitan je celokupni ljudski genom i otvorene su mogućnosti do sada poznate samo u naučnoj fantastici, otkriven je Gobekli Tepe u Turskoj, ogroman megalitski kompleks i ljudska naseobina stariji od piramida punih 6000 godina – za sada nikome nije jasno ko je podigao te kamene strukture i kako je uopšte moguće da se to desilo pre 11.000 godina, a od matičnih ćelija u laboratorijama su proizvedeni ljudski organi – koža, bešika, čak i cela ušna školjka.

Osim zaista istorijskog uspeha sa razvojem vakcina protiv kovida19 u neverovatno kratkom roku, koje već sada spasavaju milione života, poslednjih meseci ubrzano nam stižu vesti o novim otkrićima – analize meteorita nađenog u Australiji 1969. godine pokazele su da on sadrži čestice zvezdane prašine stare sedam milijardi godina, što je za gotovo tri milijarde starije od Sunčevog sistema, u Kanadi su pronađeni fosilni ostaci bebe T-reksa pre nego što se izlegao iz jajeta, a naučnike je posebno iznenadilo otkriće da je ogromni predator na početku svog života bio tek veličine čivave, a po svemu sudeći, delio je i živahni karakter ovog psa. Osim toga, u studiji "National Science Review" istraživači su objavili da su prvi put otkrivene fosilizovane ćelije dinosaurusa i to u trenutku deobe. U njima se vide i nukleusi u kojima se nalazi DNK. Iako se sam DNK ne može prepoznati iz ovih fosila, deluje da se lagano primičemo mogućem scenariju iz Spilbergovog *Jurassic park-a*. Čitava flotila letelica spustila se na Mars, a pre nekoliko nedelja mogli smo da pratimo let prvog helikoptera na nekoj drugoj planeti. A kao trešnja na torti, NASA je objavila i fotografije koje je na Marsu napravio rover Perseverance na kojima se vide neobični loptasti oblici na tlu. Fotografije tih objekata sličnih pečurkama, pravljene nekoliko dana uzastopno, pokazale su da oni rastu i egzobiolozi ostavljaju mogućnost da se radi o prvom vanzemaljskom obliku života.

Kako to obično i biva, istovremeno sa ovakvim ohrabrujućim razvojem, raste i broj onih koji vuku na drugu stranu, ne veruju u naučno dokazane činjenice kao što su evolucija, u medicinske tretmane kao što je vakcinacija ili u postojanje tehnologije koja je omogućila čoveku da poseti Mesec. Neki od njih idu dotle da ne veruju ni u gravitaciju, šta god im to neverovanje značilo, što nas zajedno ponovo podseća da prevlast razuma nije zagarantovana i ne podrazumeva se sama po sebi. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

AmaZen, kol'ko košta kad unutra plačem

Emitovanje poslednjeg ili, ako hoćete, najnovijeg nastavka filmskog serijala o Džejmsu Bondu Nema vremena za umiranje odloženo je po treći put, sve zbog pandemije i nemogućnosti da se film prikaže u bioskopima. Reditelj i producenti filma govore da se takav film gleda prvenstveno u bioskopu, na velikom platnu, sa dobrim zvukom, daće Bog i u dupke punoj sali. Jer malo šta može da zameni taj kolektivni doživljaj, mrtvu tišinu ili glasno smejanje stotine ljudi na pravim mestima.

Možda je došlo vreme da se slično priznanje oda i televizijskom programu. Tačno je da nije isto gledati film sa puno sveta i biti sam u kući, ali taj kolektivni osećaj postoji na drugom nivou. Pre nego što smo omasovili video- rekordere, svi smo na televiziji istovremeno gledali isti film ili istu epizodu popularne serije, i posle toga se nalazili ili zvali telefonom da podelimo utiske. Ili bi se sutradan prepričavalo to što smo emotivno podelili, veliki društveni skandal nastao bi kada bi se neki film prekinuo pa bi ga naknadno doemitovali (setimo se slučajeva Andrej Rubljov i Kartum).

Ako filmove gledate na aplikacijama poput Netfliksa i HBO-a, tog kolektiviteta nema. Čak postoji asinhronitet kod gledanja serija, budući da je neko pogledao sve, a neko tek par epizoda.

Tu dolazimo do Bonda, Džejmsa Bonda, kojeg povremeno gledamo na TV, ali više možda i nećemo. Kompanija Amazon je, naime, kupila nekadašnjeg filmskog giganta MGM, koji je suvlasnik 25 do sada snimljenih filmova o agentu 007, uz Eon produkciju iz Britanije koja odlučuje o upotrebi lika i glavnom glumcu, između ostalog. Sada bi Amazon mogao da preispita prava prikazivanja i zadrži ih za sebe, odnosno svoju platformu, i tako zaključa Bonda u zatvor iz koga neće moći da se izbavi koja god lepotica da mu pomaže.

Amazon je MGM kupio za devet milijardi dolara i dobio je prava na 4.000 filmova. Njima je to značajno popunilo videoteku, budući da ta firma nije bila previše sklona sopstvenoj produkciji, za razliku od konkurencije. Danas svako može, sa nešto para, da kupi odličnu infrastrukturu za emitovanje, ali sadržaj predstavlja problem. Ko ima arhivu, ima veliko bogatstvo, otud i ovolika navala snimanja video-potkasta, produkcijski jeftinog, ali potencijalno sadržinski bogatog formata. Tek zamislite nekoga ko može da vam ponudi Telmu i Luiz i Kad jaganjci utihnu, što je sada vlasništvo Amazona, ama su im izmakli Čarobnjak iz Oza i Prohujalo s vihorom, koji su pre 35 godina prodati Vorner braći sa još 2.000 naslova.

Ipak, vest o kupovini MGM nije izazvala najveće interesovanje protekle nedelje kada je Amazon u pitanju, šnjur je odnela najava kabine za presabiranje koju je kompanija najavila na Tviteru, pa je brže-bolje izbrisala tvit. Reč je o kabinici dimenzija telefonske govornice, nazvanoj AmaZen, u kojoj se nalaze stolica, kompjuter, police sa malim biljkama i lažnim nebeskim plavetnilom na plafonu. Deo je projekta Radimo dobro (Working Well). Ideja je da zaposleni tamo ode poradi sebe, ali ne onako kako se to misli u Šumadiji, već kad ga pritera mentalna nužda, kada mu se psihički sloši. Ako kabina nije već zauzeta, što proveri gledajući kroz donji deo vrata koji je providan (razmislite zašto), zaposleni može da uđe i izabere neki inspirativan, smirujući video. Na tvitovanom snimku kabine, koji su neki snimili i postavili na svoje jutjub kanale, vidi se da je AmaZen postavljen usred ogromnog hangara, bar pet minuta hoda daleko od neba, Sunca i čistog vazduha. Eh, da, u kabini je i jedan mali ventilator.

Nema ko se nije istresao po Amazonu zbog ove ideje, prosto da se čovek zapita kako kompanija od hiljadu milijardi dolara nema nekoga da im skrene pažnju na elementarnu empatiju, odnosno da je AmaZen odlična ideja, ali za stendap komičara koji se sa Amazonom sprda. Jedini način da sve to dobije neki smisao je da omoguće gledanje filmova o Bondu samo u takvim kabinama i samo zaposlenima u Amazonu. Isplatilo bi se ono ulaganje od devet milijardi, a i naslov odlaganog nastavka odlično bi se uklopio. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

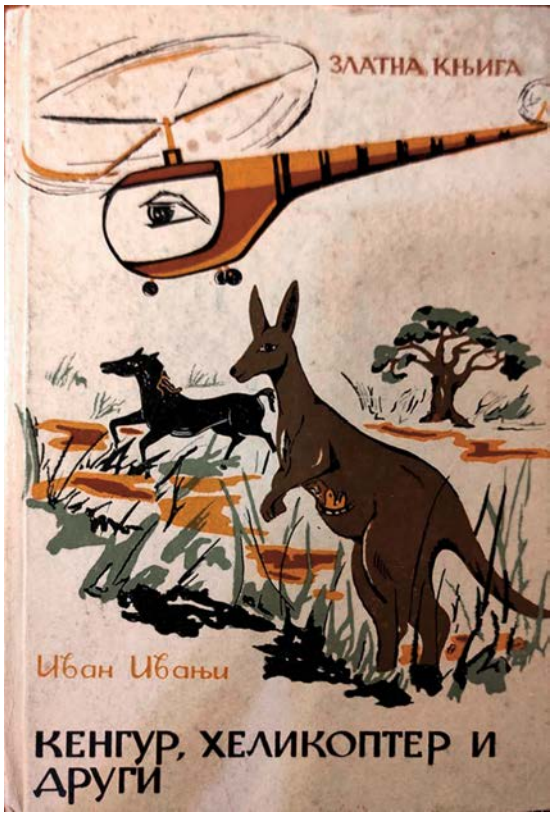
DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Bilans

Nikada nisam jahao. Zamišljam da je veliko uživanje u rano leto kasom prolaziti kroz šumoviti predeo, preći u galop preko poljane, stići do vikendice, sjahati, pa popiti kriglu hladnog piva. Međutim, kao pitomac škole za rezervne oficire u Bitolju, mesec dana sam dužio konja. Ja sam se njega bojao, a on je mene prezirao. Zapamtio sam da se zvao Sokol, komandant škole Savo Batinica, a imena ostalih oficira se ne sećam. Sokola nikad nisam zajahao, nije mu bio posao da ga jašu, već da nosi minobacač. Morao sam svaki put da ga ubeđujem da ga tegli, a on bi s mukom, mrzovoljno pristajao. Baš kao i ja, shvatio je da je život takav.

Nikad nisam ni luksuznom jahtom jedrio preko Atlantika do Kariba, nisam zaranjao u more u podmornici ili plovio na bojnom brodu, ali jesam se u pratnji generalnog sekretara Komunističke partije Zapadne Nemačke Maksa Rajmana, koji je bio Titov gost, na torpednom čamcu jugoslovenske ratne mornarice po vetru jačine šest bofora probijao kroz jadranske talase visoke tri metara. Rajman je za vreme Prvog svetskog rata radio u brodogradilištima na nemačkim torpiljerima, pa je Tito naredio da ga naši mornari malo provozaju.

Nikad nisam leteo ni ultramlaznim lovačkim avionima, ali jesam luksuznim falkonom negdašnje jugoslovenske vlade i američkim, francuskim i ruskim helikopterima raznih tipova.

Nisam nikada ni dobrovoljno planinario iako su mi se pružale razne prilike po Srbiji i Bosni, Sloveniji i Makedoniji. Bio sam fizički lenj. Po planinama sam se verao samo jednom, na silu, kada sam morao, opet zahvaljujući vojsci, i to na Pelister, malo zapadno od Bitolja, ali ne da bih se divio pejsažu, nego na vojnoj vežbi u trajanju od dva dana, tokom koje smo do pod vrh vukli artiljeriju i mazge, jer su i one bile posustale. Gore smo postavili šatore, pa se onda jurišom stuštili nizbrdo, sve do Prespanskog jezera. Ipak sam se naživao u pejzažima i vidikovcima najlepših planina Švajcarske i to bez po muke. Bio sam tamo kao prevodilac u pratnji tadašnjeg načelnika generalštaba Viktora Bubnja. Za sedam dana smo helikopterima obišli četiri najpoznatija planinska vrha, najslavnije glečere, i iz orlovske perspektive posmatrali alpiniste kako se veru po strmoglavim obroncima. Alal im vera!

Nisam imao čast da upoznam Brežnjeva i Hruščova, Kenedija ili Klintona, ali relativno mladog Putina kao navodnog novinara sovjetske novinske agencije TAS u Bonu jesam, a dosta dobro i austrijskog premijera Bruna Krajskog, istočnonemačke vođe Valtera Ulbrihta i Eriha Honekera i meni najmilijeg inostranog državnika Vilija Branta.

Nisam nikada osetio ushićenje lovca kada ustreli divlju patku u letu ili jadnog srndaća na proplanku, ali jesam pratio neke važne Titove goste po lovištima i posmatrao kako, na primer, Erih Honeker ubija jelena sa kvalitetnijim rogovima od onog koga je uspeo da upuca njegov ministar unutrašnjih poslova Milke. Honeker je još i vešto, samo malo prestrašen, ustrelio divljeg vepra koji ga je bajagi napadao, a ja sam znao da je sve nameštено, da upravnik lovišta određuje kada će koja divljač pred kime da se pojavi. Za utehu sam drugom prilikom u Sloveniji jeo meso mlade divokoze koju su neki moji drugovi uspeli da ustrele. Ne znam da li sam ikada jeo bolje pečenje, a nisam pre toga morao da gledam kako je ubijaju i deru joj kožu.

Nisam bio u Singapuru, Bombaju, Holivudu, Honolulu, Meksiko Sitiju ili Rio de Žaneiru ili na Mauricijusu, kao ni na mnogim drugim, bezbrojnim, zanimljivim, manje ili više egzotičnim mestima, ali jesam u Njujorku, Moskvi ili Sank Peterburgu, Pekingu i Šangaju i za mene najlepšem gradu na svetu – Dubrovniku.

Nisam se kupao na Kopakabani, u San Sebastijanu, na Jamajci ili Antigvi, ali jesam u Majami Biču, Šarm el Šejku ili Varaderi na Kubi, za koju nemački turoperatori kažu da je bez premca najlepša peščana plaža na svetu. Ja, pak, odgovorno tvrdim da na jadranskoj obali od Portoroža do Ulcinja ima plaža koje se mogu takmičiti sa bilo kojom bajkovitom plažom na svetu. Brione ne mogu da preporučim, isuviše često ima meduza koje dolepršaju iz Venecije ne bi li kupačima pokvarile zadovoljstvo.

Bio sam i u službenoj poseti u Aušvicu i Buhenvaldu i njegovim radnim logorima. Za godinu dana, koliko sam tamo boravio, nisu stigli da me ubiju. Znam da ću na kraju sigurno posetiti i smrt, samo se bojim da neću uspeti da za vas napišem kako sam do nje dospeo, kako sam se proveo. ¶

IVAN IVANJI

POLITIČKA EMISIJA

ZUMIRANJE

VREME
&
НИН
UDRUŽENIM SNAGAMA

GOST
MILANA ĆULIBRKA I FILIPA ŠVARMA JE

DRAGAN ILIĆ, TV MANIJAK

gledajte **od ČETVRTKA u 18h**
na YouTube kanalu Nedeljnika VREME
i tokom nedelje na boljim lokalnim TV stanicama

Zadovoljstvo u vožnji

SPREMAN ZA NOVE DOMETE.

BMW X5 45e

#joyelectrified by i

BMW X5 45e xDrive Plug-in hybrid sa ukupno 394KS i električnim pogonom koji obezbeđuje domet od čak 83 kilometra. Državna subvencija za kupovinu ovog modela iznosi 3.500€, a moguće je ostvariti i subvenciju prilikom registracije vozila u u iznosu od 114.350rsd.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec